

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**İBN HACER EL-ASKALANÎ'YE NİSPET EDİLEN
MÜNEBBİHAT ADLI ESERDEKİ MERFU
HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet TURAN

13909002

Danışman

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Diyarbakır 2017

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**İBN HACER EL-ASKALANÎ'YE NİSPET EDİLEN
MÜNEBBİHAT ADLI ESERDEKİ MERFU
HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet TURAN

13909002

Danışman

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İbn Hacer El- Askalanî'nin Münebbihat Adlı Eserindeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

30/03./2017

Mehmet TURAN

KABUL VE ONAY

Mehmet TURAN tarafından hazırlanan “İbn Hacer el-Askalanî’ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi” adındaki çalışma, 30/03/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YÜCEL

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Doç Dr. Mehmet BİLEN

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanmasında efendimizin sünnetinin son derece önemli ve belirleyici olduğu aşikârdır. Bu nedenle Peygamber efendimizin sünneti Kur'an-ı Kerim'den sonra en büyük kaynak kabul edilmiş ve incelenmiştir.

Sünnetin dindeki yeri ve öneminden dolayı mevzu hadislerin önüne geçmek ve sünnetin doğru bir şekilde tespiti için bir takım kurallar geliştirilmiştir. Hiç şüphesiz bu kuralların başında isnad uygulaması gelmektedir. Zira bir hadisin sıhhatini tespit etmede en önemli yol onu rivayet eden ravi ve onun naklettiği metnin sıhhatinin bilinmesiyle mümkün olmaktadır. Hadis rivayetinde bulunan ravinin güvenilirliği ve hadis rivayetine ehliyeti tespit edilir ve metnin sıhhati ortaya çıkarsa rivayet kabul edilir. Kısaca ifade etmek gerekirse bir hadisin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tespit etmede en önemli kriterlerden biri de ravidir.

Muhtelif İslami ilimlere dair kaleme alınan eserlerde dağınık halde bulunan hadislerin sıhhatini tespit etmek öncelikle hadisin senedinin bilinmesini gerektirir. Karşılaştığımız herhangi bir rivayetin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tespit etmek önce isnad daha sonra metin incelemesiyle mümkündür. İşte biz bu çalışmamızda başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere halk arasında oldukça meşhur olan ve İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münebbihatu İbn Hacer* diğer adıyla *el- Munebbihât ale 'l-İsti'dâd liyevmi 'l-Mi'âd li 'n-Nush ve 'l-Vedâd* adlı eserde bulunan ve Hz. Peygamber'e nispet edilen hadisleri değerlendirme konusu yaptık.

Eserde tasavvufi mahiyette öğütler yer almakta ve ağırlıklı olarak zühd ve takva konuları işlenmektedir. Ayrıca bu eserin birçok Türkçe çevirisi yapılmış ve bu eser üzerine *Nesaîhu'l İ'bad fi-Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li-Yevmi'l-Mea'd* adıyla bir de Arapça şerh yazılmıştır. Bu eserin bazı medreselerde talebelere okutulması kimi cami imamlarının vaazlarda bu eserden yararlanmasının yanı sıra halk arasında bu eserin revaçta olması sebebiyle eserin içinde bulunan hadislerin sıhhatinin tespit edilmesi son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki bu eserin hadis ilminde meşhur olan İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilmesi bu kitaba olan ilgimizi arttırmış bulunmaktadır. Zira onun hadis ilmindeki yetkinliği ve tenkitçi kişiliği göz önünde bulundurulduğunda; onun gibi Emiru'l-Mü'minin fi'l-Hadis unvanına sahip bir muhaddisin, senetlerini zikretmeksizin Peygamber'e hadis nispet ederek rivayette bulunması, bu rivayetlerin bir bölümünün aslının olmaması, bir bölümünün ise son derece zayıf olması eserin ona aidiyeti hususunda bizi ciddi şüphelere sevk etmiştir. Eserin içinde bulunan senetsiz hadislerden ve aslı bulunmayan rivayetlerden dolayı İbn Hacer'in haksız yere eleştirilmemesi için eserin İbn Hacer'e aidiyeti hususunda çalışmamız neticesinde ulaştığımız bilgileri tezimizde aktarmaya çalışacağız.

Çalışmamızın giriş bölümünde araştırmamızın yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiş olup araştırmamızın hangi çerçevede sınırlandırıldığı açıklanmış ve araştırmanın yöntemi ve amacı hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde ise İbn Hacer'in hayatı ve ilmi kişiliğine ana hatlarıyla değinilmiş telif ettiği eserler araştırılıp Münebbihat adında bir eserinin olup olmadığı tesbit edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında çalışmamızın konusu olan *Münebbihat* adlı eser tanıtılmış eserin baskıları, üzerine yapılan şerh ve tercüme okuyucuya sunulmuştur.

İkinci bölümde de öncelikle tahririn tanımı yapılmış ve tahrir ilminin faydaları kısa bir şekilde belirtilmiştir. Daha sonra *Münebbihat*'ta yer alan hadislerin geçtiği kaynaklar senedleri ve sıhhat durumları tesbit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde bir de genel değerlendirilme yapılmış bu eserden yararlanmanın ve medreselerde okutulmasının uygun olup olmadığı aktarılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise hadislerle ilgili bir tahlil yapılmış olup kaç tanesinin sahih kaç tanesinin zayıf kaç tanesinin ise uydurma olduğu beyan edilmiştir.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında bilgi ve birikiminden istifade ettiğim, değerli hocamız ve tez danışmanımız sayın Prof. Dr. H. Musa BAĞCI'ya bize ayırdığı değerli zamanı ve sağladığı destek için minnettarız. Bilgi ve deneyimleriyle yetişmemde büyük emeği ve katkıları olan başta Muhammed Salih Ekinci ile Abdulkerim Tanrıkulu olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışma süresince gösterdikleri sabır ve verdikleri her türlü destek için ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet TURAN

Diyarbakır 2017

ÖZET

Bu çalışma, halk arasında meşhur olup büyük hadis âlimi İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münebbihatu İbn Hacer* diğer bir adıyla *el- Munebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mi'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd* adlı eserin içinde bulunan merfu hadislerin değerlendirilmesini konu edinmektedir.

Bu eserin vaazlarda kullanılması ayrıca bazı medreselerde ders kitabı olarak talebelere okutulması sebebiyle içindeki hadislerin sıhhatini tespit etmek büyük önem arz etmektedir.

Bizler bu çalışmamızda bu eserde senetsiz olarak zikredilen hadislerin sıhhatini tespit etmeye, senetlerini ortaya koymaya ve hadisin geçtiği asli kaynakları tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

İbn Hacer, Münnebihat, Merfu Hadis, İbn Hicci, Öğüt.

ABSRACT

This study utilizes the subject of assessment of merfu hadiths in which there is the work called *el- Munebbihât ale 'l-Isti'dâd liyevmi 'l-Mî'âd li'n-Nush ve 'l-Vedâd* with other name *Munebbihat Ibn Hacer*, which is referred to great hadith scholar, İbn Hacer el-Askalanî, a famous figure in public.

It is very important that the validity of these hadiths in this book is determined since the work has been taught to then students as a textbook in some madrasas.

In this study, we will try to determine the validity of the hadiths which are mentioned with no references in this work and find out exhibiting their references and the resources where the hadiths are mentioned.

Key Words

Ibn Hacer, Munebbihat, Merfu Hadis, Ibn Hicci, Öğüt.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI.....	1
II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI.....	3
III. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	
İBN HACER EL ASKALÂNÎ'NİN HAYATI İLMİ KİŞİLİĞİ VE KENDİSİNE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESER	
1.1. HAYATI.....	5
1.1.1. Adı, Nesebi, Doğduğu Yer.....	5
1.1.2. Vazifeleri ve Vazife Yaptığı Yerler.....	6
1.1.3. Vefatı.....	8

1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ	8
1.2.1. Tahsil Hayatı ve İlmî Kişiliği	8
1.2.2. Hocaları.....	10
1.2.3. Öğrencileri	12
1.2.4. Eserleri	13
1.3. MÜNEBBİHÂT (EL-MÜNEBBİHÂT ALE'L-İSTİ'DÂD Lİ- YEVMİ'L-ME'ÂD) ADLI ESER.....	14
1.3.1. Eserin Tanıtımı.....	14
1.3.2. Eserin Baskıları ve Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümeleler	15
1.3.3. Münebbihât (El-Münebbihât Ale'l-İsti'dâd Li Yevmi'l-Me'âd) Adlı Eserin İbn Hacer'e Aidiyeti	16
1.3.4. Eserin Önemi	22

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İÇERİSİNDE BULUNAN MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. HADİSTE TAHRİC	26
1.1.1. Tahrîc Tanımı.....	26
1.1.2. Tahrîc İlminin Faydaları	28
1.1.3. Tahrîcte Kullanılan Eserler	29
1.2. MÜNEBBİHAT'TA YER ALAN MERFU HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ	30
1.2.1. İkili Öğütleri İçeren Hadisler	30
1.2.2. Üçlü Öğütleri İçeren Hadisler.....	39
1.2.3. Dörtlü Öğütleri İçeren Hadisler	58
1.2.4. Beşli Öğütleri İçeren Hadisler	70
1.2.5. Altılı Öğütleri İçeren Hadisler	76
1.2.6. Yedili Öğütleri İçeren Hadisler.....	79

1.2.7. Sekizli Öğütleri İçeren Hadisler.....	90
1.2.8. Dokuzlu Öğütleri İçeren Hadisler.....	92
1.2.9. Onlu Öğütleri İçeren Hadisler.....	93
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	122
EKLER	133

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı Geçen Eser
<i>a.g.m.</i>	Adı geçen makale, adı geçen madde
<i>DİA</i>	Diyânet İslâm Ansiklopedisi
<i>TDV</i>	Türkiye Diyanet Vakfı
<i>hz.</i>	Hazreti
<i>r.a</i>	Radıyallahü anh (anha)
<i>s.a.v.</i>	Sallallahu aleyhi ve sellem
<i>a.s</i>	Aleyhi's-Selam
<i>b.</i>	İbn, Bin
<i>ö.</i>	Ölümü, ölüm tarihi
<i>s.</i>	Sayfa
<i>thk.</i>	Tahkîk Eden
<i>ty.</i>	Tarih yok
<i>yy.</i>	Basım Yeri yok
<i>had. no.</i>	Hadis numarası
<i>M.Ü.</i>	Marmara Üniversitesi
<i>bk.</i>	Bakınız

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Bu çalışmada İbn Hacer el-Askalanî'nin *Münebbihat* adlı eserindeki merfu hadislerin değerlendirilmesi konu edinilmiş, hadislerin geçtiği kaynaklar ile sıhhat dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde İbn Hacer'in hayatı ve ilmi kişiliği üzerinde durulmuş, İbn Hacer'in hayatı ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde daha çok biyografik eserlerden yararlanılmıştır. İbn Hacer'in öğrencisi olması hasebiyle Sehavî'nin *el-Cevâhir ve'd-Dürer fî Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer*, adlı eseri bu konuda yararlandığımız eserlerin başında gelmektedir. Abdussettar eş-Şehy'in *el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî*, Şakir Mahmut Abdu'l-Muni'm'in *İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fî Menhecîhi ve Mevaridihi fî Kitabîhi'l-İsâbe*, Şa'ranî'nin *et-Tabakatu'l-Kubra*, Sehavî'nin *ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'*, Şevkânî'nin *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'*, Suyutî'nin *Husnü'l-Muhadara fî Tarîhi Mısır ve'l-Kahire*, Hayreddin ez-Ziriklî'nin *el-A'lâm*, İsmail Paşa el-Bağdadî'nin *Hediyyetu'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellefîn ve Asaru'l-Musannifîn min Keşfi'z-Zunûn*, İbn Hacer el-Askalanî'nin *el-Mecmau'l-Muesses li'l-Mu'cemi'l-Mufehres*, İbnu'l-İ'mad el-Hanbelî'nin *Şezeratu'z-Zeheb fî Ahbari men Zeheb*, Abdulhay b. Abdulkebir el-Kettanî'nin *fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve mu'cemi'l-me'a'cimî ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât*, adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Ayrıca bu bölümde eserin İbn Hacer'e aidiyeti hususunda elde ettiğimiz bilgileri sunulmuştur. Bunu yaparken eserin mahtut nüshalarda kime nispet edildiği ile ilgili elde ettiğimiz veriler aktarılıp bu konuya temas eden ilgili eserlerden yararlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise *Münebbihat*'ta yer alan ve Hz. Peygamber'e nispet edilen merfu hadislerin değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bu nedenle de daha çok hadis literatürüyle ilgili eserlere başvurulmuştur. Söz konusu eserlerden başta *Kütüb-i tis'a* olarak şöhret bulan Buharî ve Müslim'in *Sahih*'leri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'leri, İmam Malik'in *Muvatta*'sı ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Nesaî'nin *Sünenü'l-Kubra*, İbn Hibban ve İbn Huzeyme'nin *Sahih*'leri, Darimî ve Darekutnî'nin *Sünen*'leri, İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef*'i, Ebu Ya'la, Bezzar ve Kudâî'nin *Müsned*'leri, Beyhakî'nin *Kitabu'z-Zühd*, *es-Sünenü'l-Kubra* ve *Şu'abü'l-İman* adlı eserleri, Taberanî'nin *Mu'cem*'leri ile Ahmet b. Hanbel'in *Zühd* adlı eserleri bu bölümde yararlanılan temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Hadislerin sıhhatini tespit için başta Şuayb Arnavutî ile Elbanî olmak üzere muhakkik alimlerin hadis ile ilgili görüşlerinden istifade edilmiştir. Bu bölümde hadislerin isnadları incelenmeye çalışılmış ayrıca raviler hadis rivayetine ehliyetleri açısından araştırılmıştır. Raviler hakkındaki bilgiler için cerh-ta'dil, tabakat, es-Sikat, ed-Duafa ve benzeri rical kitaplarına müracaat edilmiştir. Bunların başında İbn-i S'ad'ın *Tabakatu'l-Kubra*, Buharî'nin *Kitabu'd-Du'afa* ile *et-Tarihu'l-Kebir*, Ukaylî'nin *ed-Du'afau'l-Kebir*, İbn Ebi Hatim er-Razi'nin *el-Cerh ve't-T'adil*, İbn Hibban'nın *el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin*, İbn Adî'nin *el-Kamil fi Duafai'r-Rical*, İbnu'l-Cevzî'nin *ed-Du'afa ve'l-Metrukun*, Mizzî'nin *Tehzibu'l-Kemal fi Esmâi'r-Rical*, Zehebî'nin *Mizanu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical* ile *Siyeru A'lami'n-Nubela* adlı eserleri gelmektedir.

Ayetler verilirken ayet ile ilgili bilgi, metin arasında değil dipnotta gösterilmiş, sure isimleri başlarında "el" takısı olmadan yazılmıştır.

Hadislerin referans gösteriminde Buharî, Ebû Davûd, Tirmizî, Nesaî, İbn Mace, Darimî, Müslim, Malik b. Enes ve Ahmed b. Hanbel'in *Kütüb-i tis'a* içinde yer alan kaynaklarındaki hadisler için Concordance (konkordans) usulü ile atıfta bulunulmuştur. Söz konusu usul uygulanırken Tirmizî, Nesaî, Buharî, Ebû Davûd, İbn Mace ve Darimî için kitap (bölüm) adı ve bab numarası, Muvvatta ve Müslim için kitap adı ve hadis numarası, Ahmed b. Hanbel için de cilt ve sayfa numarası kullanılmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz dokuz hadis koleksiyonu dışındaki eserlerden herhangi birinde geçen hadisler için referans olarak cilt ve sayfa numarası verilip varsa hadisin numarası da parantez içinde verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden istifade edilmiş ayrıca isimlerini kaynakçada zikrettiğimiz diğer klasik ve çağdaş kaynaklardan ve konumuzla alakalı makalelerden yararlanılmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI

“İbn Hacer el-Askalanî'ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi” başlıklı tezimizin konusu olan ve tasavvufi mahiyette derlenen bu eser, Hz. Peygamber'e nispet edilen hadisleri ihtiva etmekle beraber, içerisinde sahabe ve tabi'un'a ait sözler de yer almaktadır. Ayrıca eserde tasavvuf büyüklerinden sayılan zahit kimselerin ve bazı şairlerin sözlerine de yer verilmektedir.

Her bir hadisten sonra varsa konu ile ilgili öncelikle ilk dört halifenin, daha sonra diğer sahabelerin sözlerine yani mevkuf haberlere yer verilmiş ardından tabi'un alimlerinin ileri gelenlerinden konu ile ilgili sözleri yani maktu haberler aktarılmıştır.

Hz. Peygamber'e isnad edilen hadislerin yanı sıra, mevkuf ve maktu haberlerin sıhhat durumlarının ortaya konulması bir yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacaktır. Bundan hareketle biz bu çalışmamızda sadece Hz. Peygamber'e nispet edilen merfu hadislerin değerlendirilmesini konu edinip, çalışmamızı bu çerçevede sınırlandırdık.

III. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmamızın amacı İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münnebihhat* adlı eserde senetsiz olarak zikredilen ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) izafe edilen hadislerin senetlerinin tesbiti, sıhhat dereceleri ve yer aldıkları kaynakların ortaya çıkarılmasıdır.

Hiç şüphesiz hayatının büyük bir kısmını hadis ilmine veren ve bu alanda devrinin en yetkin ve ünlü alimi olan İbn Hacer'in hadis ilmine büyük katkıları olmuştur. İbn Hacer'e nispet edilen ve tezimizin konusu olan bu eser, İbn Hacer'e nispetinden dolayı büyük bir kesim tarafından kabule mazhar olmuş ve içindeki bilgilere sahih gözüyle bakılmıştır. Vaazlarda sıkça başvurulan eserlerden biri haline gelen *Münebbihat* aynı zamanda medreselerde de okutulmuştur. Bu nedenle eserin içerisinde senet zikredilmeksizin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen hadislerin sıhhatinin tespiti büyük önem arz etmektedir.

Bu eserde yer alan hadislerin çoğunluğunun aslının olmaması İbn Hacer gibi büyük bir muhaddisin ilmi kişiliğini zedelemekte olup bir takım eleştirilere yol açabilmektedir. Ayrıca sırf İbn Hacer'e nispetinden dolayı bu kitabın muteber görülererek aslı olmayan bir takım sözlerin Hz. Peygamber'in hadisiymiş gibi aktarılması halkın yanlış bilgilendirilmesine ve halk arasında bid'atların çoğalmasına sebep olmaktadır. Bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığının ortaya konulmasıyla haksız yere eleştirilmesinin önüne geçilecek ve halkın yanlış yönde bilgilendirilip yönlendirilmesi engellenecektir. Bu da çalışmamızın ne derece önem arz ettiğini ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN HACER EL ASKALÂNÎ'NİN HAYATI İLMİ KİŞİLİĞİ VE KENDİSİNE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESER

1.1. HAYATI

1.1.1. Adı, Nesebi, Doğduğu Yer

İbn Hacer'in tam adı Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmut b. Ahmet Şihabuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısırî el-Kahirî eş-Şafîî (773-852)'dir.¹ Lakabı Şihabuddin künyesi ise Ebû'l-Fazl'dır.² Filistinli olup Filisti'nin Askalan şehrine nispetle Askalanî, soyunun dayandığı Kinâne kabilesine nispetle Kinanî olarak anılmıştır.³ İsmi veya lakabı Hacer olan babasına yahut büyük dedelerinden birine nispetle İbn Hacer diye meşhur olmuştur.⁴

22 Şaban 773 yılında Nil kıyısında yer alan Mısır'da dünyaya gelen İbn Hacer⁵, ilim ve kültürün oldukça geliştiği Memlûklular devrinde yaşamıştır. Memlûk Sultanları ilim adamlarını korumak ve desteklemekle kalmamış aynı zamanda bizzat

¹Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer fî Tercemet-i Seyhülislâm İbn-i Hacer**, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999, c.1, s.101; el-Hafız Celaledin Ebu'l-Fazl Abdurrahman İbn-i Ebi Bekr es-Suyutî, **Zeylu Tabakati'l-Huffaz li'z-Zehbî**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty. s.380; el-Hafız Takyüddin Ebi'l-Fazl Muhammed b. Muhammed İbn-i Muhammed b. Fehd el-Hâşimî el-Mekkî, **Lahzu'l-Elhaz bi-Zeyli Tabakati'l-Huffaz**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty., s.326.

² Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.102.

³ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.102.

⁴ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.103.

⁵ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.105; Abdulhay b. Abdulkebir el-Kettanî, **Fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve Mu'cemu'l-Mea'cimi ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât**, Daru'l-Garbi'l-İslamî, yy. ty., 2.baskı, c.1, s.321.

⁶ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.104.

kendileri de ilimle meşgul olmuşlardır. İbn Hacer'in *Sahih-i Buhari*'yi el-Bulkîni'den rivayet eden Memluk sultanı el-Mueyyed'i kendi hocaları arasında sayması ve ondan hadis dersi almış olması, Memluklu Sultanlarının ilme verdiği değerin apaçık bir göstergesidir. Memluklu Sultanlarının ilme ve ilim adamlarına verdikleri önem ve hizmetlerden dolayı Mısır uzun yıllar Daru'l-Hadis, Daru'l-Fıkıh, Daru'l-Edeb olarak anılmış ve bir ilim merkezi olarak tarihte yerini almıştır.⁶

Babası 720 yılları civarında doğan dindar, güvenilir, güzel ahlaklı, salih kimselere muhabbet ve saygı duyan mütevazı bir insandı. Babası hafız olup şiir yazabilen, kıraât-i seb'a ve fetva verme konusunda icazet sahibi aynı zamanda Yahya b. Şeref en-Nevevî'nin *el-Ezkar*'ına istidrâk kaleme alan bir alimdi. Babası 777 yılının Recep ayında vefat etti. Babası vefat ettiğinde İbn Hacer henüz dört yaşını tamamlamamış küçük bir çocuktur.⁷ Bir müddet sonra annesi Nicar da vefat edince ablası ile yalnız kaldı.⁸ Babası vefatından sonra eğitimiyle ilgilenmesi için İbn Hacer'i büyük tüccar Zeynuddin Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmet el-Harrubî'ye emanet etti.⁹

1.1.2. Vazifeleri ve Vazife Yaptığı Yerler

808 yılında imla meclisleriyle hocalık görevine başlayan İbn Hacer, vaizlik, kadılık, müftülük ve müderrislik gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.¹⁰ Aynı zamanda değişik medreselerde görevlendirilerek tefsir, fıkıh ve hadis dersleri vermiştir.¹¹

İbn Hacer 808 yılında başladığı imla görevine vefat ettiği 852 yılına kadar devam etmiştir. Şeyhûniyye'de, el-Cemaliyye Medresesinde ve Baybars Hankahı'nda imla vazifesini icra etmiştir.¹² 829 yılında Hüseyiniyye Medresesinde

⁶ Muhammed Ebu Zehv, **el-Hadis ve'l-Muhaddisun**, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1958, s.439-440; Mehmet Bilen, **İbn Hacer'in Buhari Savunusu**, Ankara okulu yayınları, Ankara 2013, 1. Baskı, s.15.

⁷ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.107-108.

⁸ M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalani", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.19, s.514.

⁹ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.117.

¹⁰ Abdussettar eş-Şehy, **el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî**, Daru'l-Kalem, Dimeşk 1992, 1. Baskı, s.253.

¹¹ Mehmet Bilen, "Hadis Şarihi Olarak İbn Hacer El-Askalanî", **e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Kasım 2009, s.53.

¹² Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.255.

ve Kubbetu'l-Mansuriyye'de tefsir dersleri vermiştir.¹³ 808 yılının Şevval ayında Şeyhuniyye Medresesinde hadis dersleri vermek üzere görevlendirilmiştir. Ayrıca 811 yılında el-Cemaliyye, 813 yılında Baybars Hankahı'nda, 833 senesinde Tolun Camii'nde, 836 yılında Dımeşk'e yaptığı seyahat esnasında Eşrefiyye Daru'l-Hadisi'nde ve 851 yılında Zeyniyye Medresesinde hadis okutmuştur.¹⁴ İbn Hacer farklı yerlerde fıkıh dersleri vermek üzere görevlendirilmiştir. 811 yılında el-Cemaliyye'de hadis dersleri verdiği gibi aynı yıl Şeyhuniyye'de, 822 yılında Mueydiyye, 831 yılında Harubiyye, 833 yılında Salihyye, 846 yılında ise Salâhiyye Medreselerinde fıkıh dersleri okutmuştur.¹⁵ Ayrıca İbn Hacer 811 yılında fetva vermek üzere Daru'l-Adl'de görevlendirilmiş ve vefat edinceye kadar da bu görevini başarılı bir şekilde yürütmüştür.¹⁶ Kadılık vazifesini kabul etmemekte kararlı olan İbn Hacer¹⁷, kadılık vazifesine ihtiyatlı yaklaşmış defalarca kendisine başkadılık teklif edilmesine rağmen her defasında teklifi geri çevirmiştir. Daha sonra Memluk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Barsbay, Mısır'ın başkadılığından azledilen Alemüddin el-Bulkîni'nin yerine İbn Hacer'i başkadılık makamına atamıştır. 827 yılında başladığı bu görevine çeşitli nedenlerden ötürü defalarca azledilip tekrar görevlendirilmiştir. 852 yılında vefatından birkaç ay önce bu görevinden istifa etmiş, evine çekilip kitap tasnif etmekle meşgul olmuştur.¹⁸ İyi bir hatip ve vaiz olan İbn Hacer, 819 yılında Ezher Camii'nde daha sonra Amr b. Âs Camii'nde ayrıca kadılık yaptığı dönemlerde sultanın da bulunduğu Kala' Camii'nde hatiplik yapmıştır. Yine 836 yılında Sultan Eşref Barsbay'la çıktığı Amid yolculuğu sırasında Sultanın emriyle Dımeşk'te Ben-i Ümeyye Camii'nde Cuma günü bir hutbe irad etmiştir. Hüseyiniyye'de bulunan Zahir Camii'nde vaizlik görevini yapan Şeyh Nureddin er-Reşidî vefat edince buradaki vaizlik görevi İbn Hacer'e tevdi edilmiştir.¹⁹

¹³ Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'**, Daru'l-Cil, Beyrut 1992, 1. Baskı, c.2, s.38.

¹⁴ Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.259-260.

¹⁵ Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.261.

¹⁶ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.2, s.600.

¹⁷ Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami'**, c.2, s.38.

¹⁸ Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmet b. Muhammed İbnu'l-İ'mad el-Hanbelî, **Şezeratu'z-Zehab fi Ahbari men Zeheb**, Daru İbn Kesir, Lübnan-Beyrut 1993, 1. Baskı, c.9, s.396-397.

¹⁹ Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.277-278.

1.1.3. Vefatı

İbn Hacer 852 yılının Zilkade ayında ishal ve dizanteri hastalığına yakalanmıştır. Ailesi ve öğrencilerinin olumsuz yönde etkilenmemeleri için bu hastalığını gizleyen İbn Hacer, rahatsızlığına rağmen derslerine devam etmiştir.²⁰ Zilkade ayının sonlarına doğru Kahire’de vefat eden İbn Hacer’in cenazesine çok sayıda kişi iştirak etmiştir.²¹ Cenazesinde bulunan Sultan Çakmak’ın emriyle cenaze namazı Abbasi Halifesi tarafından kıldırılmış ve Karafetu’s-Suğra kabristanına defnedilmiştir.

Ölümünden sonra pekçok şair tarafından İbn Hacer üzerine mersiyeler yazıldığı bilinmektedir.²² Yağmur zamanı ve beklentisi olmadığı halde vefat ettiği gün cenazesi taşınırken yağmur yağdığı belirtilmekte ve bu konuda devrin şairi Şihabuddin el-Mansurî’den bir şiir nakledilmektedir.

Şiir şu şekilde başlamaktadır:

“Bulutlar yağmur yağdırarak başkadiya ağladı...”²³

1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ

1.2.1. Tahsil Hayatı ve İlmî Kişiliği

Henüz dört yaşını tamamlamamışken babası vefat eden İbn Hacer hamilerinden Zeynuddin el-Harrubî’nin yanında kalmıştır. Zeynuddin el-Harrubî Mekke’de kaldığı süre zarfında İbn Hacer, onun yanında bulundu. Beş yaşını tamamladıktan sonra ilk eğitimine başlayan İbn Hacer, dokuz yaşında Kur’an-ı Kerim hıfzını, Tebrizî’nin *Muhtasar*’ına şerh yazan Sadruddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak es-Seftî el-Mukrî’nin yanında tamamladı. Zamanın bir âdeti olarak 785 yılında on iki yaşındayken Mekke’de teravîh namazı

²⁰ Şakir Mahmut Abdu’l-Munim, **İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecîhi ve Mevaridihi fi Kitabihi’l-İsâbe**, Muessesetu’r-Risale, Beyrut 1997, 1. Baskı, c.1, s.118.

²¹ El-Kadî el-Allame Şeyhu’l-İslam Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, **el-Bedru’t-Tâli’ bi Mehâsini men Ba’de’l-Karnî’s-Sâbi’**, Daru’l-Ma’rife, Lübnan-Beyrut ty., I, 92.

²² Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî**, c.1, s.121,124.

²³ Hafız celâleddin Abdurrahman es-Suyutî, **Husnü’l-Muhadara fi Tarîhi Mısır ve’l-Kahire**, el-Mektebetu’l-Âsriyye, Sayda-Beyrut 2009, c.1, s.279.

kıldırılmıştır. Mekke’de bulunduğu süre zarfında eş-Şeyh Âfifuddin Abdullah b. Muhammed b. Muhammed en-Neşavî’den *Sahih-i Buharî*’yi okumuştur. İlk hadis aldığı hocası da budur.²⁴ Ayrıca daha sonraları *Sahih-i Buharî*’yi farklı hocalarda defalarca okumuştur. Mekke kadısı el-Hafız Cemalleddin İbn Zahîre’nin yanında Abdulganî el-Makdisî’nin *Umdetu’l-Ahkâm* adlı eserini okudu. Daha sonra hamisi Harrubî ile birlikte 786 yılında Mısır’a geldi. Orada ilme yönelmiş ve ilim elde etmek için oldukça gayret sarf etmiştir. Hadis, fıkıh ve usul ile ilgili yazılmış olan bazı eserleri okuyup ezberlemiştir. Cemmâî’li’nin *Umdetu’l-Ahkâm*’ı ile *Kazvîni’nin el-Havi’s-Sağir*’ini, İbnu’l-Hacîb’in *el-Muhtasar*’ı ile Harîrî’nin *Mülhatü’l-İ’rab*’ını, Kâdı Beyzâvî’nin *Minhacü’l-Vüsul*’u ile Irakî’nin *Elfiyyetü’l-Hadis*’ini, Nahiv ilminde İbn Malik’in *Elfiyye* adlı eseri ile Şafîi furû’ fikhına dair Şîrâzî’nin kaleme almış olduğu *et-Tenbih* adlı eserlerini okuyup ezberledi. Daha sonra diğer bir hamisi olan Şemseddin İbn-i Kattan’a iltizam ederek, onun fıkıh, usul-i fıkıh, Arap dili, hesap gibi ilimlere dair verdiği derslere katıldı. Tarih ilmine de ilgi duyan İbn Hacer ravilerle ilgili pek çok bilgi toplamıştır. 792 yılında edebi ilimlerle meşgul olmuş özellikle şiir alanında büyük bir meziyet kazanmıştır. Daha sonra şiirle uğraşmayı bırakan İbn Hacer 796 yılında tamamen hadis ilmine yönelmiştir. Dönemin hadis şeyhlerinin ders halkalarına katılan İbn Hacer aynı yıl Zeyneddin el-İrakî’den ders almaya başladı. On yıl boyunca Irakî’nin talebeliğini yapan İbn Hacer ondan *Elfiyye* adlı eseriyle şerhini ve *en-Nüket âlâ İbnü’s-Salâh* adlı eserini okudu. Pek çok hadis kitabını hocası Irakî’de okuyan İbn Hacer, ayrıca onda, hadis ilimleri ile ilgili kaleme alınmış olan pek çok eseri talebelik yaptığı süre zarfında ders olarak okudu. İbn Hacer’e bazı kitapları okutmak için icazet veren Irakî, aynı zamanda ona 797 yılında hadis ilimleri okutma icazeti veren ilk âlimdir.²⁵

İbn-i Kattan, Burhaneddin el-Ebnasî ve Siracüddin el-Bulkînî gibi âlimlerden fıkıh ve usul-i fıkıh ile ilgili çeşitli dersler almış ve bazı fıkıh kitaplarını okumuştur.²⁶

Mısır dışında da öğrenimini sürdüren İbn Hacer ilmi seyahatler yapmış, bu vesile ile başta Hicaz, Yemen, Şam, Haleb, Mekke ve Medine olmak üzere çeşitli

²⁴ Sehavî, *el-Cevâhir ve’l-Dürer*, c.1, s.121-122.

²⁵ Abdussettar, *el-Hafız İbn Hacer*, s.69-74.

²⁶ Sehavî, *el-Cevâhir ve’l-Dürer*, c.1, s.128.

yerlere seyahat etmiştir. Oralarda çeşitli hocalarla görüşmüş ve farklı ilimlerde dersler almıştır.²⁷

İbn Hacer büyük çoğunluğu hadis ilimleri olmak üzere edebiyat, fıkıh ve pek çok farklı alanda çok sayıda eser telif etmiştir.²⁸ İbn Hacer'in başta başkadı olarak değişik yerlere atanması ve çok sayıda farklı medreselerde hadis, fıkıh ve tefsir dersleri vermek üzere görevlendirilmesi ayrıca birçok camide vaizlik hatiplik ve imamet görevlerini başarılı bir şekilde icra etmesi, onun ilmi açıdan ne kadar yetkin bir kişi olduğunu gözler önüne sermektedir.

Hocaları

İbn Hacer'in yaşamış olduğu devirde ilme ve âlime büyük değer verildiği hatta bizzat hükümdarlar tarafından desteklendikleri bilinmektedir. İlimin ve âlimin itibar gördüğü böyle bir ortamda büyüyen İbn Hacer birçok âlimden ders almıştır. Kendisi *el-Mecmau'l-Muesses li'l-Mu'cemi'l-Mufehres* adlı eserinde hocalarının isim ve biyografisini ayrıca bu hocalardan aldığı ders ve icazetleri anlatmıştır.

Kitabının mukaddimesinde de beyan ettiği gibi ders aldığı hocalarını alfabetik sıraya göre dizmiştir. Onları “*rivayet yoluyla ders aldığı hocalar ve dirayet yoluyla ders aldığı hocalar*” diye iki ana gruba ayırmış, daha sonra onları üstünlüklerine göre beş tabakaya ayırmış ve her tabaka için ayırt edici rumuzlar koymuştur.²⁹ Öğrencisi es-Sehâvî, İbn Hacer'in ders almış olduğu 644 âlimin ismini zikretmektedir.³⁰ İbn Hacer'in ilim tahsil ettiği hocaları şu şekilde sıralayabiliriz.

Kıraat Hocaları

1. İbrahim b. Ahmet b. Abdulvahid b. Abdülmümin et-Tenûhî (709-800).

²⁷ Sehâvî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer*, c.1, s.146-166; Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi li'l-Müstarebîn ve'l-Musteşrikîn*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002, c.1, s.178.

²⁸ Muhammed Sıddik b. Hasan Han el-Kinnevcî el-Buhârî, *Et-Tacu'l-Mükellil min Cevahiri Me'asiri't-Tirazi'l-Ahiri ve'l-Evveli*, Vizaretu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye İdaretu'ş-Şuuni'l-İslamiyye, Katar 2007, 1. Baskı, s.355.

²⁹ Şihabuddin Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmut b. Ahmet eş-şehîr bi İbn Hacer el-Askalanî, *el-Mecmau'l-Muessis li'l-Mu'cemi'l-Mufehris*, Dâru'l-Ma'rife, Lübnan-Beyrut 1992, 1. Baskı, c.1, s.76; Bilen, *Buhari Savunusu*, s.17.

³⁰ Sehâvî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer*, c.1, s.200-240.

2. Sadreddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak es-Seftî el-Mukrî (ö.808).

3. Eş-Eşihab Ahmet b. Muhammed İbni'l-Fakih Ali el-Hayyutî (ö. 807).

Fıkıh Hocaları

1. Ömer b. Reslan b. Nasîr b. Salih el-Bulkînî (724- 805).

2. Ömer b. Ali b. Ahmet b. Ahmet b. Abdullah İbnu'l-Mulakkin (723-804).

3. İbrahim b. Musa b. Eyyub el-Ebnâsi (725-802).

4. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ömer b. İsa İbnu'l-Kattân (730-813).

Fıkıh Usulü Hocaları:

1. Muhammed b. Ebubekir b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim İbn Cemâ'a (749-819)

Arap Dili Hocaları

1. Muhammed b. Yakub b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer b. Ebubekir b. İdris eş-Şirazî el-Fîrûzabâdî (729-817).

2. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Abdurrezzak el-Ğumârî (720-802).

3. Muhammed b. İbrahim b. Muhammed el-Biştekî (748-830).

4. Mahabbuddin Muhammed b. Allame İbn-u Hişam (749-799).³¹

Hadis Hocaları

1. Ebu'l-Fazl Zeynuddin Abdurrahim b. el-Huseyn b. Abdurrahman el-İrâkî (725-806).

2. Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman b. Ebi Bekr el-Heysemî (735-807).

³¹ Geniş bilgi için bk. Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.200-240; Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.111-131.

3. Muhammed b. Abdullah b. Zâhîre b. Ahmet b. Atiyye b. Zâhîre el-Kureşî el-Mahzûmî (751-817).

4. Fatime binti Munecca et-Tenûhî (712-803)

5. Fatime binti Muhammed b. Abdulhâdî b. Abdulhamid b. Abdulhâdî el-Makdisi (719-803).³²

1.2.3. Öğrencileri

İbn Hacer'in ilminden çok sayıda kişi istifade etmiştir. İbn Hacer'in yetiştirdiği pek çok talebe olup bunların isimlerini İbn Hacer'in öğrencisi es-Sehavî, kitabında zikretmiştir. Onun verdiği rakamlara göre İbn Hacer'den ders almış 626 talebe vardır.³³ Meşhur öğrencilerinden bazıları şunlardır:

1. Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed es-Sehavî (731-902)

2. Burhaneddin İbrahim b. Ömer b. Hasan el-Bikâ'i (809-885)

3. Zekeriya b. Muhammed b. Ahmet b. Zekeriya el-Ensârî (726-926)

4. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah İbnu'l Haydirî (821-893)

5. İbnu'l-Humam Muhammed b. Abdulvahid b. Abdulhamid es-Sîvasî el-Hanefî (790-861).

6. Zenuddin Kasım b. Kutlubuğâ el-Hanefî (802-879).

7. Yusuf b. Tağrî Berdî el-Hanefî (813-874).

8. Nasır b. Ahmet b. Yusuf İbn-i Meznî el-Fezarî (781-823)

9. Ebu İshâk (Bin Derbas) Ahmet b. Ahmet b. Ali b. Ebi Bekr el-Kurdi el-Kâhirî (ö. 817).

³² Geniş bilgi için bk. Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.200-240; Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.132-142.

³³ Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.3, s.1064-1179.

9. Süleyman b. İbrahim b. Ömer Nefisuddin el-Âlevî (745-825).³⁴

1.2.4. Eserleri

Hadis ilminde yetiştirdiği birçok öğrencinin yanı sıra, İbn Hacer'in çok sayıda eser yazdığı bilinmektedir. İbn Hacer'in eserlerinin sayısı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

El- Bağdâdî İbn Hacer'e ait 100'den fazla eserden söz ederken³⁵ öğrencisi Sehâvî bu sayıyı 273'e çıkarmış³⁶, Şakir Muhammed ise bu sayıyı 282 olarak zikretmiştir.³⁷ Abdussettar eş-Şeyh ise İbn Hacer'in hayatını konu aldığı eserinde ona ait 289 eserden bahsetmektedir.³⁸ 796 yılında genç yaşlarda telif hayatına başlayan İbn Hacer başta islami ilimler olmak üzere çeşitli ilim dallarına ait çok sayıda kıymetli eser kaleme almıştır.

İbn Hacer'in kendi kitaplarının isimlerini bir eserde topladığı ve bu kitaplardan *Sahih-i Buhârî*'ye yaptığı şerh olan *Fethu'l-Bari* ile onun mukaddimesi, *Tabsiretu'l-Muntebih bi Tahrîri'l-Muştebih* ile *Tehzîbu't-Tehzîb*, *Lisanu'l-Mizan* ile hadis usulüne dair kaleme aldığı *Nuhbetü'l-Fiker* ve *Sahih-i Buhârî*'nin muallak hadislerine dair olan *Tağliku't-Ta'lik* hariç diğer eserlerini beğenmediği ve eksikliklerinin olduğunu beyan ettiği nakledilmiştir. İbn Hacer'in bu değerlendirmesi onun mütvaziliğini ortaya koyan bir açıklama olarak değerlendirilmiştir.³⁹ Nitekim zikrettiği eserleri dışında da onun çok sayıda kıymetli eseri bulunmaktadır.

Yukarıda adı geçen müelliflerin eserlerinde İbn Hacer'e ait kitaplar tek tek ele alınıp tanıtıldıkları için biz burada sadece belli başlı birkaç kitap ismi zikretmekle yetineceğiz.

1. *Fethu'l-Bârî li Şerhi'l-Buhârî* (Sahih-i Buhârî şerhi) bu eser İbn Hacer'in en değerli çalışması olarak kabul edilmektedir.

³⁴ Abdussettar, *el-Hafız İbn Hacer*, s.300-318.

³⁵ İsmail paşa el-Bağdâdî, *Hediyetu'l-Ârifin Esmâu'l-Müellefin ve Asaru'l-Musannifin min Keşfi'z-Zunûn*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992, c.5, s.128-130.

³⁶ Sehavî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer*, c.2, s.660-695.

³⁷ Şakir Mahmut, *İbn Hacer el-Askalanî*, c.1, s.173-386.

³⁸ Abdussettar, *el-Hafız İbn Hacer*, s.376-489.

³⁹ Sehavî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer*, c.2, s.659; Bilen, *Buhari Savunusu*, s.20

2. *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*

3. *Buluğu'l-Meram*

4. *Nuhbetü'l-Fiker* bu eser müellifi tarafından *Nüzhetü'n-nazar fi Tavzîhi Nuhbeti'l-Fiker* adıyla şerhedilmiştir.

5. *Tağliku't-Ta'lîk*

6. *Tehzibü't-Tehzib*

7. *Lisanü'l-Mizan*

1.3. MÜNEBBİHÂT (EL-MÜNEBBİHÂT ALE'L-İSTİ'DÂD Lİ-YEVMI'L-ME'ÂD) ADLI ESER

1.3.1. Eserin Tanıtımı

İbn Hacer'in telif ettiği çok sayıda eseri olduğunu yukarıda belirtmiştik. Burada tezimizin konusu olan *Münebbihât* adlı eseri, isminden de anlaşılacağı gibi, tasavvufi mahiyette hikmet ve hakikatlerin ayet ve hadislerle mezc edilerek harmanlandığı öğüt ve uyarıları içermektedir. Eser *Münebbihât* diye meşhur olmakla beraber bazı nüshalarda eserin ismi *el-Münebbihât ale'l-İsti'dâd li-Yevmi'l-Me'ad* olarak verilmektedir. Söz konusu eserde İbn Hacer'e ait bir mukaddime bulunmamaktadır. Fakat eserin başında kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bir mukaddime yer almakta olup özetle şu ifadelerle yer verilmiştir.

*“Bu öğütler İbn Hacer künyesiyle şöhret bulan Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Ahmet Şihabuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısrî, eş-Şafî (773-852) tarafından ahiret gününe hazırlık olsun diye kaleme alınan bir eserdir. Bu uyarılar ikili, üçlü ona kadar devam eden gruplar halinde derlenmiştir.”*⁴⁰

Ahiret gününe tam anlamıyla hazırlanabilmek için bir kısmı ikili, bir kısmı üçlü, bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğüt ve uyarılardan müteşekkil bir risale olan *Münebbihât*, aynı zamanda medreselerde okutulan ve halk

⁴⁰ İbn Hacer el-Âskalanî, *Münebbihat*, Daru't-Tıba'ati'l-Amire yy. 1897, s.2.

arasında rağbet gören bir eserdir. Eser daha çok vaaz niteliğinde olup ağırlıklı olarak tavka ile ilgili konular işlenmiştir. Eserde aktarılan sözler genelde maneviyat ağırlıklıdır. Bu nedenle eserde takva ve ahlak konuları yoğunluktadır. Eser dokuz bölümden oluşmakta olup her bir bölümün başında öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerine yer verilmekte daha sonra sahabe ve tabiunun ileri gelenleri ile tasavvuf âlimlerinin konu ile ilgili hikmetli sözleri sıralanmaktadır. Ayrıca yeri geldiğinde konu ile ilgili dikkat çekici şiirlere de yer verilmektedir. Eserde hadisler ile diğer zatlara ait sözlerin kaynağı beyan edilmemiş ve hadisler senetsiz olarak aktarılmıştır. Bu nedenle eserin içerisinde zikredilen hadislerin kaynağının tespit edilmesi, sıhhat dereceleri, isnatlarının ortaya konulması son derece önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda eserde geçen ve Hz. Peygamber'e nispet edilen rivayetler tahrir edilip değerlendirilecektir. Öncelikle hadisler senetleriyle beraber zikredilecek, hadisin geçtiği kaynaklar ve sıhhat dereceleri beyan edilecektir. Ayrıca hadislerin sıhhati ile ilgili değerlendirme yapılırken sened tahliliyle beraber yeri geldikçe metin tahlili de yapılmaya gayret sarf edilecektir.

1.3.2. Eserin Baskıları ve Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümeleler

Münebbihât adlı eserin çeşitli baskıları bulunmaktadır. Ulaşabildiğimiz kadarıyla İstanbul'da *Münebbihâtu İbn Hacer el-Askalânî* adıyla 1315/1897 yılında Daru't-Tıbbâti'l-Amire, 1322/1904 yılında Mahmut Bey Matbaası, 1324/1906 yılında Osmanlı Kütüphanesi ve 1960 yılında Eser Kitabevi tarafından neşredilmiştir. Ayrıca bu eser Muhammed Mustafa Han tarafından Der Matbaa Mustafaiye'de 1270/1854 yılında yayınlanmıştır. Bunlar ulaşabildiğimiz en eski nüshalardır.

Münebbihat adlı eseri Muhammed b. Nevevî el-Cavî şerh etmiştir. Eserinin ismi *Nesâihu'l-İ'bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Mea'd*'tır. Bu Şerh Mısır'da 1357/1938 yılında üçüncü baskı olarak Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî ve Evladuhu, Beyrut-Lübnan'da 2013 yılında Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye tarafından ikinci baskı olarak neşredilmiştir. Kitapta *Münebbihat*'ın tam metni verilmekte, alt kısmında ise metin şerh edilmektedir. Bu şerhte *Münebbihat*'taki lafızların daha kolay anlaşılabilmesi için açıklamalar yapılmış bazı ibareler kelime kelime ele alınarak açıklanıp izah edilmiştir. Yer yer

konunun anlaşılmasını sağlayan veya konuyla alakalı ayet ve hadislerle yer verilmiş, ayrıca konuyu anlaşılır kılmak için şiirlerden de yararlanılmıştır. Hadislerin geçtiği kaynaklara şerhte değinilmemiş, hadisler *Münebbihat*'ta olduğu gibi senetsiz olarak aktarılmış ve sıhhat dereceleriyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

Münebbihat birçok defa farklı kimseler tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. İlki eski İzmir müftülerinden Celal Yıldırım tarafından *Münebbihat Hakikattan Katreler Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler* adıyla tercüme edilmiş olup İstanbul'da Bahar Yayınevi tarafından ve İzmir'de 1965 yılında Ticaret Matbaacılık tarafında baskısı yapılmıştır. Ayrıca eser *Erdem Yolcusuna Uyarılar* adıyla Osman Arpaçukuru tarafından Türkçeye çevrilmiş ve İlke Yayıncılık tarafından 2000 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Eserin *Altın Öğütler* adıyla tercümesi ise Mehmet Can tarafından yapılmış ve İstanbul'da Osmanlı Yayınevinden çıkmıştır. İstanbul'da neşredilmiştir. Eser *Münebbihat Uyarılar* adıyla Yılmaz Özdemir tarafından Türkçeye çevrilmiş Bahar Yayınları tarafından 2007 yılında basılmıştır. Eser son olarak Saim Güngör tarafından tercüme edilmiş, *Münebbihat (Öğütler)* adıyla Pamuk Yayıncılık tarafından 2010 yılında basılmıştır.

1.3.3. Münebbihât (El-Münebbihât Ale'l-İsti'dâd Li Yevmi'l-Me'âd) Adlı Eserin İbn Hacer'e Aidiyeti

Münebbihat adlı eseri tanıtırken İbn Hacer'in çok sayıda kıymetli eserler kaleme aldığını belirtmiştik. İsmail Paşa İbn Hacer'e ait 100'den fazla eser zikretmiş fakat bunlar arasında *Münebbihat*'a yer vermemiştir.⁴¹ İbn Hacer'in hayatını kaleme aldığı *el-Cevahir ve'd-Durer* adlı eserinde öğrencisi Sehavi, İbn Hacer'e ait 273 kitap ismi sıralamıştır. Sehavi söz konusu kitaplar arasında *Münebbihat* adlı bir esere değinmemiştir.⁴² Ayrıca Sehavi'den sonra telif edilen kaynaklarda da böyle bir nispete kesinlikle rastlanmamıştır. Şakir Muhammed bu sayıyı 282 olarak zikretmiştir.⁴³ Abdüssettar eş-Şeyh ise İbn Hacer'in hayatını konu aldığı eserinde ona

⁴¹ İsmail Paşa, *Hediyetu'l-Ârifîn*, c.5, s.128-130.

⁴² Sehavî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer*, c.2, s.660-695.

⁴³ Şakir Mahmut, *İbn Hacer el-Askalanî*, c.1, s.173-386.

ait 289 eser ismi nakletmiştir.⁴⁴ Yaptığımız araştırma neticesinde mezkûr eserler arasında İbn Hacer'in *Münebbihat* adlı bir eserine rastlanmamıştır.

Uzak durulması gereken sakıncalı eserleri *Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'* adlı eserinde listeleyen Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman *Kutubun Manhule* başlığı altında müelliflerin olmadığı halde kendilerine nispet edilen yani müellifleri adına uydurulmuş eserleri zikrederken bunların arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Söz konusu eserinde Ebu Ubeyde, bu kitabın yalan yere İbn Hacer'e nispet edildiğini bunun en kuvvetli delilinin de İbn Hacer'in bizzat kendisinin İbrahim b. Muhammed b. Mueyyed b. Hamuveyh el-Cuveyni Sadru'd-Din Ebu'l-Mecam'i İbn Sa'de'd-Din eş-Şafii es-Sufi'nin hayatını aktarırken İmam Zehebî'den bu şahıs hakkında naklettiği şu sözdür: “*Bu şahıs geceleyin odun toplayıcılardandır. (gece odun toplayan kimselerin yaptığı gibi rastladığı her rivayeti hadis diye nakleden kimse kastedilmiştir.) İkili Üçlü ve dörtlü gruplardan müteşekkil uydurma hadisleri bir araya toplardı.*”⁴⁵ Ebu Ubeyde bu vasıfların *Münebbihat* adlı esere ait olduğunu söylemekte ve devamında bu eserin yanlış yere İbn Hacer'e nispet edildiğini, aslında eserin yukarıda ismini verdiğimiz İbrahim b. Muhammed'e ait olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁶

Ayrıca eserde Şehy Abdurrahman Fahirî'nin 1978 yılında “*el-Camia'tu's-Selefiyye*” adlı dergide bu konuyla ilgili bir makale yazdığı belirtilmiş ve söz konusu makalede bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğunun açıkça ifade dildiği aktarılmıştır. Eserde konu ile ilgili olarak başka alimlerin görüşlerine de yer verilmiş ve eseri okuyup içindeki mevzu hadisleri gören bir kimsenin kesin bir şekilde bu eserin İbn Hacer'e ait olamayacağı kanaatine sahip olacağı dile getirilmiştir.⁴⁷

Kâtip Çelebi *Keşfu'z-Zunun* adlı eserinde *el-Münebbihat 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad* adlı eseri Zeynu'l-Kudat Ahmet b. Muhammed el-Hicci'ye nispet etmektedir. Eserin içeriği hakkında da biraz bilgi

⁴⁴ Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.376-489.

⁴⁵ Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalani, **ed-Dureru'l-Kamine fi A'yanı Mieti's-Semaniye**, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad-Hind 1972, c.1, s.76.

⁴⁶ Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman, **Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'**, Daru's-Sumay'i, Riyad 1995, c.2, s.326,330.

⁴⁷ Ebu Ubeyde, **Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'**, s.2, s.327-330.

veren Kâtip Çelebi el-Hicci'nin bu eserde bir kısmı ikili bir kısmı üçlü bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğütleri içeren hadisleri bir araya topladığını söylemektedir.⁴⁸ Bu da birebir elimizde mevcut olan munebbihat'ın içeriğiyle eşleşmektedir.

Abdussettar eş-Şeyh İbn Hacer'e ait 289 eser ismi vermekte bunların arasında *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Fakat Abdussettar eş-Şeyh kitaba dipnot düşmekte ve dipnotta bu kitabın İbn Hacer'e ait olmadığını sırf bu kitabın İbn Hacer'e nispetinin hata olduğunu belirtmek için bu kitabı zikrettiğini açıklamaktadır. Abdussettar eş-Şeyh devamında Beyrut'ta *el-İsti'dad liyevmi'l-Mi'ad* adıyla Daru'l-Kalem'de basılıp İbn Hacer'e nispet edilen bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığını kitabın ona nispet edilmesinin de büyük bir hata olduğunu söyler. Aslında kitabın Ahmet İbn Hicci'ye ait olduğunu zamanla ابن حجي lakabının tashife uğrayarak ابن حجر dönüştüğünü ve hata ile ona nispet edildiğini söyler.⁴⁹

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hacer'in hayatını kalame alan M. Yaşar Kandemir, İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar adlı bir başlık açıp İlk sırada *el-Münebbihat (el-Münebbihat 'ale'l-isti'dad li yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad)* adlı eseri zikretmektedir. Çeşitli baskıları bulunan bu eserin (Bombay 1270/1853; İstanbul 1315/ 1899, 1322/1904; İzmir 1963; İstanbul 1974) İbn Hacer ile bir ilgisi olmadığını belirten M. Yaşar Kandemir yukarıda aktardığımız gibi yanlışlığın İbn Hicci kelimesinin İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklandığını ayrıca eserin bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekki'ye nispet edildiğini aktarmaktadır.⁵⁰

Şakir Muhammed Abdulmun'im *İbn Hacer el-Askalânî Musennefatuhu ve Dirasetun fi Menhecihî ve Mevaridihi fi Kitabihi el-İsabe* adlı eserinde İbn Hacer'e ait 282 eser ismi vermektedir. İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar diye bir başlık açan Abdulmun'im bu başlık altında *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Abdulmun'im söz konusu eser hakkında şu mülahazalarda bulunmaktadır:

⁴⁸ Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, **Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008, c.3, s.394.

⁴⁹ Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.481.

⁵⁰ Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", c.19, s.529.

1. Bu eser İbn Hacer'in hadisleri zikrederken kullandığı usluba ve izlediği yönetime de aykırıdır. Çünkü İbn Hacer senedleri beyan eder, raviler hakkında değerlendirmede bulunur, yeri geldiğinde metin tenkidi yapar ve metinler arasında farklılıklara dikkat çeker.

2. Ne muasırları ne de öğrencileri tarafından bu eserin ona ait olduğunu belirten bir kaynak bulunmamaktadır.

3. Ulaşabildiğim mahtut nüshaların çoğunda eserin İbn Hacer'e ait olmasını gerektirecek bir kayda rastlanmamıştır.⁵¹

İstanbul'da bulunan Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Münebbihat* adlı eserin 30'dan fazla mahtut nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların orijinal kopyaları üzerinde yaptığımız araştırma neticesinde bu eserlerden 11 tanesi Zeynu'l-Kudat Ahmet b. Muhammed el-Haceri'ye, 12 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Hücci/el-Hicci'ye, 2 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Cümehi'ye, 2 tanesi İbn Hacer el-Askalânî'ye, 1 tanesi Necmuddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ahmet en-Nesefi'ye, 1 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Hücceni'ye nispet edilmektedir. Bu eserlerden birinde her iki nisbet bir arada kullanılarak eserin nispeti Ahmet b. Muhammed el-Hicci el-Haceri şeklinde yapılmıştır.⁵² Bunun yanı sıra bu şahısların isimleri, baba isimleri ve lakapları aynıdır. Bu da İbn Hicci veya İbn Haceri diye bu eserin nispet edildiği şahısların aynı kişi olduğu kanaatine varmamızı sağlamıştır. Mahtut nüshaların çoğunluğunda eserin İbn Hicci'ye nispet edilmiş olması nedeniyle eserin ona ait olduğunu düşünmekteyiz. Bununla ilgili olarak yazma eserlerin ilk sayfalarının orijinal kopyalarından bir kaç tane örnek ekte sunulmuştur.

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hicci'nin hayatını kaleme alan Sabri Hizmetli *Münebbihat* ile ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: “*Bazan İbn Hacer el-Askalânî'ye nisbet edilmekle birlikte yazma nüshalarının çoğunda müellifi Zeynülkudat Ahmed b. Muhammed el-Hicci (el-Hacerî) olarak kaydedilen el-*

⁵¹ Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalânî**, c.1, s.395.

⁵² Söz konusu mahtut nüshalar; 00781, 01230, 00149, 00381, 00675, 00445, 01013, 00072, 02863, 02122, 03696, 03648, 01058, 00780, 00741, 00035, 00050, 01868, 03660, 04930, 00427, 00419, 05358, 00847, 00443, 01468, 00286, 01819, 02075, nolu demirbaş numaralarıyla Süleymaniye Kütüphanesinde yer almaktadır.

*Münebbihat 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-mi'ad adlı eserin İbn Hicci'ye ait olması muhtemeldir.*⁵³ Ayrıca *Münebbihat* adlı eser Brockelmann tarafından Ebu Hafis Necmüddin b. Muhammed b. Ahmet en-Nesefi es-Semerkindî'ye nispet edilmiştir.⁵⁴

Yukarıdaki mülahazalar göz önünde bulundurulduğunda eserin İbn Hacer'e ait olmadığı anlaşılmaktadır. Zira *Münebbihat* adlı eserde hadisler senetsiz olarak zikredilmekte, raviler hakkında hiçbir değerlendirme yapılmamaktadır. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz diğer hususlara da bu eserde riayet edilmemiştir. İbn Hacer'in hayatını kalame alan öğrencisi Sehavi ona ait 273 eser adı zikretmekte fakat bunlar arasında *Münebbihat* adlı bir esere yer vermemektedir. Bunun dışında İbn Hacer'in hayatının ve eserlerinin konu edindiği ne klasik dönemde ne de yeni dönemde telif edilen eserlerde ona ait böyle bir kitaptan söz edilmemektedir. Bu da eserin ona aidiyeti hususunda ciddi şüpheler uyandırmaktadır. İbn Hacer'in İlmi kişiliği, tenkitçi kimliği, hadis ilmindeki yetkinliği, kitaplarındaki üslubu ve kitabın muhtevası göz önünde bulundurulduğunda bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğu açıkça görülmektedir. Onun gibi büyük bir muhaddisin içinde son derece zayıf ve uydurma hadisleri bünyesinde barındıran bir eserden uzak olacağı ve kitabın ona nispet edilmesinin de son dereye yanlış olacağı gün gibi ortadadır. Zira çalışmamızın başında zikrettiğimiz muteaahir veya matbu bazı nüshaların üzerinde bulunan İbn Hacer nispeti hiçbir ilim erbabı tarafından tasdik edilmemiştir.

Kanaatimizce bu eser 1413 yılında Dımeşk'te doğup 816 yılında vefat eden Ebü'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. Alaiddin İbn Hicci'ye ait olabilir.⁵⁵ Zira kaynaklarda İbn Hicci künyesiyle bilinen ve tanın tek şahıs budur. Bu nedenle eserin ona iat olması kuvvetle muhtemeldir.

Kur'an-ı Kerim'i Şemseddin b. Habş'ın yanında okuyan⁵⁶ İbn Hicci başta babası olmak üzere Şemseddin İbn Kadi Şühbe, Bahaeddin Ebu'l-Beka, Taceddin ve Takiyuddin es-Subkî ile İbn Kadî ez-Zebedanî gibi âlimlerden fıkıh dersleri aldı.

⁵³ Sabri Hizmetli, "İbn Hicci", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.20, s.67.

⁵⁴ Ayşe Hümeysra Aslantürk, "NESEFÎ, Necmeddin" **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 2006, c.32, s.573.

⁵⁵ Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye**, Müessesetü'r-Risale,1. Baskı, Beyrut 1993, c.1, s.118.

⁵⁶ Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin**, c.1, s.118.

Hadis öğrenimini ise İbn Kesir ve İbn Rafi'nin yanında tamamladı. Ebu Abbas el-Attabi ve diğer bazı âlimlerin yanında nahiv okudu.⁵⁷

Emeviyye Camii'nin hatipliğini yapmakla beraber Şafii mezhebine bağlı medreselerde müderrislik yapmış, bazı zamanlarda kadı naibi olarak kadılık görevini yürütmüştür.⁵⁸ Takıyyüddin İbn Kadi Şühbe ve oğlu Bedreddin İbn Kadi Şühbe onun öğrencileri arasında bulunmaktadır. Dımeşk'te kendisine birçok kere baş kadılık makamı teklif edilmesine rağmen görev almayı kabul etmeyen İbn Hicci ömrünün geri kalanını kitap yazmakla ve ibadetle geçirdi.⁵⁹

Kaynaklarda İbn Hicci'ye ait çoğu eserin Tatar istilasını sırasında yakıldığı nakledilmiştir.⁶⁰ İbn Hicci'nin kaleme aldığı eserlerin başında *ez-Zeyl 'ala Tarihi İbn Kesir* adlı çalışma gelmektedir. Bu kitabı İbn Kesir'in *el-Bidaye ve'n-Nihaye* adlı tarihine zeyil olarak hazırlamıştır. İbn Hicci'nin diğer eserleri günümüze ulaşmamakla beraber kaynaklarda okuduğu ders kitaplarını ve hadis aldığı hocalarının isimlerini *el-Mu'cem* adlı eserinde topladığı, Dımeşk medreseleri hakkında yazdığı *ed-Daris min ahbari'l-Medaris* ile çeşitleri ilimlere dair kaleme aldığı *Cemu'l-Mufterik* adlı eserinin bulunduğu ayrıca İbn Abdulhadî'nin *el-Muharrer* adlı eserine bir şerh yazdığı öğrenilmektedir.⁶¹

Yukarıda aktardığımız bilgiler göz önünde bulundurulduğunda eserin kesin bir şekilde İbn Hacer'e ait olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce bu eserin İbn Hicci'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu yanlışlık, İbn Hicci veya İbn Haceri kelimelerinin zamanla İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra eser, rağbet görsün diye birileri tarafından İbn Hacer'e nispet edilmiş de olabilir.

⁵⁷ Ebu Bekr b. Ahmet b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin İbn Kadi Şühbe ed-Dımeşkî, **Tabakatu's-Şafiiyye**, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemlü'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987, c.4, s.12-13; Sehavî, **ed-Dav'ü'l-Lami'**, c.1, s.269.

⁵⁸ Sehavî, **ed-Dav'ü'l-Lami'**, c.1, s.270.

⁵⁹ Ebu'l-Berekat Muhammed b. Ahmet b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafîî, **Behcetü'n-Nazirin**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000, s.115; Hizmetli, "İbn Hicci", c.20, s.66-67.

⁶⁰ Ziriklî, **el-A'lâm**, c.2, s.110.

⁶¹ İbnu'l-İ'mad, **Şezeratu'z-Zeheb**, c.9, s.173-174.

1.3.4. Eserin Önemi

Münebbihat, İbn Hacer'e nispetinden dolayı halk arasında meşhur olmuştur. Özellikle Güneydoğu'da yaygın olarak bilinen bu eser bilhassa cami imamları tarafından vaazlarda kullanılmaktadır. İbn Hacer'e nispetinden dolayı cami imamlarının içindeki bilgilere güvenerek bu eserden yararlandıkları ve vaazlarında kullandıkları bilinmektedir. Hatta bu nedenden dolayı köy imamlarının kütüphanelerinden eksik etmedikleri bir kitap olmuştur. Daha önce beraber görev yaptığımız imam arkadaşlarımızdan bazılarının bu eseri vaazlarda kullandığına bizzat şahit olmuş bulunmaktayız. Bu eserin içinde bulunan hadislere müellifi İbn Hacer'den dolayı sahih gözüyle baktıkları tarafımızdan gözlemlenmiştir.

Bu kitap aynı zamanda bazı medreselerde, öğrencilere program dışı okutulmaktadır. Kanaatimizce bu kitabın Osmanlı döneminde basılıp neşredilmiş olması bu kitabın eskiden beri bilinip kullanıldığına işaret etmektedir. Medreselerde hadise dair derslerin mürettep cami dersleri (sıra kitapları) içerisinde yer almadığı bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle hadis ve hadis usulü dersleri okunması gereken zorunlu dersler arasında yer almamakta, sıra kitapları dışında isteğe bağlı yan ders olarak o da sadece hadis metinlerinin okutulduğu bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Medreselerde okuyup ve medreselerde müderrislik yapan bütün hocalar hadis metinlerinin medresede yan ders olarak okutulduğunu, fakat usule dair bir eserin okutulmadığını, bunun büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmişlerdir.⁶²

Diyarbakır ve çevresinde 15'e yakın medrese âlimi ile birer röportaj yaparak bir makale kaleme alan H. Musa Bağcı "*Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi - Diyarbakır Örneği-*" adlı makalesinde medrese âlimlerinin hadis/sünnet hadis usulü ve edebiyatıyla ilgili görüşlerini tespit etmeye çalışmıştır. Bu makalede medrese eğitimi alan öğrencilere okutulan hadisle ilgili kitaplar hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

"Görüştüğümüz medrese hocaları medresedeki öğrenci profili ve okutulan kitaplar konusunda şu bilgileri vermişlerdir: Medreselere genelde iki grup öğrenci

⁶² H. Musa Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 1, Nisan 2009, s.47.

gelirdi. Asıl öğrenci grubu diye tanımlanabilecek bir grup vardır ki bunlar son derece zeki ve ilim almaya istidatlı öğrencilerdir. Medresede bu öğrencilere özel bir önem verilir, sarf ve nahiv ilimleriyle ilgili baştan sona bütün sıralı kitaplar okutulurdu. Bu sıralı kitapların dışında öğrencinin kendi isteğiyle ve ayrı bir zamanda öğrencinin okuduğu hadis kitapları vardır ki bunlar da çok fazla değildir. Görüştüğümüz medrese hocaları bizzat hocalarından okudukları kitapları şöyle sıralamışlardır. En-Nevevî (676/1277)'nin "Riyazu's-Salihin"i ve "Erbe'ün" adlı eserleri, Mansur Ali Nasıf'ın "Tacu'l-Câmiu li'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl'ü, tek bir örnek olarak İbn Hacer el-Heytemî'nin "es-Savâiku'l-Muhrika"sı, Ahmed el-Haşim (1943)'in "Muhtâru'l- Ehâdis"i, İbn Hacer el-Askalanî (852/1448)'nin "Münebbihat"ı gibi hadis kitapları yan ders olarak ve program dışı okutulmaktadır.”⁶³

Görüldüğü gibi medrese hocalarının okudukları kitaplar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı eser de yer almaktadır. Medresede zeki öğrencilere yan ders olarak okutulan hadislerle ilgili eserler arasında *Münebbihat*'ın sayılması medreselerde önemli bir eser olarak kabul edildiğine yorumlanabilir.

Makalenin devamında:

“Medreselerde bir diğer grup öğrenciler vardır ki bunlar fazla zeki olmayan, ilim elde etmeye kabiliyeti olmayıp gelecek vad etmeyen ya da yaşları çok ilerlemiş kimselerdir ki onlar gerek fıkıh gerekse hadis alanında ibtidâi denilebilecek bir takım bilgiler alarak yetişirler ve eğitimlerini kısa sürede tamamladıktan sonra bunlar köylerde fahri imam olarak görev alırlardı. Bunlar medresedeki temel dersleri değil sadece basit fıkıh ve hadis alanındaki kitapları okurlardı. Bu tür öğrencilerin sayılarının az olduğunu da belirtelim. Bunlar hadis alanında en-Nevevî'nin *Riyâzu's-Sâlihîn*'i ve *Erbe'ün*'u, İbn Hacer'in *Münebbihat*'ı ve Ahmed el-Haşim'in *Muhtaru'l-Ehadîs* gibi hadis kitaplarını okurlardı. Bunların bunun dışında imamlık yaparken en fazla kullandıkları kitaplar ise *Tenbihu'l-Gafilin*, *Bustanu'l-Arifîn*, *Durretu'l-Vaizîn*, *Tenvîru'l-Kulûb*, *Hazînetu'l-Esrar*, *İmam el-Gazâlî'nin İhya-i Ulûmi'd Dîn*'i ve *Mükâşefetu'l-Kulûb* türü vaaz kitapları idi. Bu tür hocalara halk

⁶³ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.48.

arasında Mele-i Şer' (Şer'î hoca) denirdi. Burada bu vaaz türü eserlerinin bir kısmını ilk gruptaki imam-hatiplik ve müftülük yapan medrese mezunlarının da kullandığını ifade etmek gerekir.”⁶⁴

Burada da okutulan hadis kitapları arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat*'a yer verilmiştir. Ayrıca yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu kitabın imamlar tarafından vaazlarda kullanıldığı belirtilmiştir. *Din görevlilerinin hadis bilgileri üzerine* adlı bir makale kaleme alan Mehmet Bilen, Şırnak'ta ankete katılan din görevlilerinden hadis ile ilgili olarak okudukları kitapları tespit etmek amacıyla bir takım sorular sormuştur. Sorulan sorulara verilen yanıtlar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat*'ı da görmekteyiz.⁶⁵ Bu da Güneydoğu'da *Münebbihat* adlı eserin yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki *Münebbihat*'ın yaygın olarak daha çok fahri imam olarak görev yapıp medrese eğitimini tamamlayamamış halk arasında Mele-i Şer'(Şer'î hoca) olarak bilinen kimseler tarafından olmuştur.

Ayrıca bilinmelidir ki birçok Medrese hocası bu eserde geçen hadislerin sıhhatinden şüphe duymaktadır. *Münebbihat*'ın sıhhat açısından değerine de değinen H. Musa Bağcı şunları dile getirmiştir:

“Medresede çok yaygın olarak hemen hemen bütün talebeler tarafından okunan ve mev'iza türünde yazılmış eserlerden biri olan ve İbn Hacer el-Askalânî'ye nispet edilen "el- Munebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd" adlı eserdir. Medrese hocaları arasında "Munebbihat-ı İbn Hacer" diye meşhurdur. Bu eserin İbn Hacer'e nispeti şüphelidir. İbn Hacer'le ilgisi bulunmamakla beraber *Munebbihat-ı İbn Hacer* adıyla çeşitli baskıları bulunan kitabı (Bombay 1270/1853; İstanbul 1315/1899; 1322/1904; İzmir, 1963; İst, 1974) Kâtip Çelebi, Zeynu'l-Kudât Ahmed b. Muhammed el-Hiccî'ye nispet etmiş olup eser muhtemelen Şihabuddin İbn Hiccî (816/1413) tarafından kaleme alınmıştır. Eser, bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekkî'ye de izafe edilmektedir. Hz.Peygamber'e ait olduğu ifade edilen hadisleri ihtiva etmekle birlikte sahabe, tabi'ün ve hakîmlerin, tabiblerin kelam-ı kibarlarına

⁶⁴ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.48-49.

⁶⁵ Mehmet Bilen, “Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine”, **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007, s.92.

da yer vermektedir. Birçok medrese hocası tarafından bu eserde geçen hadislerin sıhhat şartlarını taşımadığı gerekçesiyle zayıf olduğu ve ciddiye alınabilecek hadisler ihtiva etmediği ifade edilmektedir.”⁶⁶

Yazarından dolayı halkın bu kitaba teveccüh gösterdiği, bu eserin hemen hemen bütün medrese öğrencileri tarafından okunduğu, eserin fahri hocalar başta olmak üzere cami hocaları ve vaizler tarafından da yaygın olarak kullanılıp vaazlarda bu kitaba itimat edildiği bilinmektedir. Bu nedenle bu kitabın içinde bulunan hadislerin sıhhat açısından değeri üzerinde durup, hadisın geçtiğı kaynakları tespit etmeye çalışacağız.

⁶⁶ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.50.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İÇERİSİNDE BULUNAN MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. HADİSTE TAHRİC

Münebbihat'ta yer alan hadislerin tahrir ve değerlendirilmesine geçmeden önce tahrir hakkında bilgi verilmesi yerinde olur kanaatindeyiz. Bu nedenle kısa da olsa tahrir ile ilgili bilgi vermeye gayret sarfedeceğiz.

1.1.1. Tahrir Tanımı

Tahrir h-r-c (ح - ر - ج) kökünden türetilmiş olup bir mastar olan 'tef'il' vezninde gelmiştir. Lugatta, 'huruc' (çıkış), giriş manasına gelen 'duhul' kelimesinin zıddıdır (*nekidud-Duhul*).⁶⁷ Ortaya çıkarma, açıklama manasına da gelir.⁶⁸

Tahririn ıstılahi tarifine geçmeden önce muteahhir hadis ulemasının tahrirce yükledikleri ıstılahî anlamları bilmemiz yerinde olacaktır. Onların tahrirce yükledikleri anlamları şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. İlk dönemlerde 'tahrir'in bir muhaddisin hadisi kendi isnadıyla rivayet etmesi anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örnek olarak çok kullanılan 'harrecehu/ahrecehu Muslim' veya 'harrecehul/ahrecehul Buharî' ifadelerini gösterebiliriz.

⁶⁷ Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbni Manzur el-İfrikî el-Misrî, **Lisanu'l- Arab**, müessesetu'l-Alemi, Lübnan-Beyrut 2005, 1. Baskı, c.1, s.1053.

⁶⁸ Hey'et, **Mu'cemu Nefaisi'l Kebir**, Darü'n-Nefais, Lübnan-Beyrut 2007, 1. Baskı, c.1, 488; Ayrıca tahrir Muhammed b.Yakup el-Firuzabadi'nin '**Kamusu'l-Muhit**'inde de -hilaful duhul- girişin tersi anlamında kullanılmıştır. Muessesetu'r-Risale, Beyrut, Lübnan 2009, 3. Baskı, s.175.

2. Hadisi ihrac ve izhar edip rivayet etmek.
3. Hadisin kaynağını göstermek ve hadisi bir kişiye veya kaynağa nispet etmek.
4. Bir kitap meydana getirmek (filanca kendine bir mu'cem tahrir etti) ve kaynaklarını belirtmek.
5. Belirli bir kitaptan istenilen türdeki hadisleri seçerek yeni bir eser oluşturup hadislerin daha önceki rivayetlerini açıklamak.
6. Tasnif etmek.
7. Ravinin, hadisin kaynağının ve hükmünün hallerini bütün lafızları ve yolları ile bilmek.⁶⁹

Muasır âlimlerden Mahmut Tahhan, tahriri şu şekilde tarif etmiştir:

*“İstilahta ise tahrir, hadisleri isnatlarıyla birlikte zikreden aslı kaynaklarda hadisin geçtiği yeri bildirip ihtiyaç halinde hadisin derecesini beyan etme işlemidir”.*⁷⁰

İsmail Lütfü Çakan ise yukarıda verdiğimiz tanıma yakın bir tanımda bulunarak tahriri şu şekilde tarif eder: *“Hadislerin kaynağını bulmak bir başka ifade ile hadislerin ilk ve aslı hadis kaynaklarında yer alıp almadığını tespit etmektir.”*⁷¹

Özetle ifade etmek gerekirse tahrir hadis ilminde üç anlamda kullanılmaktadır:

1. Bir hadisi isnadıyla birlikte bir kitaba alıp nakletmek.
2. Belirli kitaplardan seçilen hadislerle yeni bir kitap meydana getirmek.

⁶⁹ Mahmut Tahhan, **Usulu'tahrir ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetü'l-Mea'rif, Riyad 1996, s.8-10; Ali Budak, **Tahrir Literatürü ve Hadis Tenkidindeki Yeri**, Işık akademi yayınları, İzmir 2012, s.6-11.

⁷⁰ Mahmut Tahhan, **Usulu'tahrir ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetü'l-Mea'rif, Riyad 1996, s.10.

⁷¹ İsmail Lütfü Çakan, **Hadis Edebiyatı**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, 7. Baskı, s.237.

3. Bir eserde Hz. Peygamber (s.a.v)'e veya sonraki iki nesle isnad edilen rivayetlerin temel kaynaklardaki yerlerini göstermek.⁷²

Tahricin bu son anlamı muhaddisler arasında yaygınlık kazanmıştır.

1.1.2. Tahric İlminin Faydaları

Tahric ilminin faydalarından bir kaçını kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Hadisin merfu yahut mevkuf olma hâli belirlenir.
2. Hadisin tahricle tespit edilen değişik metinlerindeki ifadeler birlikte değerlendirildiğinde muhtemel anlama zorluklarının aşılması mümkündür.
3. Ravilerin düşebilecekleri vehm (hata) tespit edilebilir.
4. Hadis müellefatında nâsihler tarafından metin veya isnad yazımında düşülen hatalar (tahrif ve tashif) ortaya çıkartılabilir. Yine matbaa hatalarının tespit edilmesi sağlanabilir.
5. Hadis âlimlerinin hadisler hakkında verdikleri hükümler topluca ortaya konulur.
6. Ravilerin, kimlerden hadis rivayet ettiği ve kimlerin onlardan hadis aldığı belirlenebilir. Böylece ravilerin hoca ve talebeleri tespit edilebilir.
6. Hadisin mana ile rivayet edilme ihtimali karşısında asıl lafzın tespiti kolaylaşır.
8. Hadis herhangi bir şahıs yahut olay sebebiyle söylenmişse bunu tahricle ortaya çıkarmak mümkündür.⁷³

⁷² Mehmet Görmez, "TAHRİC", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c.39, s.419.

⁷³ Cemal Abdullah Aydın, "**Hadiste Tahric**", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, İstanbul 2009), s.27-28.

1.1.3. Tahricte Kullanılan Eserler

Tahric kitapları, bazı musanniflerin akaid, tefsir, hadis, usul-u fıkıh, tasavvuf ve luğat'a dair kitaplarında geçen hadislerin ilk kaynaklardan tahricini konu edinmiştir. Burada çeşitli kitaplarda geçen hadislerin tahricine ayrılmış eserlerden bazılarını kısa da olsa değineceğiz:

1. *Nasbu'r-Raye*

Zeylaî (ö. 762/1360) bu eserinde Hanefi fıkımın en önemli eseri olan “el-Hidaye”deki hadisleri tahric etmiştir.

2. *el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar*

İmam Gazâli'nin “İhya” isimli eserindeki hadisleri tahric etmek amacıyla El-Hafız Zeynuddin el-İrakî (ö. 806/1404) tarafından kaleme alınmıştır.

3. *et-Terğib ve't-Terhib*

Münzirî (ö. 656/1258) tarafından kaleme alınmıştır. Hadislerin sonunda hadisin sıhhati hakkında bilgi verir. Araştırılan hadis özellikle terğib ve terhib konularıyla alakalı ise bu kitaba bakmakta yarar vardır.

4. *Keşfu'l- Hafa ve Muzilu'l-İlbas Anma İštehera Mine'l-Ahadisi Ala' Elsineti'n-Nas*

Aclunî (ö. 1162/1749) tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser halk dilinde hadis diye dolaşan sözlerin hadis olup olmadığını bildirmek ve sıhhat durumlarını ortaya koymak amacıyla telif edilmiştir. Ayrıca hadisler alfabetik olarak sıralanmıştır.

5. *İmla'ü Turuki Ehadisi'l-Mühezzeb ve Esanidiha*

Muhammed b. Musa el-Hazimî (ö. 584/1188) bu eserinde Şafii fıkında Ebu İshak eş-Şirazî'nin yazmış olduğu ‘Muhezzeb’ adlı eserin içerisinde bulunan hadisleri tahric etmiştir.

6. *el-Kifaye fi Marifeti Ehadisi'l-Hidaye*

İbn Türkmanî (ö. 750/1349) tarafından kaleme alınmış olup Hanefî fikhında yazılan Merğinanî'nin “el-Hidaye” adlı eserindeki hadisler tahrir edilmiştir.

7. *el-Buğye bi Tahrici Ehadisi'l-Ğunye*

Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî (ö. 902/1497) Geylani'nin “el-Ğunye” adlı eserindeki hadisleri bu eserinde tahrir etmiştir.

1.2. MÜNEBBİHAT'TA YER ALAN MERFU HADİSLERİN TAHRİR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.2.1. İkili Öğütleri İçeren Hadisler

Eseri tanıtırken dokuz bölümden oluştuğunu bir kısmı ikili, bir kısmı üçlü, bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğüt ve uyarılardan müteşekkil bir eser olduğunu belirtmiştik. Biz de bu başlık altında ikili öğütlerden oluşan bölümden başlayıp sırasıyla hadisleri değerlendirmeye tabi tutacağız. Hadislerin Arapça metni *Münebbihat* 'ta yer aldığı şekliyle burada aktarılacaktır.

1. Hadis

روي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال خصلتان لا شيء أفضل منهما: الإيمان بالله والنفع

بالمؤمنين و خصلتان لا شيء أخبث منهما: الشرك بالله والضرر بالمسلمين.

Hız. Peygamber'den (s.a.v) şöyle rivayet edilmiştir: “İki haslet vardır ki bunlardan daha üstün bir şey yoktur: Allah'a iman ve müslümanlara faydalı olmak. İki haslet vardır ki onlardan daha kötü bir şey yoktur: Allah'a şirk koşturmak ve müslümanlara zarar vermek.”

Bu hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde hiçbir kaynakta hadisin bu lafızlarla rivayetine rastlayamadık. Ama aynı anlamı ifade eden farklı lafızlarla rivayetine Ebi Şuca'

Şireveyh b. Şehredar b. Şireveyh ed-Deylemî'nin *el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab* adlı eserinde rastladık. Söz konusu kitapta hadis şu lafızlarla rivayet edilmektedir.

خصلتان لَيْسَ فَوْقَهُمَا شَيْءٌ مِنَ الشَّرِّ الشَّرِّ بِاللَّهِ وَالضَّرُّ بَعْبَادِ اللَّهِ وَخصلتان لَيْسَ فَوْقَهُمَا شَيْءٌ مِنَ

الْبِرِّ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِعِبَادِ اللَّهِ.

Bu eserde hadis Hz. Ali'ye dayandırılarak rivayet edilmiştir.⁷⁴ Aynı şekilde hadis, İmam Gazâli'nin *İhya* adlı eserinde senetsiz olarak yukarıdaki lafızlarla zikredilmiştir. *İhya*'daki hadislerin tahririni yapan Irakî, Deylemî'nin bu hadisi Hz. Ali'ye nispet ederek *Firdevs* isimli eserinde aktardığını belirtmekte devamında ise bu hadisin Deylemî'nin oğlu (Ebu Mansur ed-Deylemî) tarafından Hz. Ali'ye nispet edilmediğini ifade etmektedir. Ayrıca Subki bu hadisin herhangi bir senedine rastlamadığını beyan etmiştir.⁷⁵ Elbanî ise *İhya*'da geçen bu hadis için “*aslı bilinmemektedir*” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁷⁶

Bahsi geçen hadis, içerik olarak İslami prensiplere aykırı değildir. Bilakis Allah'a iman etmek, müslümanlara insanlara yararlı olmak hakkında teşvik edici sözler bulunmaktadır. Fakat senedi olmayan metnin anlamı ne kadar doğru olursa olsun hadis olarak nitelendirilemeyeceği ortadadır. Zira hadis senet ve metinden oluşmakta olup nakledilen bir hadisin sıhhatini tesbitte öncelikli yol senet tenkidi yapmaktır. Tenkid sonucunda ravilerin ehliyetleri ve güvenilirliği tespit edilirse hadis metin açısından da ele alınır ve metin tenkidine tabi tutulur. Bu rivayetin ise senedi bilinmemektedir. Bu nedenle hadis diye nitelendirilemeyeceği son derece açık bir durumdur. Sonuç olarak bu hadisin asli kaynaklarda geçmiyor olması senedinin bilinmemesi ayrıca Elbanî'nin bu hadis hakkındaki değerlendirmesi göz önünde bulundurulduğunda söz konusu rivayetin aslının olmadığı kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

⁷⁴ Ebi Şuca' Şireveyh b. Şehredar b. Şireveyh ed-Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab**, thk. es-Said b. Bisyonu Zaglul, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 1. Baskı, c.2, s.199, (had. no: 2988).

⁷⁵ Ebi Abdillâh Mahmut b. Muhammed el-Heddad, **Tahriru Ehadis İhya Ulumi'd-Din li'l-Irakî ve İbnu's-Subkî ve'z-Zebidî**, Daru'l-Asime, Riyad 1987, 1. Baskı, c.3, s.1214-1215.

⁷⁶ Muhammed Nasrüddin el-Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife ve'l-Mevzu'a ve Eseruhe's-Seyyiu fi'l-Ümme**, Mektebetu'l-Mearif, Riyad 1992, 1. Baskı, c.1, s.63, (had. no: 7)

2. Hadis

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَجَالِسَةِ الْعُلَمَاءِ وَاسْتِمَاعِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحْيِي الْقُلُوبَ الْمَيِّتَةَ
بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِمَاءِ الْمَطَرِ.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Âlimlerle oturmaya ve hikmet sahiplerinin sözlerini dinlemeye devam ediniz. Şüphesiz yüce Allah, ölü toprağı yağmurla ihya ettiği gibi, ölü kalpleri de hikmet nuruyla ihya eder.*”

Münebbihat adlı eserde senetsiz olarak nakledilen bu hadis başka kaynaklarda yukarıda yer alan lafızlarla değil farklı lafızlarla ziyadeli olarak nakledilmiştir. Bu rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v) Lokman (a.s)’ın oğluna böyle bir nasihatte bulunduğunu haber vermiştir.

Bu hadisi Taberanî şu lafızlarla Ebu Ümame’den tahrir etmiştir.⁷⁷

حدثنا الحسين بن اسحاق التستري ثنا يحيى الحماني ثنا أبو بكر بن عياش عن أبي المهلب عن عبيد الله بن زحر عن علي بن يزيد عن القاسم عن أبي أمامة قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : إن لقمان قال لابنه : يا بني عليك بمجالس العلماء واستمع كلام الحكماء فإن الله يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما يحيي الأرض الميتة بوابل المطر.

Aynı hadisi yine Ebu Ümame’den senesinde birkaç ravi değişikliğiyle er-Ramhürmüzî tahrir etmiştir.⁷⁸

أخبرنا أحمد بن يحيى الحلواني ثنا أحمد بن يونس ثنا أبو بكر بن عياش عن أبي المهلب...

⁷⁷ Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu’cemu’l-Kebir**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1994, 2. Baskı, c.8, s.199, (had. no: 7810).

⁷⁸ Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman b. Hallad er-Ramhürmüzî, **Emsalu’l-Hadis**, thk. Dr. Abdulala’ Abdülhamid el-A’zemi, ed-Daru’s-Selefiyye, Bombay-Hind 1983, 1. Baskı, s.137,138.

Heysemî ise kitabında naklettiği bu rivayet için şu değerlendirmede bulunmuştur: “*Bu hadisi Taberanî el-Mu’cemü’l-Kebir’de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Ubeydullah b. Zehr ve Ali b. Yezid bulunmaktadır. Bu şahısların her ikisi de zayıftır. Hüccet olarak alınmazlar.*”⁷⁹

Bu her iki ravi er-Ramhürmüzî’nin naklettiği rivayetin senedinde de yer almaktadırlar. Ayrıca el-Münzirî *et-Terğîb ve’t-Terhîb* adlı eserinde Ebu Ümame’den tahrir ettiği bu hadis için mevkuf olabileceği yönünde görüş beyan etmiştir.⁸⁰ *Et-Terğîb ve’t-Terhîb* adlı eserde bulunan hadisleri değerlendiren Elbanî, bu hadis için “*zayıftır*” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁸¹

Ayrıca hadis Beyhakî tarafından Ubeydullah b. Amr’a dayandırılarak mevkuf olarak şu lafızlarla rivayet edilmiştir.

أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ فِرَاسٍ، بِمَكَّةَ أَبَا أَبُو عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الصَّحَّاحِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْعُمَرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءَ، وَرَاحِمُهُمْ
يَرْكَبْتِيكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُجِيبُ الْقُلُوبَ وَيُنَوِّرُ الْحِكْمَةَ، كَمَا تُجِيبُ الْأَرْضُ بِوَابِلِ الْمَطَرِ.

Beyhakî, merfu olarak başka bir tarikle de rivayet edilen bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁸²

Hadisi, *ed-Durru’l-Mensûr* adlı tefsirinde nakleden İmam Suyutî bu hadisi, Taberanî’nin *Mu’cem*’inde, er-Ramhürmüzî’nin ise *Emsal* adlı eserinde zayıf bir senedle tahrir ettiklerini beyan etmiştir.⁸³

⁷⁹ Ebu’l-Hasan Nureddin Ali b. Ebibekr b. Süleyman el-Heysemî, **Mecmau’z-Zevaid ve Menbaü’l-Fevâid**, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetü’l-kudsî, Kahire 1994, c.1, s.125, (had. no: 518).

⁸⁰ Abdulazim b. Abdulkavi b. Abdullah Ebu Muhammed Zekiyuddin, el-Münzirî, **et-Terğîb ve’t-Terhîb**, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut 1997, 1. Baskı, c.1, s.163, (had. no: 162).

⁸¹ Muhammed Nasîrüddin el-Elbanî, **Da’ifu’t-Terğîbi ve’t-Terhîbi**, Mektebetü’l-Me’arif, Riyad ty., c.1, s.20, (had. no: 78)

⁸² Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdî el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **el-Medhal ila’s-Süneni’l-Kubra**, thk. Muhammed Diyau’r-Rahman el-E’azamî, Daru’l-Hülefa li’l-Kitabi’l-İslami, Kuveyt ty., s.297.

⁸³ Abdurrahman b. Ebubekr Celaleddin es-Suyutî, **ed-Durrü’l-Mensûr**, Daru’l-Fikr, Beyrut t.y, c.6, s.512.

Hadis yukarıdaki lafızlarla imam Malik'in *Muvatta*'sında *بَوَائِلِ الْمَطَرِ* lafzı yerine *بَوَائِلِ السَّمَاءِ* lafzıyla Hz. Peygamber'e nispet edilmeden sadece Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı nasihatler kategorisinde değerlendirilerek nakledilmiştir.⁸⁴ Ayrıca hadis birçok tefsir eserinde de hadis olarak değil Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı uzunca nasihatlerden bir tanesi olarak zikredilmiştir.⁸⁵

Münebbihat'ta zikredilen bu hadis manen rivayetten kaynaklandığını düşündüğümüz lafız farklılığıyla hem merfu hem de mevkuf olarak birçok tarikle rivayet edilmiştir.

İbn Adî: Bu hadisin senedinde zikredilen ravilerden Ebi'l-Mülhib künyeli şahsın adının Matruh b. Yezid olduğunu söyleyip şöyle demektedir: “*Bize Ahmed b. Ali b. Bahr, ona da Abdullah b. ed-Davrakî, ona da Yahya b. Main şöyle dedi: “Matruh b. Yezid yani Ebu'l-Mülhib zayıftır.” Bize Muhammed b. Ali, ona da Osman b. Said şöyle dedi: Yahya b. Main'e Matruh b. Yezid'i sordum. O da: “Hiçbir şey değil, hiçbir değeri yoktur.” dedi. Bize İbn Hammad, ona da Abbas Yahya'nın şöyle dediğini bildirdi: “Matruh b. Yezid Kufeli olup, Ubeydullah b. Zahr'ın arkadaşıdır. Süfyan es-Sevrî kendisinden rivayette bulunmuştur. Matruh b. Yezid sika değildir. Kendisi zayıf olup, rivayet ettiği hadislerin hiçbir değeri yoktur.”*”⁸⁶

Görüldüğü bu şahıs muhaddislerce *da'ifun, leyse bi şey'in, leyse bi sikatin* gibi lafızlarla cerh edilmiştir.

Ayrıca hadisin senedinde yer alan Ubeydullah b. Zahr da muhaddislerce cerh edilmiştir. Osman b. Said, Yahya'nın Ubeydullah b. Zahr için: “*Benim nezdimde rivayet ettiği hadisler zayıftır.*” dediğini nakleder. Abbas ise Yahya'nın şöyle dediğini rivayet eder: “*Hiçbir şey değildir.*” İbnu'l-Medini onun hakkında:

⁸⁴ Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amr el-Asbahî el-Medenî, **el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müessesetü Ziyad b. Sultân el-Nihyan lil A'mali'l-Hayriyye ve'l-İnsaniyye, Ebudabi 2004, 1. Baskı, İlim 1.

⁸⁵ Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yusus b. Refi' et-Tusterî, **Tefsiru't-Tusterî**, thk. Muhammed Basıl Uyûnu's-Süd, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2002, 1. Baskı, s.43; Şihbuddin Muhammed b. Abdullah el-Hüseynî el-Alusî, **Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim**, tkh. Ali Abdulbari Atiyye, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1995, 1. Baskı, c.2, s.41.

⁸⁶ Ebu Ahmet b. Adî el-Cürcanî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, thk. Adil Ahmed Abdulmevcut ve Ali Muhammed Muavved, el-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1997, 1. Baskı, c.8, s.203.

“*munkiru’l-hadis*” değerlendirmesinde bulunurken, Darekutnî ise onun için: “*leyse bi kaviyyin.*” der. İbn Hibban ise: “*Sika kimselere nispet edip hadis uydurduğunu, özellikle bir senette Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezid ve Kasım bir araya gelirse bu o hadisi uydurdıkları anlamına gelir.*” değerlendirmesinde bulunmuştur. Fakat Nesaî kendisi için: “*Leyse bihi be’sun.*” demiştir.⁸⁷

Senette yer alan Ali b. Yezid için; Buharî: “*munkiru’l-hadis*”, Nesaî: “*leyse bi sikatin*”, Ebu Zur’a: “*leyse bi kaviyyin*”, Darekutnî: “*metrukun*” demişlerdir.⁸⁸

Ayrıca İbnü’l-Cevzî: “*Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezid ve Kasım zayıftırlar, her üçü bir senette bir araya gelirse o hadisin uydurma olabileceği uzak bir ihtimal olarak görülmemelidir.*” değerlendirmesinde bulunur.⁸⁹

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin Hz. Peygamber’e ait olmadığı ve senesinde bulunan ravilerden dolayı hadisin uydurma olabileceği kanaatine varmış bulunmaktayız.

3. Hadis

عن النبي صلى الله عليه وسلم لا صغيرة مع الإصرار ولا كبيرة مع الاستغفار.

Hız. Peygamber (s.a.v)’ den şöyle rivayet edilmiştir: “*Hiçbir günah ısrar edildiğinde küçük değildir. (küçük olarak kalmaz büyük günah haline gelir.) İstiğfar ile de bağışlanmayacak hiçbir büyük günah yoktur.*”

Senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Kudaî, Beyhakî, Taberanî ve İbn Şahin tahrir etmişlerdir.⁹⁰

⁸⁷ Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, **Mizanu’l-İtidal fi Nakdi’r-Rical**, thk. Muhammed Berekat, Daru’r-Risaleti’l-Alemiyye, Lübnan-Beyrut 2009, 1. Baskı, c.3, s.9-10.

⁸⁸ Zehabî, **Mizanu’l-İtidal**, c.3, s.171.

⁸⁹ Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **El-İlelu’l-Mütenahi fi Ehadisi’l-Vahiye**, thk. İrşadu’l-Hak el-Eserî, İdaretu’l-Ulumi’l-Eseriyye, Faysalâbad-Pakistan 1981, 2. Baskı, c.2, s.147.

⁹⁰ Ebu bekr Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Husrevcirdi el-Horasanî el-Beyhakî, **Şu’abü’l-İman**, thk. Abdulali Abdülhamid Hamid, Mektebetu’r-Rüşd-Daru’s-Selefiyye, Riyad, Bombay-hind 2003, 1. Baskı, c.9, s.406, (had. no: 6882); Ebu Abdullah Muhammed b. Sellame b. Cafer b. Ali b. Hakmun el-Kudaî el-Misrî, **Musnedu’s-Şihab**, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi,

Kudaî hadisi şu senetle tahrir etmiştir:

اخبرنا أبو بكر، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَارِثِ قَدِمَ عَلَيْنَا، أبنا أَبُو سَعِيدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، وَأَبُو عَبَّادٍ ذُو
التُّونِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا أَبُو أَحْمَدَ الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا ابْنُ أَخِي أَبِي زُرْعَةَ، ثنا عَمِّي، ثنا سَعِيدُ بْنُ
سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو شَيْبَةَ الْخُرَّاسِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا كَبِيرَةَ مَعَ اسْتِعْفَارٍ، وَلَا صَغِيرَةَ مَعَ إِصْرَارٍ»

Ebu Hatim er-Razi, bu rivayetin senedinde bulunan Ebu Şeybe el-Horasanî için ki bu şahsın adı Yezid b. Muaviye'dir, “*munkiru'l-hadis*” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁹¹ Ayrıca başka muhaddisler tarafından da bu ravi cerh edilmiştir.⁹²

Hadis, Deylemî tarafından yukarıdaki lafızlarla merfu olarak İbn Abbas'tan tahrir edilmiştir.⁹³ Deylemî'nin tahrir ettiği bu hadisi *Keşfu'l-Hafa* adlı eserinde zikreden Aclunî, senedinin zayıf olduğu değerlendirmesinde bulunur.⁹⁴

Beyhakî'nin *Şu'abü'l-İman* adlı eserinde ise bu hadis, Hz. Peygamber'e nispet edilmeden İbn Abbas'ın sözü olarak rivayet edilmiştir. Söz konusu kitapta hadis ilave lafızlarla şu senetle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، نا أَبُو سَعِيدٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ الْخَلَالِيُّ، أَنَا الْمَنْبَعِيُّ، نا
إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمَرْوَزِيُّ، نا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي صَدَقَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ:
" لَا كَبِيرَةَ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الْإِسْتِعْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةَ بِصَغِيرَةٍ مَعَ الْإِصْرَارِ. "

Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1986, 2. Baskı c.2, s.44 (Had. no: 853); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-*Taberanî*, **Musnedu's-Şamiyyin**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1984, 1. Baskı, c.4, s.380 (Had. no: 3606); Ebu hasf ömer b. Ahmet b. osman İbn Şahin, **et-Terğib fi fedaili'l-A'mal ve Sevabi zalik**, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2004, 1. Baskı, s.65, (Had. no: 187).

⁹¹ Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **ed-Du'afa ve'l-Metrukun**, thk. Abdullah el-Kadî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 1. Baskı, c.3, s.213.

⁹² Ebu Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b.idris b. Münzir et-Temimi el-Hanzali İbn Ebi Hatim er-Razi, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1952, 1. Baskı, c.9, s.297; Zehebî, **Mizanul-İtidal**, c.5, s.168.

⁹³ Deylemî, **el-Firdevs**, c.5, s.199, (had. no: 7944).

⁹⁴ İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi el-Cürcanî el-Âclunî ed-Dimeşkî, **Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas anma İstehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas**, thk. Abdul hamid b. Ahmet b. Yusuf b. Hindavî, Mektebetu'l-Asriyye, yy. 2000, 1. Baskı, c.2, s.448, (Had. no: 3071).

Beyhakî'nin mevkuf olarak rivayet ettiği bu hadisin senedindeki raviler sikadır. Taberanî ise hadisi aynı anlama gelen farklı lafızlarla ve farklı bir senetle merfu olarak Ebu Hureyre'den tahrir etmiştir.

حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ، ثنا سَهْلُ بْنُ بَحْرٍ، ثنا بِشْرُ بْنُ عُبَيْدِ الرَّاسِيِّ، ثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ
الْعَنْبَرِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [أَنَّهُ قَالَ:] «لَيْسَ صَغِيرٌ
بِصَغِيرٍ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَيْسَتْ كَبِيرَةٌ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ، طَوْبَى لِمَنْ وَجَدَنِي كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْتِغْفَارٌ كَثِيرٌ»

Taberanî'nin Ebu Hureyre'den tahrir ettiği rivayetin senedinde bulunan Bişr hakkında Aclunî, metruk olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁹⁵

Hadisi, *el-Camiu's-Sağir* adlı eserinde " لَا كَبِيرَةٌ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةٌ مَعَ الْإِصْرَارِ " lafızlarıyla zikreden Suyutî, Deylemî'nin bu hadisi İbn Abbas'a dayandırdığını ve hadisin zayıf olduğunu söyler.⁹⁶

Tüm bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

4. Hadis

قال النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أصل جميع الخطايا حب الدنيا وأصل جميع الفتن منع العشر والزكاة."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "Bütün hataların kaynağı dünya sevgisidir ve bütün fitnelerin temeli ise öşür ve zekâtı vermemektir."

Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla rivayet edilen hiçbir hadise rastlamadık. Fakat hadisin bir parçasını manen ifade eden rivayetler mevcuttur. Söz konusu rivayetler

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ lafızlarıyla rivayet edilmektedir. Bu rivayet Beyhakî'nin "Şu'abü'l-İman" adlı eserinde Hasan-i Basrî'den mürsel olarak tahrir edilmiştir.⁹⁷

⁹⁵ Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, c.2, s.448.

⁹⁶ El-İmam Celaleddin b. Ebi Bekr es-Suyutî, *el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1990, 1. Baskı, c.2, s.585, (had. no: 9920).

Ayrıca hadisi, Ebu Nu'aym "Hilye"de Ahmet b. Hanbel, İbn Ebi Dünya ve Beyhakî "Zühd" adlı eserlerinde tahrir etmişlerdir. Bu eserlerde hadis Hz. İsa'nın sözü olarak aktarılmıştır.⁹⁸

Suyutî "el-Camiu's-Sağir"inde, Beyhakî'nin "Şu'abü'l-İman" da Hasan-ı Basri'den mürsel olarak tahrir ettiği bu hadis için zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.⁹⁹

Munavî *Faydu'l-Kadir* adlı eserinde hadisle ilgili olarak şu açıklamalara yer verir:

"Beyhakî, bu hadisin Hz. Peygamber'e nispet edilmesinin aslı yoktur değerlendirmesinde bulunmuştur. Hafız el-Irakî ise Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetlerini rüzgâra benzetmiş ve uydurma haberlere yakın olduğunu söylemiştir." Ayrıca bu hadisin ya Malik b. Dinar'ın sözü ya da Beyhakî'nin "Zühd" ve Ebu Nu'aym'ın "Hilye"de rivayet ettiği gibi Hz. İsa'nın sözü olabileceğini ve İbnu'l-Cevzî'nin, hadisi "el-Mevzu'at" adlı eserinde zikrettiğini söyler. Akabinde İbn Hacer'in konu ile ilgili olarak İbn Medinî tarafından Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetlerinin övüldüğü bilgisini aktarır.¹⁰⁰

Elbanî ise bu hadisin mevzu olduğu yönünde görüş beyan ettikten sonra, Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetleri ile ilgili olarak Darekutnî'nin zayıftır yönünde görüş beyan ettiğini nakleder.¹⁰¹ Es-Sağani ise hadisi *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiştir.¹⁰² Aclunî de hadisi *Keşfu'l-Hafa'*da zikrederek benzer bilgiler verir.¹⁰³

⁹⁷ Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.13, s.102, (had. no: 10017).

⁹⁸ Ebu Nu'aym Ahmet b. Abdullah el-İsbahani, **Hilyetu'l-Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1989, c.6, s.388; Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Süfyan b. Kays İbn Ebü'd-Dünya, **ez-Zühd**, Daru İbn Kesir, Dımeşk 1999, 1. Baskı, s.43, (had. no:51); Ebu Abdullah Ahmet b. Muhammed b.Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybanî, **ez-Zühd**, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1999, 1. Baskı, s.77, (had. no: 475); Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Husrevcirdi el-Horasanî Ebu Bekr el-Beyhakî, **Kitabu'z-Zühdü'l-Kebir**, thk. Amir Ahmet Haydar, Muessesetu'l-Kutubu's-Sekafiyye, Beyrut 1996, 2. Baskı, s.134, (had. no: 274).

⁹⁹ Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.223, (had. no: 3662).

¹⁰⁰ Muhammed Abdu'r-Rauf el-Münavî, **Fayzu'l-Kadir Şerhu el-Camii's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Fikr, Lübnan-Beyrut 1996, 1. Baskı, c.3, s.449.

¹⁰¹ Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.3, s.370, (had. no: 1226).

¹⁰² Radiyuddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Haydar el-Âdevî el-U'meri el-Kureşi es-Sağani el-Hanefî, **el-Mevzuat**, thk. Necm Abdurrahman Halef, Daru'l-Me'mun li't-Turas, Dımeşk 1985, 2. Baskı, s.37, (had. no: 35).

İbn Teymiyye ise bu hadisin Cündüb b. Abdullah el-Becelî'nin sözü olduğunu Hz. Peygamber'e ait olmadığını dile getirir.¹⁰⁴

Sonuç olarak hadisin *Munebihhat*'ta zikredilen lafızlarla rivayeti başka kaynaklarda geçmemektedir. Bu yüzden *Munebihhat*'taki rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız. Sadece hadisin bir tarafı bazen tek başına bazen de başka bir rivayetin bir parçası olarak kaynaklarda geçmektedir. Bu rivayetin ise kimi muhaddislerce mevzu olarak değerlendirildiği, kimi muhaddislerce de Hz. Peygamber'in sözü olarak kabul edilmediği görüldü. Bu nedenle bu rivayetlerle ilgili verdiğimiz bilgiler toplu olarak değerlendirildiğinde bu sözün Hz. Peygamber'e ait olmadığı kanaati bizde ağırlık kazanmıştır.

1.2.2. Üçlü Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

روي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: "من أصبح وهو يشكو ضيق المعاش فكأنما يشكو ربه
ومن أصبح لأمر الدنيا حزينا فقد أصبح ساخطا على الله ومن تواضع لغني لغناه فقد ذهب ثلثا دينه"

Hız. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Geçim darlığından şikâyet eder bir halde sabahlayan kimse, Rabbinden şikâyet etmiş gibidir. Dünya işlerinden dolayı üzüntü duyarak sabahlayan kimse Allah'a kızmış gibidir. Zengin bir kimseye zenginliğinden dolayı boyun eğen kimsenin ise dininin üçte ikisi gitmiştir."

Bu hadisi, Taberanî Enes b. Malik'ten farklı lafızlarla ve şu senetle tahrir etmiştir.

حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْفَزَارِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ اللَّهِ بْنُ رَاشِدٍ
الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَائِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَصْبَحَ حَزِينًا

¹⁰³ Âclunî, *Keşfu'l-Hafa*, c.1, s.397, (had. no: 1099).

¹⁰⁴ Takyeddin Ebu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim b. Abdusselam b. Abdullah b. Ebi Kasım b. Muhammed İbn Teymiyye el-Harranî el-Hanbelî ed-Dımeşkî, *Ehadisu'l-Kussas*, thk. Muhammed b. lütfi es-Sabağ, Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988, 2. Baskı, s.58, (had. no: 7).

عَلَى الدُّنْيَا أَصْبَحَ سَاحِطًا عَلَى رَبِّهِ , وَمَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو مُصِيبَةً نَزَلَتْ بِهِ , فَإِنَّمَا يَشْكُو اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ , وَمَنْ تَضَعُضَعَ لِعَنِي لِيَنَالَ مِمَّا فِي يَدَيْهِ أَسْخَطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ , وَمَنْ أُعْطِيَ الْقُرْآنَ وَدَخَلَ النَّارَ أُبْعِدَهُ اللَّهُ.»

Taberanî bu hadisi Vehb'ten başka hiç kimsenin Sabit'ten rivayet etmediğini belirtmiş ve Vehb'in salih kimselerden olduğunu söylemiştir.¹⁰⁵

Beyhakî de hadisi aynı lafızlarla Malik b. Enes'ten tahrir etmiş ve senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Bu hadisi Sabit'ten Vehb dışında kimsenin rivayet etmediğini de ayrıca belirtmiştir. Beykahî söz konusu hadisi farklı bir senetle İbn Mes'ud'dan şu lafızlarla tahrir etmiş ve senedinin zayıf olduğunu beyan etmiştir:¹⁰⁶

أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزَّاهِيُّ الْأَدِيبُ , نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ زِيَادِ الدَّقَاقُ , نَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْبَلْخِيُّ , نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ ثَابِتِ بْنِ آدَمَ الرَّبِيعِيُّ , مِنْ كِتَابِهِ أَمْلَاهُ عَلَيْنَا , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ جَعْفَرٍ , نَا شَقِيقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ , عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ , عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصْرِفٍ , عَنْ شَمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ , عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ , قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَصْبَحَ مَحْزُونًا عَلَى الدُّنْيَا أَصْبَحَ سَاحِطًا عَلَى رَبِّهِ , وَمَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو مُصِيبَتَهُ فَإِنَّمَا يَشْكُو رَبَّهُ , وَمَنْ دَخَلَ عَلَى عَنِي فَتَضَعُضَعَ لَهُ ذَهَبَ ثَلَاثًا دِينَهِ , وَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَدَخَلَ النَّارَ فَهُوَ مِمَّنْ اتَّخَذَ آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا "

Deylemî ise hadisi Ebu Derda'dan, sonundaki şu ziyade lafızlarla tahrir etmiştir:¹⁰⁷

" وَمَنْ قَعَدَ إِلَى عَنِي فَتَضَعُضَعَ لَهُ الدُّنْيَا يُصِيبُهَا مِنْهُ ذَهَبَ ثَلَاثَ دِينَهِ وَدَخَلَ النَّارَ مَعَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ "

لدينا واتخذ آيات الله هزوا.

Ebu Nu'aym ve Ahmet b. Hanbel ise hadisi Ferkad es-Sinciyye'den nakletmişlerdir. Bu rivayetlerde Ferkad Tevrat'ta şunu okuduğunu söyler: "Dünya

¹⁰⁵ Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu'cemu's-Sağir**, thk. Muhammed Şekür Muhmud el-Haci Emrir, Daru Ammar, Umman 1985, 1. Baskı, c.2, s.30, (had. no: 726).

¹⁰⁶ Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.12, s.373-374, (had. no: 9571).

¹⁰⁷ Deylemî, **el-Firdevs**, c.3, s.580, (had. no: 5817).

işlerinden dolayı üzüntü duyarak sabahlayan kimse Allah'a kızmış olarak sabahlar. Zengin bir kimseyle oturup zenginliğinden dolayı ona boyun eğen kimsenin dininin üçte ikisi gitmiştir. Başına bir musibet gelip de bunu insanlara şikâyet eden kimse Rabbinden şikâyet etmiştir.” Ebu Nu’aym aynı rivayeti bir de İbrahim b. Edhem’in sözü olarak nakleder.¹⁰⁸

Ayrıca hadisi kitabında zikreden Heysemî; hadisi Taberanî’nin Enes b. Malikten tahrir ettiğini beyan edip hadisin senedinde bulunan Vehb b. Raşid’in metruk olduğunu söyler.¹⁰⁹ Elbanî de Enes b. Malikten gelen bu rivayet için “*da’ifun cidden*” değerlendirmesinde bulunur.

İbnü’l-Kaysaranî: “*Bu hadisin Vehb’in kendi sözü olduğunu diyenler vardır.*” demektedir ayrıca hadisin senedinde bulunan Vehb b. Raşid’den rivayetin caiz olmadığını söylemektedir.¹¹⁰

İbn Cevzî ise İbn Mes’ud’dan merfu olarak rivayet edilen rivayet için senedinde Muhammed b. Kasım’ın olduğunu, Ebu Abdullah el-Hâkim’in bu şahıs için hadis uydurur dediğini nakleder. Ayrıca diğer rivayetin senedinde bulunan Vehb b. Raşid için İbn Hibban’ın delil olarak alınmaz dediğini belirttikten sonra, bu rivayetlerin senedinde bulunup da cerh edilen ravileri açıklar.¹¹¹

Aclunî ise *Keşfu’l-Hafa*’da hadise değinerek rivayetlerin son derece zayıf olduğunu bu nedenle de İbn Cevzî’nin bu rivayetleri *Mevzu’at*’ta zikrettiğini söyler. Devamında konuyla ilgili hadisin *Mevzu’at*’ta zikredilmemesi gerektiğini söyleyen başka muhaddislerin görüşlerine de yer verir.¹¹²

¹⁰⁸ Ebu Nu’aym, **Hilyetu’l-Evliya**, c.3, s.45; Ahmet b. Hanbel, **ez-Zühd**, s.265, (had. no: 1909).

¹⁰⁹ Heysemî, **Mecmau’z-Zevaid**, c.10, s.248, (had. no: 17819).

¹¹⁰ Ebu’l-Fazl Muhammed b. Tahir b. Ali b. Ahmet el-Makdisî eş-Şeybanî el-Maruf bi İbnü’l-Kaysaranî, **Tezkiretu’l-Huffaz**, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Daru’s-Sami’i, Riyad 1994, 1. Baskı, s.308,309.

¹¹¹ Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **el-Mevzu’at**, thk. Abdurrahman Muhammed osman, el-Mektebetu’s-Selefiyye, Medine 1968, 1. Baskı, c.3, s.133-134.

¹¹² Âclunî, **Keşfu’l-Hafa**, c.3, s.286-287, (had. no: 2444).

Ayrıca Suyutî, İbn Cevzî'nin hadisi *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikrederek isabetli davranmadığı yönünde görüş beyan etmiştir.¹¹³

Tüm bu bilgiler ışığında hadisin son derece zayıf olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız.

2. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ وَثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ وَثَلَاثٌ دَرَجَاتٌ وَثَلَاثٌ كَفَّارَاتٌ أَمَّا الْمُنْجِيَاتُ فَخَشْيَةُ اللَّهِ تَعَالَى فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَالْقَصْدُ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَالْعَدْلُ فِي الرِّضَاءِ وَالغَضَبِ وَأَمَّا الْمُهْلِكَاتُ فَشُحٌّ شَدِيدٌ وَهَوَى مُتَّبَعٌ وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَأَمَّا الدَّرَجَاتُ فإِشَاءُ السَّلَامِ وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ وَأَمَّا الْكَفَّارَاتُ فإِسْبَاغُ الوُضُوءِ فِي السَّرَاتِ وَنَقْلُ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ .

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Üç tane kurtarıcı, üç tane helak edici, üç tane mertebeleri arttırıcı ve üç tane de günahları affettirici haslet vardır: Kurtarıcı hasletler; gizli ve aşikâr (her zaman) Allah'tan korkmak, fakirlikte ve zenginlikte itidalli olmak, öfke ve sükûnet hallerinde adaletten şaşmamaktır.

Helak edici hasletler ise; aşırı cimrilik, istek ve arzulara uyma ve kendini beğenmişliktir.

Mertebeleri arttıran hasletler; selamı yaymak, yemek yedirmek ve insanlar uyukudayken gece kalkıp namaz kılmaktır.

Günahları affettirici hasletler ise; aşırı soğuk zamanlarda bile (zorluklara rağmen) güzelce abdest almak, cemaate (mescitlere) doğru çokça adım atmak, namazdan sonra diğer bir namazın gelişini gözlemektir.”

¹¹³ Abdurrahman b. Ebibekr Celaleddin es-Suyutî, **ed-Dureru'l-Müntesire fi Ehadisi'l-Müştehire**, thk. Muhammed b. Lütfi es-Sebbağ, İ'madetu Şuûni'l-Mektubat-Camia'tu'l-Melik su'ud, Riyad ty., s.189, (had. no: 406).

Münebbihat'ta Ebu Hureyre'ye dayandırılarak zikredilen bu hadisi, Ebu Nu'aym, Bezzar, Kudaî, Taberanî ve Beyhakî, Enes (r.a)'tan tahrir etmişlerdir. Ayrıca Beyhakî hadisin başka bir senetle Ebu Hureyre (r.a)'den de rivayet edildiğini belirlemiştir.¹¹⁴ Hadisi İbn Şahin de Enes (r.a)'ten tahrir etmiştir.¹¹⁵

Bu eserlerde söz konusu hadis manaya etki etmeyecek lafız farklılıklarıyla bazen bir bütün olarak, bazen takdim ve tehirlerle, bazen de hadisin bir bölümü tek başına rivayet edilmiştir. Taberanî hadisi şu senetle rivayet etmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَدُوعِيُّ قَالَ: نَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ عَزْرَةَ قَالَ: نَا حُمَيْدُ بْنُ الْحَكَمِ الْجُرَشِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: شُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوَى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ مِنَ الْحَيَلَاءِ، وَثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ: الْعَدْلُ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ، وَالْقَصْدُ فِي الْغِنَى وَالْفَاقَةِ، وَمَخَافَةُ اللَّهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ»

Yukarıdaki hadis Taberanî'nin Enes'ten tahrir ettiği hadistir. Ayrıca Taberanî, hadisi ziyadeli olarak İbn Ömer'den de tahrir etmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ قَالَ: نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَجْرِ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: نَا الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ التَّمِيمِيُّ، عَنِ ابْنِ هُبَيْرَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ، وَثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ، وَثَلَاثٌ كَفَّارَاتٌ، وَثَلَاثٌ دَرَجَاتٌ. فَأَمَّا الْمُهْلِكَاتُ: فَشُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوَى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ. وَأَمَّا الْمُنْجِيَاتُ: فَالْعَدْلُ فِي الْغَضَبِ، وَالرِّضَى، وَالْقَصْدُ فِي الْفَقْرِ، وَالْغِنَى، وَحَشْيَةُ اللَّهِ فِي السِّرِّ، وَالْعَلَانِيَةِ. وَأَمَّا الْكَفَّارَاتُ: فَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَإِسْبَاغُ الْوُضُوءِ فِي

¹¹⁴ Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.2, s.343, c.6, s.268; Ebubekr Ahmet b. Ömer b. Abdulhalık b. Hallad b. Ubeydullah el-Ateki el-Maruf bi'l-Bezzar, **Musnedu'l-Bezzar**, thk. Adil b. s'ad, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, Medine 1988-2009, 1. Baskı, c.13, s.486, (had. no: 7293); Kudaî, **Musnedu's-Şihab**, c.1, s.214, (had. no: 325); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyni, Daru'l-Harameyn, Kahire t.y, c.5, s.328, (had. no: 5452); Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.2, s.203, (had. no: 731).

¹¹⁵ İbn Şahin, **et-Terğib fi fedaili'l-A'mal**, s.18, (had. no: 33).

السَّبَرَاتِ، وَنَقَلَ الْأَقْدَامَ إِلَى الْجَمَاعَاتِ. وَأَمَّا الدَّرَجَاتُ: فِإِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَإِفْشَاءُ السَّلَامِ، وَصَلَاةُ بِاللَّيْلِ، وَالنَّاسُ

نِيَامٌ»

Taberanî bu hadisi Said b. Cübeyr'den yalnız Ata b. Dinar, Ata'dan yalnız İbn Lahî'a'nın, ondan da yalnız Velid b. Abdulvahit'in rivayette bulunduğunu söyleyip hadisin İbn Ömer'den sadece bu senetle rivayet edildiğini belirtir.¹¹⁶

Heysemî ise bu hadisi, İbn Ömer'den, Enes'ten, İbn Abbas'tan ve İbn Ebi Evfa'dan tahrir etmiştir.¹¹⁷

Taberanî'de zikredilen her iki rivayet için de Suyutî “zayıftır” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹¹⁸ Ayrıca Taberanî'nin İbn Ömer'den tahrir ettiği rivayetin senedinde yer alan İbn Lahî'a için de zayıf olduğu yönünde görüş beyan edilmiştir.¹¹⁹ Buharî *Kitabu'd-Du'afa* adlı eserinde: “*Bize Humeydi Yahya b. Said'in İbn Lahî'a'yı değerli biri olarak görmediği bildirdi*” demektedir.¹²⁰

İbn Lahî'a'nın durumu sorulunca Ahmet b. Hanbel'in “zayıftır”, Yahya b. Main'in ise onun hakkında “*hadisleri güçlü değildir*” dediği nakledilmektedir.¹²¹ Bir yangın esnasında bu şahsın evi ve kitapları yanmıştır. Yahya b. Main: “*Kitapları yanmadan önce de yandıktan sonrada değişen bir durum söz konusu değildir. Bu kişi kitapları yanmadan önce de zayıf biriydi*” demektedir. Ayrıca Nesaî de bu kimse hakkında “*da'ifun*” demektedir.¹²² Heysemî de “*bu rivayetin senedinde İbn Lahî'a'nın yanı sıra kim olduğu bilinmeyen şahıslar da mevcuttur*” değerlendirmesinde bulunur. Heysemî İbn Abbas'tan ve İbn Ebi Evfa'dan tahrir ettiği hadis için “*senedinde*

¹¹⁶ Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.47, (had. no: 5754).

¹¹⁷ Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.90-91, (had. no: 313-314).

¹¹⁸ Suyutî, **el-Camiu's-Sagîr**, c.1, s.209, (had. no: 3471, 3472).

¹¹⁹ Ebu Abdullah Muhammed b. S'ad el-Bağdadi el-Ma'ruf bi İbn S'ad, **Tabakatu'l-Kubra**, Daru Sadır, Beyrut 1968, 1. Baskı, c.7, s.516.

¹²⁰ Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **Kitabu'd-Du'afa**, thk. Ebu Abdullah Ahmet b. İbrahim b. Ebi Aynen, Mektebu İbn Abbas, yy. 2005, 1. Baskı, s.80.

¹²¹ İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.5, s.147.

¹²² İbnü'l-Cevzî, **ed-Du'afa ve'l-Metrukun**, c.2, s.136.

Horasanlı Muhammed b. Avn bulunmaktadır” demektedir, devamında onun için “*da’ifun cidden*” değerlendirmesinde bulunmaktadır.¹²³

İhya’daki hadisleri tahrir eden Irakî: “İhya’da geçen bu hadisi Ebu Nu’aym, Bezzar, Taberanî ve Beyhakî zayıf bir senetle Enes’ten tahrir etmişlerdir” diyerek, senetlerinin zayıf olduğunu belirtmektedir.¹²⁴

Aclunî *Keşfu’l-Hafa* adlı eserinde; Bezzar, Ebu Nu’aym ve Taberanî’nin Enes’ten tahrir ettikleri hadis için senetlerinin zayıf olduğu yönünde görüş beyan edip İbn Ömer’den tahrir edilen rivayetin ise başka tariklerle desteklendiğini söyler. Bu nedenle *Keşfu’l-Hafa*’yı tahkik eden Hindavî hadisin hasen olduğuna hükmetmiştir.¹²⁵

Elbanî de Enes (r.a)’tan gelen bu rivayet için bu hadisi Bezzar, Beyhakî ve başkaları rivayet etmişlerdir. Ayrıca bu hadis bir grup sahabe tarafından da mervidir. Her ne kadar senedindeki raviler eleştirilmiş olsalar bile rivayetler topluca ele alındıklarında birbirlerini destekleyip hasen li gayrihi seviyesine çıkmaktadırlar değerlendirmesinde bulunarak hadis için “*hasenun li gayrihi*” hükmünü vermektedir.¹²⁶

Hadisin senedi zayıf olmakla beraber başka varyantlarının olması farklı tariklerle desteklenmesi onu hasen li gayrihi seviyesine çıkarmıştır. Bu nedenle bizde de hadisin hasen li gayrihi olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ نَفَرٌ يُظَلُّهُمْ اللَّهُ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْمُتَوَضَّئِي فِي

الْمَكَارِهِ وَالْمَاشِي إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي الظُّلْمِ وَمُطْعِمِ الْجَائِعِ.

¹²³ Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, c.1, s.90,91.

¹²⁴ Zeynuddin Ebu’l-Fazl Abdurrahim b. Hüseyin el-Irakî, *el-Muğni an Hamli’l-Esfar fi’l-Esfar fi Tahrici ma fi’l-İhya-i mine’l-Ahbar*, Daru İbn Hazm, Lübnan-Beyrut 2005, 1. Baskı, s.1145

¹²⁵ Âclunî, *Keşfu’l-Hafa*, c.2, s.348, (had. no:2662).

¹²⁶ Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, *Sahihu’t-Terğibi ve’t-Terhib*, Mektebetu’l-Me’arif, Riyad 2000, 1. Baskı, c.1, s.312, (had. no: 453).

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Üç kişi var ki Allah onları, gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde kendi arşının gölgesinde gölgelendirir; tüm zorluklara rağmen hakkıyla abdest alan, gece karanlığında (namaz kılmak için) camilere yürüyen ve aç olan kimseyi doyuran.”

Söz konusu hadisi İsmail el-Esbehanî (Kıvamu’s-Sunne) *Et-Terğib ve’t-Terhib* adlı eserinde Cabir b. Abdullah’tan tahrir etmiştir. Bu rivayette *Münebbihat*’ta zikredilen hadis başka bir hadisin bir parçası olarak zikredilmiştir. Hadis aşağıdaki lafızlarla şu senetle rivayet edilmiştir.¹²⁷

أخبرنا أبو بكر محمد بن أحمد السمسار؛ ثنا جعفر بن محمد بن جعفر الفقيه؛ ثنا عبد الله بن محمد؛ ثنا عبد الرحمن بن محمد بن حماد؛ ثنا سلمة؛ ثنا عبد الله بن إبراهيم الغفاري؛ حدثني أبي؛ عن أبي بكر بن المنكدر؛ عن جابر بن عبد الله -رضي الله عنه- قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "ثلاث من كن فيه فقد نشر الله عليه كنفه وأدخله رحمته: رفق بالضعيف، وشفقة بالوالدين؛ وإحسان إلى المملوك. وثلاث من كن فيه أظله الله تعالى تحت ظل العرش، يوم لا ظل إلا ظله: الوضوء في المكاره؛ والمشى إلى المساجد في الظلم؛ وإطعام الجائع."

Hadisi el-Münzirî yukarıdaki lafızlarla yine Cabir b. Abdullah’tan tahrir etmiştir. Devamında Tirmizî’nin sadece ilk üç öğüdü Cabir b. Abdullah’tan rivayet ettiğini ve hadis için garip olduğu yönünde görüş beyan ettiğini aktarır.¹²⁸

Suyutî, Ebu’s-Şeyh’in *es-Sevab* ve Esbehanî’nin *et-Terğib* adlı eserlerinde Cabir b. Abdullah’tan tahrir ettikleri hadis için “zayıftır” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹²⁹

Elbanî bu rivayete *Da’ifu’t-Terğib ve’t-Terhib* adlı eserinde yer vermektedir.¹³⁰ Cabir b. Abdullah’tan gelen bu rivayet için *Silsiletu’l-Ehadisi’d-*

¹²⁷ Kıvamu’s-Sunne Ebu’l-Kasım İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali el-İsfahanî et-Teymî, **et-Terğib ve’t-Terhib**, thk. Eymen b. Salih b. Şaban, Daru’l-Hadis, Kahire 1993, 1. Baskı, c.1, s.138-139, (had. no: 149).

¹²⁸ Münzirî, **et-Terğib ve’t-Terhib**, c.2, s.38, (had. no: 1411).

¹²⁹ Suyutî, **el-Camiu’s-Sağir**, c.1, s.206, (had. no: 3425).

Daife ve'l-Mevzu'a adlı eserinde hadis için “*bu senetle mevzudur*” değerlendirmesinde bulunan Elbanî devamında şunları dile getirmektedir: İbn Hibban bu rivayetin senedinde yer alan Abdullah b. İbrahim el-Gifari'nin hadis uydurduğu yönünde görüş beyan etmiştir. Hâkim ise bu ravi için “*zayıf kabul edilen bir grup şahıstan mevzu hadisler rivayet ederdi*” demektedir. Ayrıca İbrahim el-Gifari bu hadisi babasından rivayet etmiş ve “*bana babam bildirdi*” demiştir. Bu şahsın babasının kim olduğu belli değildir. Bu yüzden Elbanî, bu şahsın babası için muhaddislerin “*mechulun*” değerlendirmesinde bulduklarını söyler.¹³¹

Ebu Davut, Abdullah b. İbrahim el-Gifari için “*münkiru'l-hadis*” değerlendirmesinde bulunur.¹³²

Zehebî bu şahısla ilgili yukarıda verdiğimiz değerlendirmelerin hemen hemen hepsine yer vermekte ayrıca Darekutnî'nin bu şahıs için “*münkiru'l-hadis*” değerlendirmesinde bulunduğunu aktarmaktadır.¹³³

Her ne kadar hakkıyla abdest alma, cemaate devam etme, aç olan kimseleri doyurma ile alakalı sahih rivayetler mevcut olsa da burada Cabir b. Abdullah'tan gelen rivayetin senedinde bulunan ravi ile ilgili değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bu hadisin uydurma olduğu ortaya çıkmaktadır.

4. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ خَرَجَ مِنْ دُولِ الْمُعْصِيَةِ إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ أَغْنَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ غَيْرِ مَالٍ

وَأَيْدُهُ مِنْ غَيْرِ جُنْدٍ وَأَعَزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِيرَةٍ . "

Hız. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: “*Kim isyan (günah) zilletinden (kurtulup) itaat şerefine ulaşırsa (nail olursa) yüce Allah onu malsız zengin (kanaatkâr) kılar, ordusuz destekler, aşiretsiz (düşmanına galip kılar) güçlendirir.*”

¹³⁰ Elbanî, *Da'ifu't-Terğibi ve't-Terhîb*, c.1, s.141, (had. no:559).

¹³¹ Elbanî, *Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife*, c.1, s.209-210, (had. no: 92).

¹³² Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l-Haccac Cemaleddin el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemal fi Esmâ'r-Rical*, thk. Beşşar Avvad M'aruf, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1980, 1. Baskı, c.2, s.474.

¹³³ Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, c.2, s.349,350.

Hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla bir rivayet bulunmamaktadır. Ama bunun bir bölümünü manen ifade eden bir rivayet mevcuttur. Söz konusu rivayet şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

" من ناصح لله أعطي ثلاث خصال عزا من غير جند وغنى من غير كنز وأنسا من غير خلق."

Bu rivayeti Deylemî Ebu Hureyre'den tahrir etmiştir.¹³⁴ Fakat Ebu Hureyre'den merfu olarak nakledilen bu rivayet, uydurma hadisleri konularına göre sıralayan ve kitabının baş tarafında da hadis uyduran ravileri alfabetik olarak kaydeden İbn Arrak'ın kitabında uydurulmuş hadisler arasında yer almıştır.¹³⁵ Ayrıca İbn Arrak, hadisin senesinde bulunan Muhammed b. Mahled el-Himsî'yi de hadis uyduran ravilerin arasında saymıştır.¹³⁶

İbn Âdî, Muhammed b. Mahled el-Himsî için "*haddese bi'l-ebatili*" (batıl rivayetlerde bulunur) ve münkiru'l-Hadis değerlendirmesinde bulunmuştur.¹³⁷ Ayrıca Darekutnî de bu şahıs için "*münkiru'l-hadis*" demiştir.¹³⁸

Fakat bu hadise hem lafzen hem de manen daha yakın bir rivayete bazı eserlerde rastladık. Söz konusu eserlerde hadis şu lafızlarla nakledilmiştir:

قال بعض العارفين: " من أخرجته الله من ذل المعصية بعز التقوى؛ أغناه بلا مال، وأعزه بلا عشيرة،

وأنسه بلا أنيس."¹³⁹

¹³⁴ Deylemî, *el-Firdevs*, c.3, s.497, (had. no: 5540).

¹³⁵ Nuruddin Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman İbn Arrak el-Kinanî, *Tenzihü's-Şerî'ati'l-Merfû'a 'ani'l-Ahbâri's-Şeni'ati'l-Mevzu'a*, thk. Abdulvahhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Siddik el-Ğumari, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1979, 1. Baskı, c.2, .315.

¹³⁶ İbn Arrak, *Tenzihü's-Şerî'a*, c.1, s.133.

¹³⁷ Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, c.2, s.262.

¹³⁸ Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalanî, *Lisanu'l-Mizan*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi-Muessesetu't-Tarihi'l-Arabi, Lübnan-Beyrut 1995, 1. Baskı, c.6, s.519.

¹³⁹ Abdullah b. Said b. Muhammed İbadi el-Mekki, *Muntehe'l-su'li 'ala Vesaili'l-Vusuli ila Şemali'r-Rasul*, Daru'l-Minhac, Cidde 2005, 3. Baskı, c.2, s.375.

قال بعضهم: من أراد عزاً بلا سلطان، وكثرة بلا عشيرة، وغنى بلا مال، فلينتقل من ذل المعصية إلى

عز الطاعة.¹⁴⁰

قال بعضهم: من أراد عزاً بلا سلطان، وكثرة بلا عشيرة، وغنى بلا مال، فلينتقل من ذل المعصية إلى

عز الطاعة.¹⁴¹

قيل: إذا أراد الله أن ينقل العبد من ذل المعصية إلى عز الطاعة آنسه بالوحدة وأغناه بالقناعة وبصره

بعبوب نفسه فمن أعطي ذلك فقد أعطي خير الدنيا والآخرة.¹⁴²

Bu eserlerde hadis; “bazı kimseler şöyle demiştir”, “bazı arifler şöyle demiştir” veya “şöyle denilmiştir” gibi lafızlarla nakledilmiş ve hadis olarak değil de kelam-ı kibar olarak zikredilmiştir.

Bazı kaynaklarda bu hadis, Cafer b. Muhammed’in sözü olarak nakledilmiştir:

قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَنْ نَقَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ أَغْنَاهُ بِلَا مَالٍ، وَأَنْسَهُ بِلَا

أُنْسٍ، وَأَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ.¹⁴³

Bazı kaynaklarda ise hadis, İbrahim b. Edhem’in yaptığı dua¹⁴⁴ veya Şibli’nin söylediği bir söz olarak nakledilmektedir.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Abdullah b. Muhammed el-Ğuneyman, *Şerhu Kitabi’t-Tevhid min Sahihi’l-Buharî*, Mektebetu’d-Dar, Medine 1985, 1. Baskı, c.1, s.46.

¹⁴¹ Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa’ad Şemseddin İbn Kayyum el-Cevziyye, *Tariku’l-Hicreteyn ve Babu’s-Se’adeteyn*, Daru’s-Selefiyye, Kahire-Mısır 1974, 2. Baskı, c.1, s.109.

¹⁴² Abdulkerim b. Hevazin b. Abdulmelik el-Kuşeyrî, *er-Risaletu’l-Kuşeyriyye*, Daru’l-Me’arif, Kahire ty., c.1, s.126.

¹⁴³ Muhammed b. Müflih b. Muhammed b. Müfric Ebu Abdullah Şemsuddin el-Makdisi er-Rameynî el-Hanbelî, *el-Adabu’s-Şer’iyye ve’l-Minehu’l-Mer’iyye*, Alemu’l-Kutub, yy. ty., c.1, s.153.

¹⁴⁴ Zeynuddin b. Abdurrahman b. Ahmet b. Receb el-Hanbelî, *Letaifü’l-Mearif fima Limevasimi’l-Ami mine’l-Vezâif*, Daru İbn Hazm, yy. 2004, 1. Baskı, s.64.

¹⁴⁵ Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. Osman Ebu Said el-Hanefî el-Hadimî, *el-Berikatü’l-Mahmûdiyye Fî Şerhi Tarikati’l-Muhammediye ve şeri’atin Nebeviyyetin fi Siretin Ahmediyyetin*, Matba’atu’l-Halebi, yy. 1930,c.4, s.48.

Ayrıca bu hadis çoğu kitapta Davut et-Taî'nin sözü olarak şu şekilde nakledilmiştir.¹⁴⁶

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَارِيزْمِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ دَاوُدَ الطَّائِفِيِّ، قَالَ: «مَا أَخْرَجَ اللَّهُ عَبْدًا مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَّا أَعْنَاهُ بِلَا مَالٍ، وَأَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ، وَأَنْسَهُ بِلَا أَنْبِيٍّ»

İbnu'l-Mulakkin de yukarıdaki hadise *Tabakatu'l-Evliya* adlı eserinde yer vermekte ve bu hadisi Davut et-Taî'nin tercemesi altında onun bir sözü olarak zikretmektedir.¹⁴⁷

Tüm bu bilgiler ışığında *Munebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilen bu rivayetin Peygamber'in sözü olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiler topluca değerlendirildiğinde bu rivayetin hadis olmadığı kelam-ı kibarın hikmetli sözlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

5. Hadis

وَرَوَى أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ "كَيْفَ أَصْبَحْتُمْ" فَقَالُوا أَصْبَحْنَا مُتَوَمِّينَ بِاللَّهِ فَقَالَ "وَمَا عَلَامَةُ إِيمَانِكُمْ" فَقَالُوا نَصَبْنَا عَلَى الْبَلَاءِ وَنَشْكُرُ عَلَى الرَّخَاءِ وَنَرْضَى بِالْقَضَاءِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "أَنْتُمْ مُتَوَمِّنونَ حَقًّا وَرَبَّ الْكَعْبَةِ".

Hiz. Peygamber'in (s.a.v) bir gün ashabına gelerek “*Nasıl sabahladınız?*” diye buyurdıkları rivayet edilmektedir. Sahabeler “*Allah’a İman eder bir halde sabahladık*” dediler. Efendimiz, “*İmanınızın alameti nedir?*” diye sordu. Sahabeler, “*Musibetler karşısında sabrederiz, bollukta şükrederiz, Allahın verdiği hükme (kaza*

¹⁴⁶ Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebir*, s.336, (had. no: 904); Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.7, s.356; Cemaluddin Ebu'l-Farec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Sıfatu's-Safve*, thk. Ahmet b. Ali, Daru'l-Hadis, Kahire-Mısır 2000, c.2, s.72; el-Hüseyn b. Ali b. Muhammed b. Cafer Ebu Abdullah es-Saymerî el-Hanefî, *Ahbaru Ebi Hanife ve Ashabihi*, Alemu'l-Kutub, Beyrut 1985, 2. Baskı, s.121.

¹⁴⁷ İbnu'l-Mulakkin Amr b. Ali b. Ahmet eş-Şafi'i el-Misri, *Tabakatu'l-Evliya*, thk Nureddin Şüreybih, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 1994, 2. Baskı s.201.

ve kadere) razı oluruz.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdular: “Kâbe’nin Rabbine ant olsun ki sizler hakiki müminlersiniz.”

Bu hadisi Taberanî İbn Abbas’tan şu senet ve lafızlarla tahrir etmiştir:

حَدَّثَنَا هَيْثَمُ بْنُ خَلْفٍ، نَا الْحَسَنُ بْنُ حَمَّادٍ الْوَرَّاقُ، ثنا أَبُو بَيَّيْحَى الْحِمَّانِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُمَرَ وَمَعَهُ أَنَسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: «أَمْؤْمِنُونَ أَنْتُمْ؟» فَسَكَتُوا - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - فَقَالَ عُمَرُ فِي آخِرِهِمْ: نَعَمْ، نُوْمِنُ عَلَى مَا أَتَيْتَنَا بِهِ، وَنُحَمِّدُ اللَّهَ فِي الرَّخَاءِ، وَنُصْبِرُ عَلَى الْبَلَاءِ، وَنُوْمِنُ بِالْقَضَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُؤْمِنُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

Taberanî’nin bu rivayetinde, Hz. Peygamber’in Hz. Ömer’e gelip ona ve yanında bulunan kimselere bu soruyu sorduğu, onların üç defa tekrarlanan bu soruya cevap vermedikleri, en son Hz Ömer’in soruya cevap verdiği görülmekte, hadis bu ziyade lafızlarla nakledilmektedir.¹⁴⁸

Taberanî hadisi, İbn Abbas’tan aynı senetle fakat metni eksik bir şekilde tahrir etmiştir. Söz konusu metin ise şu şekildedir:

«أَمْؤْمِنُونَ أَنْتُمْ؟» فَسَكَتُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ عُمَرُ فِي آخِرِهِمْ: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَمِمَّ ذَاكَ؟» فَقَالَ عُمَرُ: نَرْجُو ثَوَابًا مِنَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُؤْمِنُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

Bu metinde Sahabelerin “Bela karşısında sabrederiz, bollukta şükrederiz, Allahın verdiği hükme razı oluruz.” ifadeleri yer almamaktadır.¹⁴⁹

Taberanî bu hadisi, Âta’dan yalnızca Yusuf b. Meymun’un, Yusuf’tan yalnızca Ebu Yahya el-Hammanî’nin, onlardan da yalnızca el-Hasan b. Hammad el-Varrakî’nin rivayet de bulunduğunu söylemiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Taberanî, **Mu’cemu’l-Evsat**, c.9, s.163, (had. no: 9427).

¹⁴⁹ Taberanî, **Mu’cemu’l-Kebir**, c.11, s.153, (had. no: 11336).

¹⁵⁰ Taberanî, **Mu’cemu’l-Evsat**, c.9, s.163.

Heysemî, Taberanî'nin *Mu'cemu'l-Kebir* ile *Mu'cemu'l-Evsat*'ta rivayet ettiği bu hadise kitabında yer vermiştir. Heysemî bu hadisin senedinde bulunan Yusuf b. Meymun için, İbn Hibban'ın sika dediğini fakat bu şahsın çoğu muhaddis tarafından zayıf kabul edildiğini de aktarmıştır.¹⁵¹

İrakî ise *İhya*'da nakledilen bu hadis için Yusuf b. Meymun'un Âta'dan rivayet ettiği hadisler münkerdir demektedir.¹⁵²

Yusuf b. Meymun'un ki bu şahsın künyesi Ebu Huzeyme'dir. Kendisi hakkında Ahmet b. Hanbel'in "*da'ifun leyse bi şey'in*" dediği aktarılmaktadır.¹⁵³

Buharî Yusuf b. Meymun için "*münkeru'l-hadisi cidden*" demiştir.¹⁵⁴ Ayrıca Âta'dan yapmış olduğu rivayetler için de münker olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.¹⁵⁵

El-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemal* adlı eserinde Yusuf b. Meymun için Ebu Zur'a'nın "*vahi'l-hadis*", Nesâî'nin "*leyse bi kaviyyin*" ve "*leyse bi sikatin*", Darekutnî'ni ise "*da'ifun*" dediğini aktarır.¹⁵⁶

İbn Âdî ise öncelikle muhaddislerin bu şahıs hakkındaki görüşlerini zikretmiş ve bu şahsın muhaddislerce zayıf kabul edildiğini belirtmiştir. Ardından da kendi görüşünü beyan eden İbn Âdî bu şahsın rivayet ettiği hadislerde bir beis görmediğini açıklamıştır.¹⁵⁷

Görüldüğü gibi hadisin senedinde bulunan ravi muhaddislerin büyük çoğunluğu tarafından cerh edilmiştir. Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin son derece zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır.

¹⁵¹ Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.54-55, (had. no: 171).

¹⁵² Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar**, s.1401.

¹⁵³ İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.9, s.230.

¹⁵⁴ Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **et-Tarihu'l-Kebir**, Dairetu'l-Me'arifi'l-Osmaniyye, ed-Dekn-Haydarabad ty., c.8, s.384.

¹⁵⁵ Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **ed-Du'afau's-Sağir**, thk. Muhammed İbrahim Zayed, Daru'l-Va'iy, Halep 1976, 1. Baskı, s.122.

¹⁵⁶ Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal**, c.32, s.68-70.

¹⁵⁷ İbn Adî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, c.8, s.502,503; Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.5, s.197.

6. Hadis

وَعَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثٌ الطَّيِّبُ وَالتَّسَاءُ وَجُعِلَتْ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ" وَكَانَ مَعَهُ أَصْحَابُهُ جُلُوسًا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا ثَلَاثٌ التَّظَرُّ إِلَى وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ وَإِنْفَاقَ مَالِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَأَنْ يَكُونَ ابْنَتِي تَحْتَ رَسُولِ اللَّهِ" فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "صَدَقْتَ يَا أَبَا بَكْرٍ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا ثَلَاثٌ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُوبِ الْحَاقِقِ" فَقَالَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "صَدَقْتَ يَا عُمَرُ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا ثَلَاثٌ إِشْبَاعِ الْجِيعَانَ وَكَسْوَةُ الْغُرْيَانِ وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ" فَقَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "صَدَقْتَ يَا عُثْمَانُ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا ثَلَاثٌ الْخِدْمَةُ لِلصَّيْفِ وَالصَّوْمُ فِي الصَّيْفِ وَالصَّرْبُ بِالصَّيْفِ" فَبَيَّنَاهُمْ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ: "أُرْسَلَنِي اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمَّا سَمِعَ مَقَالَتَكُمْ وَأَمَرَكَ أَنْ تَسْأَلَنِي عَمَّا أَحَبُّ إِلَيْكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا" فَقَالَ: "مَا تُحِبُّ إِنْ كُنْتَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا" فَقَالَ: "إِرْشَادُ الصَّالِينَ وَمُؤَانَسَةُ الْغُرَبَاءِ الْقَانِينِ وَمُعَاوَنَةُ أَهْلِ الْعِيَالِ الْمُعْسِرِينَ" وَقَالَ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "يُحِبُّ رَبُّ الْعِزَّةِ جَلَّ جَلَالُهُ مِنْ عِبَادِهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ بَدَلُ الْإِسْتِطَاعَةِ وَالْبُكَاءِ عِنْدَ النَّدَامَةِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْفَاقَةِ."

Rasulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir: *"Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz."* Ashabı da onunla beraber oturmaktaydı. Ebu Bekir (r.a) söz alarak şöyle dedi: *"Doğru söyledin ey Allahın Resulu bana da dünyadan üç şey sevdirdi: Allah resulünün yüzüne bakmak, Allah resulünün yolunda malımı infak etmek ve kızımın Allah resulüyle evli olması."* Bunun üzerine Ömer (r.a) dedi ki: *"Doğru söyledin ey Ebu Bekir dünyadan bana da üç şey sevdirdi: İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak ve eski elbise giymek."* Ardından Osman (r.a) şöyle dedi: *"Doğru söyledin ey Ömer bana da dünyadan üç şey sevdirdi: Açları doyurmak, çıplakları giydirmek ve Kur'an okumak."* Daha sonra Ali (r.a) şöyle dedi: *"Doğru söyledin ey Osman bana da üç şey sevdirdi: Misafire hizmet etmek, yaz aylarında oruç tutmak ve kılıçla çarpışmak (Allah yolunda cihad)."*

Hal böyleyken Cebrail (a.s) geldi ve dedi ki: “*Yüce Allah sizin bu sözlerinizi işitince beni gönderdi ve eğer dünya ehlerinden olsaydım neleri severdim diye bana sormanızı emretti.*” Peygamber (s.a.v) de: “ *Dünya ehlerinden olsaydın neleri severdin?*” diye sordu. Cebrail (a.s) şu şekilde yanıt verdi: “*Dalalette olan kimseleri doğru yola iletmek (yolunu kaybetmişlere yol göstermek), itaatkâr gariplerle arkadaşlık etmek ve darda kalan (yoksul) ailelere yardım etmek.*” Ardından Cebrail sözlerine şöyle diyerek devam etti: “ *Allah kulunda bulunan şu üç hasleti sever: Elinden geldiğince çaba sarf etmek, pişmanlık anında gözyaşı dökmek, yoklukta sabırlı davranabilmek.*”

Yukarıdaki hadiste Hz. Ebu Bekr ve diğer sahabelerin sözleri, devamında Cebrail (a.s) ile aralarında geçen konuşmalar hadisin bir parçasıymış gibi aktarılmaktadır. Ama yaptığımız araştırma neticesinde kaynaklarda hadis olarak zikredilen yalnızca: “ *Dünyanızdan bana üç şey sevirildi; güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz*” bölümüdür. Hadisin geri kalan kısmına ise hiçbir hadis eserinde rastlayamadık.

Hadisin bahsettiğimiz bölümünü Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim, Bezzar, Ebu Ya’la ve Taberanî Enes b. Malik’ten farklı senetlerle tahrir etmişlerdir.¹⁵⁸

Hâkim hadisi şu senetle Enes’ten tahrir etmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا الْحَضِرُ بْنُ أَبَانَ الْأَشْجِيُّ، ثنا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ

سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Ebu Abdullah Ahmet b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybani, **Müsnedü'l-İmam Ahmet b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnauti-Adil Mürşid, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, yy. 2001, c.19, s.305, 307; Bezzar, **Musned**, c.13, s.296, (had. no: 6879); Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasani en-Nesaî, **es-Sünenu'l-Kubra**, thk. Hasan Abdül Mün'im Şilbi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 2001, 1. Baskı, c.8, s.149, (had. no: 8836, 8837); Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasani en-Nesaî, **es-Sünenu's-Suğra**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'atu'l-İslamiyye, Halep 1986, 2. Baskı, İşretu'n-Nisâ 1, (3940); Ebu Ya'la Ahmet b. Ali b. Musenna b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temimî el-Mevsilî, **Musnedu Ebi Ya'la**, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-Me'mun li't-Turas, Dimeşk 1984, 1. Baskı, c.6, s.199, (had. no: 3482); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.54, (had. no: 5772), c.5, 241, (had. no: 5203); Taberanî, **Mu'cemu's-Sağir**, c.2, s.39, (had. no: 741); Ebu Abdullah el-Hakim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Nisaburî, **el-Mustedrek 'ale's-Sahihayn**, thk. Mustafa Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 1. Baskı, c.2, s.174, (had. no: 2676).

Ahmet b. Hanbel ise hadisi şu senetle zikretmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ، عَنْ سَلَامِ أَبِي الْمُنْذِرِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

«حُبِّبَ إِلَيَّ النَّسَاءُ، وَالطَّيِّبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ.»

Bu rivayette, *Munebbihat*'ta zikredilen hadiste bulunan “مَنْ دَبَّكُمْ ثَلَاثٌ” lafzı bulunmamaktadır. Ahmet b. Hanbel'in yine Enes'ten tahrir ettiği başka bir rivayette ise sadece “ثَلَاثٌ” lafzı yer almamaktadır.¹⁶⁰

حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النَّسَاءُ، وَالطَّيِّبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "

Beyhakî ise hadisi " إِنَّمَا حُبِّبَ " lafzıyla yine Enes'ten tahrir etmiştir.¹⁶¹

Elbanî; Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî'nin Enes'ten tahrir ettikleri hadis için “sahihtir” hükmünde bulunmuştur.¹⁶² Hâkim ise bu hadis için “Müslim'in şartlarına göre sahihtir” demektedir.¹⁶³

İhya'da zikredilen bu rivayet için Irakî; “Nesaî ve Hâkim tarafından Enes'ten tahrir edilen bu hadisin senedi sağlamdır.” demektedir.¹⁶⁴

Ahmet b. Hanbel'in *Musned* isimli eserini tahkik eden Şuayb el-Arnâvutî, Adil Murşid ve diğerleri bu hadisin Sellam Ebi'l-Münzir'den dolayı senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.¹⁶⁵ Ebu Ya'la'nın *Musned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed, hadisin senedinin hasen olduğunu (isnaduhu hasenun) söylemiştir.¹⁶⁶ Ayrıca

¹⁵⁹ Hakim, *el-Müstedrek*, c.2, s.174

¹⁶⁰ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.19, s.305.

¹⁶¹ Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hosrevidi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kubra*, Muhammed Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2003, 2. Baskı, c.7, s.124, (had. no: 13454).

¹⁶² Ebu Abdurrahman Muhammed Nasirüddin el-Elbanî, *Sahihu'l-Cami'i's-Sağir ve Ziyadetuh*, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988, c.1, s.599, (had. no: 3124).

¹⁶³ Hakim, *el-Müstedrek*, c.2, s.174.

¹⁶⁴ Irakî, *el-Muğni an Hamli'l-Esfar*, s.146.

¹⁶⁵ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.19, s.305.

¹⁶⁶ Ebu Ya'la, *Müsned*, c.6, s.199, (had. no: 3482).

Elbanî de Nesaî'nin iki farklı tarikle rivayet ettiği hadis, senesinde Sellam b. Münzir bulunan varyantına, “*hasenun sahihun*” hükmünü vermektedir.¹⁶⁷

Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî'nin Enes'ten tahrir ettikleri hadis için Suyutî, hasen olduğu yönünde hüküm vermiştir.¹⁶⁸

Yaptığımız araştırma neticesinde bu hadisin ulaşabildiğimiz bütün tariklerinde “ثلاث” lafzına rastlayamadık. Munavî *el-Keşşaf* adlı eserinde hadisi “ثلاث” ziyadesiyle nakleden Zemahşerî'nin hata yaptığını söyler. Ayrıca Irakî'nin *Emali* adlı eserinde bu lafzın hiçbir hadis kitabında olmadığını ve söz konusu lafzın manayı da bozduğunu söylemekte ve İbn Hacer'in de bu kanaate sahip olduğunu belirtmektedir. Devamında Zerkeşî'nin “selase” ziyadesiyle ilgili bu ziyadenin manayı bozduğunu çünkü namazın dünyevi bir şey olmadığını ve bu ziyadenin hiçbir hadis eserinde mevcut olmadığını söyler.¹⁶⁹ Bu bilgilere istinaden “selase” ziyadesinin aslının olmadığı kanaati bizde hâsıl olmuştur.

عَنْ سِيَارِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ الصَّبْعِيِّ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "حَبِيبٌ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا التِّسَاءُ وَالطَّيِّبُ وَجَعَلْتُ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ."

Keşşaf'taki hadisleri tahrir eden Zeylaî, Hâkim'in *Mustedrek*'te bu hadisi yukarıda zikrettiğimiz şekilde rivayet ettiğini ve hadisin bu senet ve metinle rivayetinin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyler. Devamında Ahmet b. Hanbel, Ebu Ya'la ve Bezzar'ın *Musned* isimli eserlerinde zikrettikleri hadisin, senesinde bulunan Sellam Ebi'l-Münzir'den dolayı hasen görüldüğünü belirtmiştir.¹⁷⁰

Ahmet b. Ebi Haysem, Yahya b. Main'den işittim Sellam Ebi'l Münzir nasıl biridir? diye soruldu. O da onun için “*la be'se bihi*” değerlendirmesinde bulundu. İbrahim b. Abdurrahman el-Cüneyd Yahya b. Main'e Sellam'ın sika olup olmadığını

¹⁶⁷ Nesaî, **Sünen**, İşretu'n-Nisâ 1.

¹⁶⁸ Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.223, (had. no:3669).

¹⁶⁹ Münavî, **Fayzu'l-Kadir**, c.3, s.451.

¹⁷⁰ Cemaluddin Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zeylaî, **Tahriru'l-Ehadis ve'l-Asari'l-Vaki'a fi Tefsiri'l-Keşşaf li'z-Zemahşeri**, thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'ad, Daru İbn Huzeyme, Riyad 1994, 1. Baskı, c.1, s.196.

sorduğunun onunda Sika değildir diye cevapladığını söyler. Ebu Hatim ise Sellam için “*Salihu’l-hadis*” değerlendirmesinde bulunur.¹⁷¹ Ayrıca Ebu Davut’a durumu sorulunca o “*leyse bihi be’sun*” demiştir.¹⁷²

Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda senedinde Sellam Ebi’l-Münzir’in Sabit’ten onun da Enes’ten rivayet ettiği tariklerin hasen olduğu Hâkim’in rivayet ettiği ve senedinde Sellam’ın bulunmadığı rivayetin ise sahih olduğu kanaati bizde ağırlık kazanmıştır. Ayrıca hadisin “*Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz.*” dışında geri kalan bölümüne hadis kitaplarının hiç birinde rastlayamadık. Bu nedenle hadisin devamında yer alan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin konu ile ilgili sözleri ile Cebrail (a.s.) ve Hz. Peygamber (s.a.v) arasında geçen konuşmaların aslının olmadığı kanaatine ulaşmış bulunmaktayız.

7. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: "الْمَحَبَّةُ أَسَاسُ الْمَعْرِفَةِ وَالْعِفَّةُ عَلَامَةُ الْيَقِينِ وَرَأْسُ الْيَقِينِ التَّقْوَى وَالرِّضَى

بِتَقْدِيرِ اللَّهِ تَعَالَى."

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in şöyle dediği rivayet edilmektedir: “*Sevgi marifetin temelidir. İffet yakinin (Allah’a hakkıyla inanmanın)/(inancın) alametidir. Yakinin başı/temeli ise takva ve Allah’ın takdirine razı olmaktır.*”

Görüldüğü gibi hadis *Münebbihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu lafızlarla rivayet edilen hiçbir hadise rastlamadık. Fakat bu lafızlarla aktarılan bir rivayete Gazâlî’nin *Mukâşefetu’l-Kulub* isimli eserinde rastladık. Bu eserde *aşk* başlığı altında önce Hz. Yusuf’un sonra Mecnu’nun Leyla’ya olan sevgisi daha sonra ise Hallac-ı Mansur’un muhabbetle ilgili sözlerine yer verilmekte; arada “*şöyle de rivayet edilmiştir*” denilerek yukarıda zikrettiğimiz rivayete yer vermektedir.¹⁷³ Fakat bu rivayet hiçbir hadis kitabında yer

¹⁷¹ Mizzî, *Tehzibu’l-Kemal*, c.12, s.289-290; Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.2, s.167.

¹⁷² Mizzî, *Tehzibu’l-Kemal*, c.12, s.290.

¹⁷³ Ebu Hamid Muhammed b.Muhammed el-Gazâlî, *Mukâşefetu’l-Kulub el-Mukarreb ila Hadreti Allami’l-Guyub*, Daru İyhau’l-Ulum, Lübnan-Beyrut 1994, 6. Baskı, s.39.

almamaktadır. Hz. Peygamber'e ait sözlerle onun adına uydurulan sözleri birbirinden ayırmak ancak senet aracılığıyla yapılabilir. Bu nedenle yukarıda zikrettiğimiz rivayetin hadis olarak nitelendirilmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce bu söz Hz. Peygamber'e ait olmayıp kelimat-ı kibar'ın hikmetli sözlerinden biridir. Ayrıca tasavvuf erbabının bir sözü hadisleştirilmiş de olabilir.

8. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: "صِدْقُ الْمَحَبَّةِ فِي ثَلَاثِ خِصَالٍ أَنْ يَخْتَارَ كَلَامَ حَبِيبِهِ عَلَى كَلَامِ غَيْرِهِ وَيَخْتَارَ مُجَالَسَةَ حَبِيبِهِ عَلَى مُجَالَسَةِ غَيْرِهِ وَيَخْتَارَ رِضَى حَبِيبِهِ عَلَى رِضَى غَيْرِهِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: “*Gerçek sevgi üç haslettir: Dostunun sözünü başkasının sözüne tercih etmek, dostuyla beraber bulunmayı başkasıyla beraberliğe tercih etmek, dostunun rızasını başkasının rızasına tercih etmek.*”

Yaptığımız araştırma neticesinde bu rivayete herhangi bir hadis kitabında rastlayamadık. Bu nedenle senetsiz olarak aktarılan söz konusu rivayetin Hz. Peygamber'e ait olmadığı kanaatini taşımaktayız.

1.2.3. Dörtlü Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

رُوي عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لِأبي ذَرِّ الْعِفَّارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: "يَا أَبَا ذَرٍّ جَدِّ السَّفِينَةِ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ وَخُدَّ الرَّادِّ كَامِلٌ فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ وَخَفِيفَ الْحِمْلِ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ كَوْدٌ وَأَخْلِصِ الْعَمَلَ فَإِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ."

Peygamber efendimiz (s.a.v)'in Ebu Zeri'l-Gifari (r.a)'a şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Ey Ebu Zer! gemiyi yenile, çünkü deniz derindir. Azığını tam al, çünkü yolculuk uzundur. Yükünü hafif tut, çünkü yokuş çok sarptır. Amelini halis kıl, muhakkak ki hesaba çeken (Allah) hakkıyla görendir.*”

Yaptığımız kaynak taramalarında bu hadis Deylemî'nin *el-Firdevs* isimli eserinde şu lafızlarla nakledilmektedir:

يَا أَبَا ذَرٍّ جَدِّ السَّفِينَةِ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ وَخَفِيفَ الْحَمْلِ فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ وَأَحْمَلَ الزَّادَ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ طَوِيلَةً
وَأَخْلَصَ الْعَمَلَ فَإِنَّ التَّاقِدَ بَصِيرٌ.

Burada hadis Ebu Zer (r.a)'a isnad edilmiştir. Fakat bu rivayet daha çok tasavvuf erbabının sözlerine benzemektedir. Zira tasavvuf büyüklerimiz genelde zahiri lafızlara batınî anlamları yüklemiş ve bu minvalde veciz sözler sarf etmişlerdir. Nitekim *Münebbihat* 'ı şerh eden el-Cavî her bir lafza ayrı ayrı anlamlar yükleyerek şöyle bir açıklama yapmıştır: “ ‘Gemiye yenile çünkü deniz derindir’ sözü ile insanın sevap kazanmak ve Allah’ın azabından kurtulmak için bütün işlerinde niyetini güzelleştirmesi kastedilmiştir. ‘Azıgını tam al çünkü sefer uzundur’ sözü ile de ahiret hayatının uzun olduğu kastedilmiş, hazırlıklı gelinmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. ‘Yükünü hafif tut zira yokuş çok sarptır’ sözüyle dünyalık şeylere heves edip günahın ağırlığını yüklenmemesi dünyalık ile yola çıkılmaması istenmiştir. ‘Amelini halis kıl’ çünkü Allah görendir sözü ile de Allah’ın her şeyi görüp kontrol ettiğini, daima kulunu gözettiğini ve bu bilinçle hareket edilmesi gerektiğinin kastedildiğini bildirmektedir.”¹⁷⁴

Şevkanî ise yedinci asırdan sonra yaşamış İslam büyüklerini sıraladığı *el-Bedru't-Tal'i bi Mehasini Men Ba'de'l-Karni's-Sab'i* adlı eserinde, İbrahim b. Ahmet b. Ali b. Ahmet el-Keyna'î'nin biyografisi altında yukarıda naklettiğimiz rivayeti onun bazı arkadaşlarına yaptığı nasihat olarak zikretmiştir.¹⁷⁵

Yaptığımız kaynak taramasında başka bir eserde de bu rivayet şöyle nakledilmektedir:

¹⁷⁴ Muhammed b. Nevevî el-Cavî, *Nesaîhu'l-İ'bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Mea'd*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2013, 2. Baskı, s.45-46.

¹⁷⁵ Şevkanî, *el-Bedru't-Tâli*, c.1, s. 5

قال أحد السلف لولده: يا بني جدد السفينة، فإن البحر عميق، وأكثر الزاد فإن السفر بعيد، وأحسن

العمل فإن الناقد بصير.¹⁷⁶

Görüldüğü gibi burada da seleften birinin oğluna böyle bir nasihatte bulunduğu aktarılmıştır.

Rivayetin “ruviye” sigasıyla yani zayıflık alameti kabul edilen bir sigayla varid olması, senedinin olmaması, bir tek Deylemî tarafından rivayet edilmiş olması, diğer muteber hadis eserlerinde yer almaması bu rivayetin selef âlimlerinden birinin sözü olabileceği kanaatine sahip olmamızda etkili olmuştur.

2. Hadis

وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "الكَوَاكِبُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ فَإِذَا انْتَشَرَتْ كَانَ الْقَضَاءُ عَلَى أَهْلِ السَّمَاءِ وَ
أَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي فَإِذَا زَالَ أَهْلُ بَيْتِي كَانَ الْقَضَاءُ عَلَى أُمَّتِي وَأَنَا أَمَانٌ لِأَصْحَابِي فَإِذَا ذَهَبَتْ كَانَ الْقَضَاءُ عَلَى
أَصْحَابِي وَالْجِبَالُ أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ فَإِذَا ذَهَبَتْ كَانَ الْقَضَاءُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ."

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Yıldızlar gök ehli için emniyettir. Döküldüğü vakit gök ehlinin sonu olur. (düzeni bozulur). Ehl-i beytim ümmetim için güven kaynağıdır. Yok olduğu vakit ümmetimin sonu olur. Ben de, ashabım için güven kaynağıyım. Ayrıldığım zaman ashabımın sonu olur. Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.”

Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Müslim, Ahmet b. Hanbel, İbn Hibban, Bezzar ve Ebi Ya'la başka bir hadisin bir parçası olarak rivayet etmişlerdir. Söz konusu rivayet Ebu Bureyde'nin babası Ebu Musa'dan rivayeti olarak tahrir edilmiştir.¹⁷⁷ Hadis lafız farklılıklarıyla ve şu senetle rivayet edilmiştir:

¹⁷⁶ Abdullah b. Muhammed el-Buseyrî, **el-Hacc ve'l-Umre ve'z-Ziyare**, Mektebetu'l-Melik Fehd el-Vataniyye, yy. 2002, 2. Baskı, s.30.

¹⁷⁷ Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisaburî, **Sahihu Müslim**, Daru's-Selam, Riyad 2000, 2. Baskı Fadailu's-Sahâbe, 207; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.32, s.335; Muhammed b.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَعْفِيُّ، عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ يَحْيَى بْنِ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ الْأَنْصَارِيِّ
 قَالَ: سَمِعْتُهُ يَذْكُرُهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قُلْنَا: لَوْ أَنْتَظَرْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ. قَالَ: فَانْتَظَرْنَا فَخَرَجَ إِلَيْنَا. فَقَالَ: " مَا زِلْتُمْ هَاهُنَا؟
 " قُلْنَا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قُلْنَا: نُصَلِّيَ مَعَكَ الْعِشَاءَ. قَالَ: " أَحْسَنْتُمْ أَوْ أَصَبْتُمْ ". ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ،
 قَالَ: وَكَانَ كَثِيرًا مِمَّا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: " النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ؛ فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا
 تُوعَدُ. وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي؛ فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ. وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي؛ فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى
 أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ "

Görüldüğü gibi burada yukarıda zikrettiğimiz hadisin bir bölümü değişik lafızlarla yer almaktadır. Bu rivayette hadisin sonunda bulunan “*Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.*” ziyadesi yer almamaktadır.

İbn Hibban’ın *sahih*’ini tahkik eden Arnavutî hadis için “*isnaduhu sahihun*” değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca kitapta Elbanî’nin “*sahihun*” hükmüne de yer verilmiştir.¹⁷⁸ Aynı şekilde Ebu Ya’la’nın *Musned*’ini tahkik eden Hüseyin Selim hadis için “*isnaduhu sahihun*” görüşünü belirtmiştir. Başta Şuayb Arnavutî ve Adil Mürşid olmak üzere Ahmet b. Hanbel’in *Musned*’ini tahric edenler bu hadis için şöyle bir değerlendirmede bulunmuşlardır: “*Bu hadisin isnadı sahihtir. Senedinde bulunan raviler sika olup Ali b. Abdullah (çünkü bu ravi sadece Buharî’nin ricalidir.) ve Muccem’i b. Yahya b. Yezid (bu ravi ise sadece Müslim’in ricalindendir) haric Buharî ve Müslim’in rivayette bulunduğu ravilerdendirler.*”

Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî ed-Darimî el-Bustî, **Sahihu İbn Hibban**, thk. Şuayb el-Arnauti, Muessesetu’r-Risale, Beyrut 1993, 2. Baskı, c.16, s.234, (had. no: 7249); Bezzar, **Musned**, c.8, s.104, (had. no: 3102); Ebu Ya’la, **Müsned**, c.13, s.260, (had. no:7276).

¹⁷⁸ İbn Hibban, **Sahih**, c.16, s.235.

Ayrıca Suyutî de Ebu Musa'dan tahrir edilen bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁷⁹ Bu hadisin senedi sağlam olup ravileri sikadır, dolayısıyla hadis sahihtir.

Öte yandan bu hadis değişik lafızlarla İbn Abbas'tan da tahrir edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ قَالَ: نا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَيْسَرَةَ الرَّازِي قَالَ: نا الصَّبَّاحُ بْنُ مُحَارِبٍ قَالَ: نا مُحَمَّدُ بْنُ سُوقَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «التُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَصْحَابِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي»¹⁸⁰

İbn Abbas'tan gelen başka bir tarikte ise hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

«التُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَنَا أَمَانٌ لِأَصْحَابِي، وَأَصْحَابِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي»¹⁸¹

Taberanî'nin kitabında naklettiği bu hadis değişik tariklerle de rivayet edilmiştir. İbn Arabi *Mu'cem*'inde, İbn er-Ruyanî ise *Musned*'inde hadisi şu senetle rivayet etmişlerdir.¹⁸²

نا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، نا أَسْبَاطُ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّزْدِيِّ، نا إِيَّاسُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "التُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي."

Her iki rivayetin senedinde bulunan Musa b. Ubeyde ez-Zebidi hakkında Ahmet b. Hanbel “*la yüktebu hadisuhu(hadisi yazılmaz)*” demiştir. Nesaî ve İbn Âdî ise zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Main “*leyse bi şey'in*” ve “*la yuhteccu bi hadisi (hadisleri delil olarak kullanılmaz)*” değerlendirmesinde bulunurken Yahya b. Sa'id ise: “Onun rivayet ettiği hadislerden korunurduk” demektedir. İbn Sa'd onun

¹⁷⁹ Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, c.2, s.557, (had. no: 9312).

¹⁸⁰ Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.4, s.237, (had. no: 4074).

¹⁸¹ Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.7, s.6, (had. no: 6687).

¹⁸² Ebu Bekr Muhammed b. Harun er-Ruyanî, *Musnedu'r-Ruyanî*, thk. Eymen Ali Ebu Yemani, Muessesetu Kurtube, Kahire 1996, 1. Baskı, c.2, s.258, (had. no: 1164); Ebu Sa'id b. A'rabî Ahmet b. Muhammed b. Ziyad b. Beşir el- Basrî, *Kitabu'l-Mu'cem*, thk. Abdulmuhsin b.İbrahim b. Ahmet el-Hüseyni, Daru İbni'l-Cevzi, Suudi Arabistan 1997, 1. Baskı, c.3, s.977, (had. no: 2020).

hakkında “*sikatun ve leyse bi hüccetin*” demiş, Yakup b. Şeybe ise onun için “*sadukun daiful hadisi cidden*” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁸³ Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.¹⁸⁴

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak şunu da ifade etmemiz gerekir ki hadisin sonunda yer alan “*Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.*” ziyadesini bu hadisin bulabildiğimiz hiçbir tarikinde rastlayamadık, bu yüzden bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

3. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: "الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ وَالصَّوْمُ جَنَّةٌ مِنَ النَّارِ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ وَالْجِهَادُ سِنَامُ الدِّينِ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ".

Peygamber efendimiz (s.a.v)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “*Namaz dinin direğidir. Sükût etmek ise daha faziletlidir. Sadaka, Rabbin öfkesini söndürür. Sükût ise daha faziletlidir. Oruç kalkandır. Sükût ise daha faziletlidir. Cihat dinin zirvesidir. Sükût etmek ise daha faziletlidir.*”

Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde rastlayamadık. Bu hadisin senedinin olmaması, muteber hadis eserlerinde nakledilmemesi bizde aslının olmadığı kanaatinin oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu hadisin metin açısından da problemliliğini düşünmekteyiz. Çünkü bu hadiste sükût etmek namaz kılmaktan, oruç tutmaktan Allah yolunda cihat etmekten daha üstünmüş gibi görülmüştür. Bu yüzden bunun akli selime ters düştüğü kanaatindeyiz.

¹⁸³ Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, c.4, s.405-406.

¹⁸⁴ Elbanî, *Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife*, c.10, s.234, (had. no: 4699).

4. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: "عَلَامَةُ الشَّقَاوَةِ أَرْبَعَةٌ نَسْيَانُ الذُّنُوبِ الْمَاضِيَةِ وَهِيَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مَحْفُوظَةٌ وَذِكْرُ الْحَسَنَاتِ الْمَاضِيَةِ وَلَا يَدْرِي أَقْبَلَتْ أَمْ رُدَّتْ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فِي الدُّنْيَا وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ دُونَهُ فِي الدِّينِ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَرَدْتُهُ وَلَمْ يُرِدْنِي فَتَرَكْتُهُ وَعَلَامَةُ السَّعَادَةِ أَرْبَعَةٌ ذِكْرُ الذُّنُوبِ الْمَاضِيَةِ وَنَسْيَانُ الْحَسَنَاتِ الْمَاضِيَةِ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فِي الدِّينِ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ دُونَهُ فِي الدُّنْيَا."

Peygamber efendimizin (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “*Şekavetin alameti dördtür: Geçmiş günahları unutmak; hâlbuki onlar yüce Allah’ın katında kaydedilmektedir. Kabul edilip edilmediğini bilmemesine rağmen, geçmişte yaptığı iyilikleri anmak. Dünyevi konularla ilgili durumlarda kendinden üst makamdakilere, dini konularda ise kendisinden daha düşük kimselere bakmaktır. Yüce Allah şöyle buyuracaktır “Ben onu istedim O ise beni istemedi bu yüzden ben de onu terk ettim.”*

Saadetin alameti de dördtür: “Geçmişte işlenen günahların hatırlanması, geçmişte yapılan iyiliklerin unutulması, kişinin dini konularda kendinden üstün olan kimselere, dünyevi konularda ise kendinden daha aşağı durumda bulunan kimselere bakmasıdır.”

Bu hadis *Münebihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma sonucunda hiçbir muteber hadis eserinde bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise rastlamadık. Bu nedenle senetsiz olarak nakliden bu hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

5. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "الْأُمَمَاتُ أَرْبَعٌ أُمُّ الْأَدْوِيَةِ وَأُمُّ الْأَدَابِ وَأُمُّ الْعِبَادَاتِ وَأُمُّ الْأَمَانِ فَأُمُّ الْأَدْوِيَةِ قَلَّةُ الْأَكْلِ وَأُمُّ الْأَدَابِ قَلَّةُ الْكَلَامِ وَأُمُّ الْعِبَادَاتِ قَلَّةُ الذُّنُوبِ وَأُمُّ الْأَمَانِ الصَّبْرُ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Dört temel esas vardır: İlaçların temeli/başı, edeplerin temeli/başı, ibadetlerin temeli/başı ve temennilerin temeli/başı.*

İlaçların temeli/başı az yemek, edeplerin temeli/başı az konuşmak, ibadetlerin temeli/başı az günah işlemek, temennilerin temeli/başı ise sabırdır.”

Münebbihat'ta senetsiz zikredilen bu hadise muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle senedi de olmayan bu rivayetin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

6. Hadis

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "أَرْبَعَةٌ جَوَاهِرٌ فِي جِسْمِ بَنِي آدَمَ يُزِيلُهَا أَرْبَعَةٌ أَشْيَاءَ أَمَّا الْجَوَاهِرُ فَالْعَقْلُ وَالِدِينُ وَالْحَيَاءُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ فَالغَضَبُ يُزِيلُ الْعَقْلَ وَالْحَسَدُ يُزِيلُ الدِّينَ وَالطَّمَعُ يُزِيلُ الْحَيَاءَ وَالْغَيْبَةُ يُزِيلُ الْعَمَلَ الصَّالِحَ".

Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İnsan bedeninde dört cevher vardır. Bunları dört şey ortadan kaldırır. Bunlar: Akıl, din, hayâ ve salih ameldir. Öfke akli yok eder. Haset dini yok eder. Açgözlülük hayâyı ortadan kaldırır. Gıybet ise salih ameli yok eder.”

Bu hadis Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde bu rivayete rastlayamadık. Fakat bu rivayet *Berikatu'l-Mahmudiyye fi Şerhi Tarikatu'l-Muhammediyye ve Şeri'atin Nebviyyetin fi Siretin Ahmediyetin* adlı eserde rastladık. Söz konusu eserde de bu rivayet yine senetsiz olarak zikredilmiş olup hadis ile ilgili bir bilgiye değinilmemiştir.¹⁸⁵

Bu hadisin muteber hadis kaynaklarında geçmiyor olması ve senedinin bilinmemesi bizde aslının olmadığı kanaatini oluşturmuştur.

¹⁸⁵ Hadimî, *Berîkatü'l-Mahmûdiyye*, c.2, s.252.

7. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "أَرْبَعَةٌ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ الْخُلُودِ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَخِدْمَةُ الْمَلَائِكَةِ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَجَوَارُ الْأَنْبِيَاءِ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَرَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَأَرْبَعَةٌ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَّارِ الْخُلُودُ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَّارِ وَتَوْبِيحُ الْمَلَائِكَةِ الْكُفَّارِ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَّارِ وَجَوَارُ الشَّيْطَانِ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَّارِ وَعَظَبُ اللَّهِ تَعَالَى فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَّارِ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Cennette bulunan dört şey, cennetten daha hayırlıdır: Cennette ebedi kalmak, cennetten daha hayırlıdır. Cennette bulunan meleklerin hizmeti, cennetten daha hayırlıdır. Cennette peygamberlere komşu olmak, cennetten daha hayırlıdır. Cennette Allah'ın rızasına mazhar olmak, cennetten daha hayırlıdır.

Cehennemde (ateşte) dört şey cehennemden daha kötüdür: Cehennemde ebedi kalmak, cehennemden daha kötüdür. Meleklerin cehennemde kâfirleri azarlamaları, cehennemden daha kötüdür. Cehennemde şeytana komşu olmak, cehennemden daha kötüdür. Cehennemde yüce Allah'ın gazabına uğramak, cehennemden daha kötüdür."

Bu hadis Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma sonucunda böyle bir rivayete asli kaynaklarda ulaşamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığını düşünmekteyiz.

8. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَخْتَجُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةٍ أَنْفُسٍ عَلَى أَرْبَعَةِ أَجْنَاسٍ مِنَ النَّاسِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ بِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ وَعَلَى الْعَبِيدِ بِيُوسُفَ وَعَلَى الْمُرْضَى بِأَيُّوبَ وَعَلَى الْفُقَرَاءِ بِعِيسَى عَلَيْهِمُ السَّلَامُ."

Peygamber efendimizin (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz ki yüce Allah kıyamet günü dört kimseyi dört sınıf insan aleyhine hüccet olarak

sunar: Zenginlere Süleyman'ı, kölelere Yusuf'u, hasta kimselere Eyyub'u ve fakir kimselere de Hz. İsa (a.s)'ı.”

Yaptığımız araştırmalar sonucunda hiçbir hadis eserinde bu rivayete rastlayamadık. Fakat Gazâlî “İhya” adlı eserinde bu hadisi Hatim-i Esam'ın sözü olarak şu şekilde nakletmiştir.

قال حاتم الأصم. " إن الله عز وجل يحتج يوم القيامة على الخلق بأربعة أنفس على أربعة أجناس على

الأغنياء بسليمان وعلى الفقراء بالمسيح وعلى العبيد بيوسف وعلى المرضى بأيوب صلوات الله عليهم." ¹⁸⁶

Ayrıca bir vaaz kitabı niteliğinde olan Ebu Leys es-Semerkindî'nin “Tenbihu'l-Gafilin” adlı eserinde “şöyle denilmiştir” denilerek söz konusu rivayet Hz. Peygamber'e nispet edilmeden zikredilmiştir.

يُقَالُ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَحْتَجُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَجْناسٍ: يَحْتَجُّ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ بِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ

عَلَيْهِمَا السَّلَامُ." ¹⁸⁷

Bu nedenle bu rivayetin Hz. Peygamber'in sözü olmadığı kanaatindeyiz. Kanaatimizce bu söz Hz. Peygamber'e değil Gazâlî'nin İhya'da naklettiği üzere Hatim-i Esam'a ait olup münebbihatta onun sözü hadisleştirilmiştir.

9. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُوضَعُ الْمِيزَانُ فَيُؤْتَى بِأَهْلِ الصَّلَاةِ فَيُوقَفُونَ أَجْرَهُمْ

بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤْتَى بِأَهْلِ الصَّوْمِ فَيُوقَفُونَ أَجْرَهُمْ بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤْتَى بِأَهْلِ الْحَجِّ فَيُوقَفُونَ أَجْرَهُمْ بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤْتَى

بِأَهْلِ الْبَلَاءِ لَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ وَلَا يَنْشُرُ لَهُمْ دَوَانٌ فَيُوقَفُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ حَتَّى يَتَمَتَّى أَهْلُ الْعَافِيَةِ أَنْ لَوْ

كَانُوا بِمَنْزِلَتِهِمْ مِنْ كَثْرَةِ ثَوَابِ اللَّهِ تَعَالَى."

¹⁸⁶ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed El-Gazâlî, **İhya-u Ulumi'd-din**, Daru'l-Marife, Beyrut ty., c.4, s.133.

¹⁸⁷ Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim es-Semerkindî, **Tenbihu'l-Gafilin bi Ehadisi Seyyidi'l-Murselin**, thk. Yusuf Ali Bedivi, Daru İbn Kesir, Beyrut, Dimeşk 2000, 3. Baskı, s.251.

Hız. Peygamber (s.a.v) Öyle buyurmuştur: “Kıyamet gününde mizan kurulur. Namaz ehli getirilir ve mkfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra oruÇ ehli getirilir ve mkfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra hac ehli getirilir ve mkfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra musibet ve belaya uŐramıŐ kimseler getirilir ve onlar iÇin ne mizan kurulur ne de amel defterleri aŐılır. Onlara ecirleri hesapsız verilir. Öyle ki dünyadayken aŐiyet ehlinden olanlar Allah’ın kendilerine vermiŐ olduğu bolca mkfattan dolayı onların yerinde olmak isteyeceklerdir.”

Hadis Münebbihat’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araŐtırmalarda hadisin bu lafızlarla rivayetine rastlayamadık. Fakat hadisin bir bölümünü manen ifade edebilecek bir rivayeti Taberanî ve Heysemî kitaplarında nakletmişlerdir.¹⁸⁸

Söz konusu rivayet Şu senetle ve metinle aktarılmıştır:

حَدَّثَنَا إِبرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمِ الْبَغَوِيِّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ،
عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا نَعُوذُهُ فَقَالَ لَهُ
عَلِيٌّ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: أَصْبَحْتُ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِتًا، قَالَ: كَذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ الْحَسَنُ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَسْنَدُوكُنِي، فَأَسْنَدَهُ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى صَدْرِهِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ جَدِّي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجْرَةً يُقَالُ لَهَا شَجْرَةُ الْبُلُوَى يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَا يُرْفَعُ لَهُمْ دِيْوَانٌ وَلَا
يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ يُصَبُّ عَلَيْهِمُ الْأَجْرُ صَبًّا» وَقَرَأَ {إِنَّمَا يُؤْتَى الصَّابِرُونَ أَجْرُهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ}.

Heysemî bu rivayetin Taberî tarafından *Mu’cemu’l-Kebir*’de nakledildiğini belirttiikten sonra senesinde bulunan Sa’d b.Tarif iÇin “*da’ifun cidden*” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁸⁹ Ayrıca İbn Main Sa’d b. Tarif’ten rivayetin caiz olmadığını söylemiştir. Ahmet b. Hanbel ve Ebu Hatim ise onun iÇin “*daiful hadis*” demişlerdir. Nesa’i ve Darekutnî ise onun hakkında “*metrukn*” değerlendirmesinde bulunmuşlardır. İbn Hibban onun Őabucak hadis uydurabildiğini söylerken, Buharî

¹⁸⁸ Taberanî, *Mu’cemu’l-Kebir*, c.3, s.92, (had. no: 2760); Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, c.2, s.305, (had. no: 3818).

¹⁸⁹ Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, c.2, s.305.

ise onun hakkında “*leyse bi kaviyyin*” demiştir. Ayrıca Fellas bu şahsın zayıf olduğunu söyledikten sonra Şiilikte aşırıya kaçtığını da belirtir.¹⁹⁰

Hadisin senedinde bulunan Esbağ b. Nubate için Ebu Bekr b. Ayyaş “*Kezzabun*”, İbn Main “*leyse bi sikatin*”, Nesaî “*metrukun*” değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Ayrıca Ukaylî bu şahsın Rec’at düşüncesini benimsediğini, İbn Hibban ise onun Hz. Ali sevgisiyle büyülediğini ve bu nedenle olmadık şeyler söylediğini dile getirmişlerdir.¹⁹¹

Muhaddislerin bu raviler hakkındaki değerlendirmelerini göz önünde bulunduran İbnu’l-Cevzî hadisi *el-Mevzu’at* adlı eserinde nakletmiş ve bu rivayetin Hz. Peygamber’e nispetinin uygun olamayacağını söylemiştir.¹⁹²

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda bu rivayetin uydurma olabileceği kanaati bizde de ağırlık kazanmıştır.

Bu hadisin bir bölümünü manen ifade edebilecek farklı bir rivayeti de Taberî ve Ebu Nu’aym tarafından nakledilmiştir. Söz konusu hadis aynı senetle rivayet edilmiştir.¹⁹³

حَدَّثَنَا السَّرِيُّ بْنُ سَهْلٍ الْجَنْدِيسِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا مُجَاعَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُؤْتَى بِالشَّهِيدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُنْصَبُ لِلْحِسَابِ، وَيُؤْتَى بِالمُتَّصِدِّقِ فَيُنْصَبُ لِلْحِسَابِ، ثُمَّ يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ، وَلَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ، وَلَا يُنْشَرُ لَهُمْ دِيْوَانٌ فَيُصَبُّ عَلَيْهِمُ الْأَجْرُ صَبًّا حَتَّىٰ إِنَّ أَهْلَ الْعَافِيَةِ لَيَتَمَنَّوْنَ فِي الْمَوْقِفِ أَنَّ أَجْسَادَهُمْ فُرِضَتْ بِالمَقَارِضِ مِنْ حُسْنِ ثَوَابِ اللَّهِ لَهُمْ»

Ebu Nu’aym bu hadisin garip olduğunu, Cabir ve Katade’den yalnızca Mecca’a b. Zübeyr’in rivayette bulunduğunu söylemiştir.¹⁹⁴ Heysemî bu hadisin

¹⁹⁰ Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.2, s.116-117.

¹⁹¹ Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.1, s.259.

¹⁹² İbnu’l-Cevzî, *el-Mevzuât*, c.3, s.202.

¹⁹³ Taberanî, *Mu’cemu’l-Kebir*, c.12, s.182, (had. no: 12829); Ebu Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliya*, c.3, s.91.

senesinde bulunan Mecca'a b. Zübeyr'in Ahmet b. Hanbel tarafından sika, Darekutnî tarafından ise zayıf olarak kabul edildiğini söyler.¹⁹⁵ Ayrıca İbn Âdî bu şahsın hadislerinin alınabileceğini söylemiştir. Kendisinden rivayette bulunan Şu'be ise insanları ondan hadis almaya teşvik etmiyor, sadece onu geceleri ihya eden ve gündüzleri oruç tutan zahid bir kimse olarak tanıtıyordu.¹⁹⁶ Ukaylî ise Mecca'a b. Zübeyr'i *ed-Du'afau'l-Kebir* adlı eserinde zayıf ravilerden biri olarak zikretmiştir.¹⁹⁷

Ayrıca Elbanî İbn Abbas'ın rivayet ettiği bu hadis için “*da'ifun*” hükmünü vererek hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.¹⁹⁸ Bu değerlendirmeler ışığında bu rivayetin zayıf olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

1.2.4. Beşli Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

رُوي عن النبي صلى الله عليه وسلم: " مَنْ أَهَانَ حَمْسَةَ خَيْرٍ حَمْسَةَ مَنْ اسْتَحَفَّ بِالْعُلَمَاءِ خَيْرَ الدِّينِ
وَمَنْ اسْتَحَفَّ بِالْأَمْرَاءِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَمَنْ اسْتَحَفَّ بِالْجِيرَانِ خَيْرَ الْمُنَافِعِ وَمَنْ اسْتَحَفَّ بِالْأَقْرَبَاءِ خَيْرَ الْمَوَدَّةِ وَمَنْ
اسْتَحَفَّ بِأَهْلِهِ خَيْرَ طَيْبِ الْمَعِيشَةِ. "

Hız. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “*Beş şeyi küçümseyen beş şey kaybeder. Âlimleri küçümseyen dini konularda zarar eder. Yöneticiyi küçümseyen dünyevi konularda zarar eder. Komşuları küçümseyen menfaatlerde zarar eder. Akrabaları küçümseyen sevgide zarar eder. Ailesini küçümseyen güzel yaşantıyı kaybeder.*”

Görüldüğü gibi hadis senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde böyle bir rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Ama bu rivayetin bir bölümünü manen ifade eden bir rivayete Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nubela* isimli eserinde yer vermektedir. Söz konusu eserde geçen rivayet Hz.

¹⁹⁴ Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.3, s.9.

¹⁹⁵ Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, c.2, s.305-305, (had. no: 3817).

¹⁹⁶ Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, c.4, s.18.

¹⁹⁷ Ebu ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Ukaylî el-Mekki, *ed-Du'afau'l-Kebir*, thk. Abdulmu'ti Emin Kal'aci, Daru'l-Mektebete'l-İlmiyye, Beyrut 1984, 1. Baskı, c.4, s.255.

¹⁹⁸ Elbanî, *Da'ifu't-Tergîbi ve't-Terhîb*, c.2, s.193, (had. no: 1985).

Peygamber'in sözü olarak değil de Abdullah b. Mubarek'in sözü olarak nakledilmiştir. Bu rivayet “İbn Mubarek’den duydum şöyle diyordu” diye başlamakta olup akıllı kimsenin alimleri, yöneticileri ve arkadaşlarını hor görmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁹⁹

سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ: حَقٌّ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ لَا يَسْتَحْفَ بِثَلَاثَةٍ: الْعُلَمَاءِ وَالسَّلَاطِينِ وَالْإِخْوَانَ، فَإِنَّهُ
مَنْ اسْتَحْفَ بِالْعُلَمَاءِ ذَهَبَتْ آخِرَتُهُ، وَمَنْ اسْتَحْفَ بِالسُّلْطَانِ ذَهَبَتْ دُنْيَاهُ، وَمَنْ اسْتَحْفَ بِالْإِخْوَانَ ذَهَبَتْ
مُرُوءَتُهُ.

Yukarıda zikrettiğimiz rivayet başka kitaplarda da İbn Mübarek'in sözü olarak nakledilmiştir. Örneğin eş-Şe'rani *et-Tabakatu'l-Kubra* adlı eserinde Abdullah İbn Mubarek'in tercemesini aktarırken bu sözü ona nispet eder.²⁰⁰ Ayrıca bu söz Ebu Abdullah el-Horasani'ye de nispet edilmiştir.²⁰¹

Bu rivayetin asli kaynaklarda geçmiyor olması ve senedinin bilinmemesi bu rivayetin Hz. Peygamber'e nispetinin doğru olamayacağı kanaatine varmamızı sağlamıştır. Kanaatimizce burada Abdullah b. Mubarek'in sözü merfu hale getirilmiştir.

2. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "سَيَأْتِي زَمَانٌ عَلَى أُمَّتِي يُحِبُّونَ حَمْسًا وَيَنْسُونَ حَمْسًا يُحِبُّونَ الدُّنْيَا وَيَنْسُونَ
الْعُقْبَى وَيُحِبُّونَ الدُّوْرَ وَيَنْسُونَ الْقُبُورَ وَيُحِبُّونَ الْمَالَ وَيَنْسُونَ الْحِسَابَ وَيُحِبُّونَ الْعِيَالَ وَيَنْسُونَ الْحَوْرَ وَيُحِبُّونَ النَّفْسَ
وَيَنْسُونَ اللَّهَ هُمْ مِتِّي بُرَاءٌ وَأَنَا مِنْهُمْ بَرِيٌّ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki beş şeyi sevip beş şeyi unutacaktır. Dünyayı sevip ahireti unutacaklar. Sarayları sevip kabirleri unutacaklar. Malı sevip hesabı unutacaklar. Kadınları sevip

¹⁹⁹ Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet ez-Zehebî, **Siyeru A'lami'n-Nubela**, Daru'l-Hadis, Kahire 2006, c.8, s.46.

²⁰⁰ Abdulvehhab b. Ahmet b. Ali el-Hanefi eş-Şa'ranî, **et-Tabakatu'l-Kubra**, Mektebetu Muhammed el-Milyeci'l-Küttübi ve Ahihi, Mısır 1898, c.1, s.51.

²⁰¹ İbn Müflih, **el-Adabu's-Şer'iyye**, c.3, s.577.

hurileri unutacaklar. Kendilerini düşünüp Allah'ı unutacaklar. Onlar benden uzak ben de onlardan uzağım.”

Yaptığımız araştırma neticesinde ne meşhur hadis eserlerinde ne Mevzu'at eserlerinde böyle bir hadise rastlayamadık. Hadisin senetinin de bilinmiyor olması aslının olmadığı kanaatini güçlendirmektedir.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: " لَا يُعْطَى اللَّهُ لِأَحَدٍ خَمْسًا إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ خَمْسًا أُخْرَى لَا يُعْطِيهِ الشُّكْرُ إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ الزِّيَادَةَ وَلَا يُعْطِيهِ الدُّعَاءُ إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ الْإِسْتِجَابَةَ وَلَا يُعْطِيهِ الْإِسْتِغْفَارَ إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ الْغُفْرَانَ وَلَا يُعْطِيهِ التَّوْبَةَ إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ الْقَبُولَ وَلَا يُعْطِيهِ الصَّدَقَةَ إِلَّا وَقَدْ أَعَدَّ لَهُ التَّقْبُلَ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “ Allah bir kimse için beş şey hazırlamadan ona beş şeyi vermez. Kuluna şükretmeyi nasip ederse mutlaka malını arttırır. Dua etmeyi nasip ederse mutlaka duasını kabul eder. İstiğfarı nasip ederse mutlaka onu affeder. Tövbe etmeyi nasip ederse mutlaka tövbesini kabul eder ve sadaka vermeyi nasip ederse mutlaka sadakasını kabul eder.”

Bu hadis senetsiz olarak zikredilmiş olup ne muteber hadis kaynaklarında ne de Mevzu'at türü eserlerde yer almamaktadır. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığını düşünmekte ve Hz. Peygamber'e nispet edilmesinin doğru olmayacağı kanaatindeyiz.

4. Hadis

وَعَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسِ شَبَابِكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَصِحَّتِكَ قَبْلَ سَقَمِكَ وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ وَحَيَاتِكَ قَبْلَ مَوْتِكَ وَفِرَاعَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ."

Hız. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlık gelmeden önce gençliğin, hastalık

gelmeden önce sıhhatin, fakirlik gelmeden önce zenginliğin, ölüm gelmeden önce hayatın ve meşgul olmadan önce boş zamanın.”

Münebihatta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Hâkim ve Beyhakî İbn Abbas'tan senedinde kopukluk olmadan musned olarak rivayet etmişlerdir.²⁰² Hadis İbn Abbas'tan şu senetle aktarılmış olup metinde bazı takdim ve tehirler mevcuttur.

أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ حَلِيمٍ الْمَرُوزِيُّ، أَنَّ أَبَا عَبْدِ الْمُوَجِّهِ، أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُهُ: " اِعْتَنِمَ حَمْسًا قَبْلَ حَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ، وَعِنَاءَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ، وَفِرَاعَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ."

Beyhakî, Ebu Nuaym, İbn Ebi Şeybe, Kudaî ve Nesaî ise hadisi Amr b. Meymun'dan mürsel olarak nakletmişlerdir.²⁰³ Hadis Amr b. Meymun'dan metin aynı olmakla beraber şu senetle gelmiştir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، بِمَكَّةَ، أَنَا زَاهِرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاذٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنِ زِيَادِ بْنِ الْجَرَّاحِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونِ الْأَوْدِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Ayrıca hadisi İbni'l-Mubarek de *ez-Zühd ve'r-Rikak* adlı eserinde mürsel olarak Amr b. Meymun'dan tahrir etmiştir.²⁰⁴

²⁰² Hakim, *el-Müstedrek*, c.4, s.341, (had. no: 7846); Beyhakî, *Şu'abü'l-İman*, c. 12, s.476, (had. no: 9767).

²⁰³ Beyhakî, *Şu'abü'l-İman*, c.12, s.477, (had. no: 9768); Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.4, s.148; Ebu bekr b. Ebi Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absi, *el-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar*, thk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad 1989, 1. Baskı, c.7, s.77, (had. no:34319); Kudaî, *Musnedu's-Şihab*, c.1, s.425, (had. no: 729); Nesaî, *Sünenü'l-Kubra*, c.10, s.400 (had. no: 11832).

²⁰⁴ Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mubarek b. Vadih el-Hanzelî et-Türkî el-Mervezî, *ez-Zühd ve'r-Rekaik*, thk. Habibu'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut ty., s.2, (had. no: 2).

Hâkim, İbn Abbas'tan tahrir ettiği hadisin Buharî ve Muslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ve hadisin senesinde bulunan ravilerin de Buharî ve Müslim'in rivayette bulunduğu kimselerden olduğunu söylemektedir. Zehebî de hadisin sahih olduğunu ve senetteki ravilerin Buharî ve Muslim'in ricalinden olduğunu söyler.²⁰⁵ Ayrıca Elbanî de İbn Abbas'tan tahrir edilen bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁰⁶

İbn Abbas'tan tahrir edilen hadisi rivayet eden ravilerin Buharî ve Müslim'in ricalinden olması, hadisin Buharî ve Müslim'in şartlarına göre sahih sayılması ve Elbanî'nin hadis ile ilgili verdiği hükümden dolayı hadisin sahih olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız.

Ayrıca mürsel olarak Amr b. Meymun'dan tahrir edilen hadis için de Elbanî sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁰⁷

Busayri ise Nesâî'nin mürsel olarak rivayet ettiği bu hadisin ravilerinin sika olduğunu söylemiştir.²⁰⁸ İbn Hacer de İbnu'l-Mübarek'in "Zühd" adlı eserinde naklettiği rivayetin senedinin sağlam olduğunu dile getirmiştir.²⁰⁹

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda her iki rivayetin sahih olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

5. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "النَّجْوَى يُحْصَنُ الْأَسْرَارَ وَالصَّدَقَةُ تُحْصَنُ الْأَمْوَالَ وَالْإِخْلَاصُ يُحْصَنُ الْأَعْمَالَ

وَالصِّدْقُ يُحْصَنُ الْأَقْوَالَ وَالْمَشُورَةُ تُحْصَنُ الْأَرَءَاءَ."

²⁰⁵ Hakim, *el-Müstedrek*, c.4, s.341.

²⁰⁶ Elbanî, *Sahihu't-Terğibi ve't-Terhib*, c.3, s.311, (had. no:3355); Elbanî, *Sahihu'l-Cami'i's-Sağir*, c.1, s.243, (had. no: 1077).

²⁰⁷ Elbanî, *Sahihu'l-Cami'i's-Sağir*, c.1, s.243.

²⁰⁸ Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmet b. Ebi Bekr b. İsmail b. Selim b. Kaymaz b. Osman el-Busîrî, *İthafu'l-hiyarati'l-Mehara bi Zevaidi'l-Mesanidi'l-Aşere*, Daru'l-Vatan, Riyad 1999, c.7, s.329, (had. no: 7165).

²⁰⁹ Ahmet b. Ali b. Hacer el-Askalanî eş-Şafîî, *Fethu'l-Bari Şerhu sahihi'l-Buharî*, Daru'l-Marife, Beyrut 1960, c.11, s.235.

Hız. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: “Gizlilik sırları, sadaka malı, ihlas amelleri, doğruluk sözleri, istişare ise görüşleri korur.”

Bu hadis *Münebbihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu hadise hiçbir muteber hadis eserinde rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı düşünmekteyiz.

6. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "إِنَّ فِي جَمْعِ الْمَالِ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ الْعَنَاءُ فِي جَمْعِهِ وَالشُّغْلُ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى بِإِصْلَاحِهِ وَالخَوْفُ مِنْ سَالِيهِ وَسَارِقِهِ وَاحْتِمَالُ اسْمِ الْبَخِيلِ لِنَفْسِهِ وَمُفَارَقَةُ الصَّالِحِينَ مِنْ أَجْلِهِ وَفِي تَفْرِيقِهِ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ رَاحَةُ النَّفْسِ مِنْ طَلَبِهِ وَالْفِرَاقُ لِذِكْرِ اللَّهِ مِنْ حِفْظِهِ وَالْأَمْنُ مِنْ سَالِيهِ وَسَارِقِهِ وَكَتْسَابُ اسْمِ الْكَرِيمِ لِنَفْسِهِ وَمُصَاحَبَةُ الصَّالِحِينَ لِفِرَاقِهِ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Mal toplamakta beş şey vardır: Mal toplarken çekilen cefa, malı islah etmeye çalışırken Allah’ı anmaktan geri kalmak, malının gasp edilmesinden veya çalınmasından duyduğu korku, kendisinin cimri olarak isimlendirilme ihtimali, salih kimselerden ayrı kalmak.

Malı infak etmede de beş şey vardır: Malı arzu etmekten nefsin rahata kavuşması, malı korumayı bırakıp Allah’ı zikretmeye odaklanması, malının çalınma veya gasp edilme korkusundan kurtulması, cömert bir kimse olarak anılması, salih kimselerle beraber olmak için yeterli vakte sahip olması.”

Senetsiz olarak zikredilen bu hadise hiçbir hadis kaynağında rastlayamadık. Bu nedenle aslının olmadığı kanaatini taşıılmaktayız.

7. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَيَأْتِي عَلَى أُمَّتِي زَمَانٌ يُحِبُّونَ الْحَمْسَ وَيَنْسَوْنَ الْحَمْسَ يُحِبُّونَ الدُّنْيَا وَيَنْسَوْنَ
الْآخِرَةَ وَيُحِبُّونَ الْحَيَاةَ وَيَنْسَوْنَ الْمَوْتَ وَيُحِبُّونَ الْقُصُورَ وَيَنْسَوْنَ الْقُبُورَ وَيُحِبُّونَ الْمَالَ وَيَنْسَوْنَ الْحِسَابَ وَيُحِبُّونَ الْخَلْقَ
وَيَنْسَوْنَ الْخَالِقَ.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki beş şeyi sevip beş şeyi unutacak. Dünyayı sevip ahireti unutacaklar. Hayatı sevip ölümü unutacaklar. Köşkleri sevip kabirleri unutacaklar. Malı sevip hesabı unutacaklar. Kadınları sevip hurileri unutacaklar. Yaratılanı sevip yaratamı unutacaklar.”

Yaptığımız araştırma neticesinde ne meşhur hadis eserlerinde ne Mevzu’at türü eserlerde böyle bir hadise rastlayamadık. Bu yüzden bu hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

1.2.5. Altılı Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سِتَّةُ أَشْيَاءَ هُنَّ غَرِيبَةٌ فِي سِتَّةِ مَوَاضِعِ الْمَسْجِدِ غَرِيبٌ فِي مَا بَيْنَ قَوْمٍ
لَا يُصَلُّونَ فِيهِ وَالْمُصْحَفُ غَرِيبٌ فِي مَنْزِلِ قَوْمٍ لَا يَقْرَأُونَ فِيهِ وَالْقُرْآنُ غَرِيبٌ فِي جَوْفِ الْفَاسِقِ وَالْمَرْأَةُ الْمُسْلِمَةُ
الصَّالِحَةُ غَرِيبَةٌ فِي يَدِ رَجُلٍ ظَالِمٍ سَيِّءِ الْخَلْقِ وَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ الصَّالِحُ غَرِيبٌ فِي يَدِ امْرَأَةٍ رَدِيَّةٍ سَيِّئَةِ الْخَلْقِ وَالْعَالَمُ
غَرِيبٌ بَيْنَ قَوْمٍ لَا يَسْمَعُونَ إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَظَرَ الرَّحْمَةِ.

Hız. Peygamber (s.a.v)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Altı şey vardır ki bunlar altı yerde gariip/yalnız kalır: Cami, namaz kılmayan toplum içinde gariiptir. Mushaf, onu okumayan bir topluluğun evinde gariiptir. Kuran, fasık kimsenin kalbinde gariiptir. Kötü ahlaklı, zalim bir kimseyle evli olan müslüman salih kadın gariiptir. Kötü ahlaklı, söz dinlemeyen bir kadınla evli olan müslüman salih adam gariiptir.

Âlim, sözünün dinlenmediği topluluk arasında gariptir. Daha sonra efendimiz (a.s) şöyle buyurdular: Yüce Allah kıyamet gününde onlara rahmet nazarıyla bakmaz.”

Bu hadis *Münebbihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise muteber hadis eserlerinde rastlayamadık. Fakat İbn Kayyim, söz konusu hadisin bir bölümünü manen ifade eden bir rivayeti, *El-Menaru’l-Münif* adlı eserinde nakletmiştir. Söz konusu hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

إِذَا كَانَتْ سَنَةٌ ثَلَاثِينَ وَمِئَةٌ كَانَ الْغُرَبَاءُ قُرْآنًا فِي جَوْفِ ظَالِمٍ وَمُصْحَفًا فِي بَيْتِ قَوْمٍ لَا يُقْرَأُ فِيهِ وَرَجُلًا

صَالِحٌ بَيْنَ قَوْمٍ سَوْءٍ.²¹⁰

Hadisin geri kalan lafızlarına ise hiçbir hadis eserinde rastlayamadık. Bu nedenle bu hadisin aslının olmadığı ve *Mevzu’at*’ta zikredilmeyen lafızlarla beraber uydurma olabileceği kanaatindeyiz.

2. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سِتَّةٌ لَعْنَتُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابٍ الدَّعْوَاتِ الرَّائِدِ فِي كِتَابِ

اللَّهِ تَعَالَى وَالْمُكَدِّبُ بِقَدْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَالْمُتَسَلِّطُ بِاجْبِرُوتٍ لِيَعِزَّ مَنْ أَدَّلَهُ اللَّهُ وَيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّهُ اللَّهُ وَالْمُسْتَحِلُّ حَرَمِ اللَّهِ

تَعَالَى وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عَثْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَتَارِكٌ لِسُنَّتِي فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَظَرَ الرَّحْمَةِ.

Hiz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Altı kişiye hem ben, hem yüce Allah hem de duası kabul gören her peygamber lanet etmiştir: Allah’ın kitabına bir şey ilave edene, Allah’ın kaderini yalanlayana, baskı yoluyla Allah’ın zelil kaldığını aziz, aziz kaldığını zelil kılmaya çalışana, Harem bölgesinin yasaklarını çiğneyene, benim soyumdan olup Allah’ın haram kıldıklarını helal görene ve sünnetimi terk edene. Muhakkak ki yüce Allah kıyamet gününde bu tür kimselere rahmet nazarıyla bakmaz.”*

Bu hadisi Tirmizî, Hiz. Aişe’den şu senetle tahrir etmiştir:

²¹⁰ Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub b. Sa’ad Şemseddin İbn Kayyımî’l-Cevziyye, **el-Menaru’l-Munif fi’s-Sahihî ve’d-Da’if**, 1. Baskı, thk. Abdulfettah Ebu Gudde, Mektebetu’l-Matbu’ati’l-İslamiyye, Beyrut 2004, s.110, (had. no:215).

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الْمَوَالِي الْمَزِينِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سِتَّةٌ لَعْنَتُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ كَانَ: الرَّائِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ، وَالْمُكَذِّبُ بِقَدْرِ اللَّهِ، وَالْمُتَسَلِّطُ بِاجْبِرُوتٍ لِيُعَزَّ بِذَلِكَ مَنْ أَدَلَّ اللَّهُ، وَيُدَلَّ مَنْ أَعَزَّ اللَّهُ، وَالْمُسْتَحِلُّ حُرْمِ اللَّهِ، وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عَثْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ، وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي."

Tirmizî bu hadisin Süfyan es-Sevrî, Hafs b. Gıyas ve başkalarının Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib'den onun da Ali b. Hüseyin'den onun da Peygamber (s.a.v)'den mürsel olarak rivayet ettiklerini ve bu hadisin mürsel olarak rivayetinin daha sahih olduğunu dile getirmektedir.²¹¹ Hadisi aynı senetle İbn Hibban da Hz. Aişe'den tahrir etmiştir.²¹² Hâkim ise hadisi hem Hz Aişe'den hem de Ali b. Hüseyin'den tahrir etmiştir.²¹³

Beyhakî de hadisi mürsel olarak Ali b. Hüseyin'den tahrir etmiş ve hadisin Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet edildiğini de belirtmiştir.²¹⁴ Ayrıca Beyhakî *Şuabu'l-İman* adlı eserinde ve İmam Taberî *Mu'cem*'lerinde hadisi Hz Aişe'den tahrir etmişlerdir.²¹⁵

Taberî hadisi "sittetun" yerine "seba'tun" lafzıyla Amr b. Sa'va el-Yafi'i'den tahrir etmiş ve lanet olunan yedinci kişinin de "ganimetin değerli eşyalarını kendilerine alan" kimse olarak zikretmiştir.²¹⁶

Suyutî *Camiu's-Sağir*'inde Tirmizî ve Hâkim'in Hz. Aişe'den tahrir ettikleri hadis için sahih hükmünü vermiştir.²¹⁷ Ayrıca Taberanî'nin ziyade lafızlarla naklettiği rivayet için de hasen hükmünü vermiştir.²¹⁸ Fakat senesinde bulunan

²¹¹ Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, **el-Camiu'l-Kebir/Süneni't-Tirmizî**, tkh. Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l-Ğarbi'l-İslami, Beyrut 1998, Kader 17, (had. no:2154).

²¹² İbn Hibban, **Sahih**, c. 13, s.60, (had. no: 5794).

²¹³ Hakim, **el-Müstedrek**, c.2, s.572, (had. no: 3940, 3941).

²¹⁴ Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hosrevidi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **el-Kada ve'l-Kader**, thk. Muhammed b. Abdullah al Amir, Mektebetu'l-Abikan, Suud-Riyad 2000, 1.Baskı, s.285, (had. no: 424).

²¹⁵ Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.5, s.464, (had. no: 3722); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.2, s.186, (had. no: 1667); Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.3, s.126, (had. no: 2883).

²¹⁶ Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.17, s.43, (had. no: 2883).

²¹⁷ Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.286, (had. no: 4660).

²¹⁸ Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.285, (had. no: 4648).

Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib hakkında ihtilaf vardır. Bu şahıs kimi muhaddislerce cerh edilmiştir. Ayrıca bahsi geçen diğer rivayetlerin senetlerinde de bu şahıs mevcuttur. Yahya b. Main bu şahıs için kimi zaman “*da’ifun*” kimi zaman için de “*sikaton*” değerlendirmesinde bulunmuştur.²¹⁹ Nesaî ise bu şahıs için “*leyse bi kaviyyin*” demiştir. İbn Âdî “*salihu’l-hadis*” değerlendirmesinde bulunup, hadislerinin alınabileceğini söylemiştir.²²⁰ Ayrıca İbn Hibban’ın *Sahih*’ini tahkik eden Arnavutî hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Elbanî de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.²²¹ Elbanî Suyutî’nin *Camii’s-Sağir*’de aktarıp sahih dediği rivayetin için de zayıf hükmünü vermiştir.²²²

Heysemî, Taberanî’nin Amr b. Sa’va el-Yafi’i’den tahrir ettiği rivayetin senedinde İbn Lahia’ isimli bir ravinin bulunduğunu ve bu şahsın zayıf olduğunu söylemiştir.²²³

Yukarıda bahsettiğimiz rivayetlerin senedinde zayıf ravilerin bulunması ve diğer âlimlerin hadis ile ilgili değerlendirmeleri göz önünde bulundurulduğunda hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur. Ayrıca hadisin sonunda yer alan “*Muhakkak ki yüce Allah kıyamet gününde bu tür kimseler rahmet nazarıyla bakmaz*” ziyadesi hadisin bulabildiğimiz tariklerinin hiçbirinde yer almamaktadır. Bu nedenle bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

1.2.6. Yedili Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَبْعَةٌ نَفَرٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ أَوْهُمْ إِمَامٌ عَادِلٌ وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ حَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ دَمْعًا

²¹⁹ Ukaylî, *ed-Du’afau’l-Kebir*, c.3, s.119; Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.3, s.15.

²²⁰ Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.3, s.15.

²²¹ İbn Hibban, *Sahih*, c.13, s.60.

²²² Ebu Abdurrahman Muhammed Nasirüddin el-Elbanî, *Daifu’l-Camii’s-Sağir ve ziyadetuhu*, mektebetü’l-İslami, yy. ty., s.447, (had. no: 3248); Elbanî, *Da’ifu’t-Tergibi ve’t-Terhib*, c.1, s.10, (had. no: 35).

²²³ Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, c.1, s.176, (had. no: 821).

مِنْ حَشْبَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَرَجُلٍ قَلْبُهُ مَتَّعَلِقٌ بِالْمَسْجِدِ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهِ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَلَمْ تَعْلَمْ شِمَالَهُ بِمَا صَنَعَتْ
يَمِينُهُ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ جَمَالٍ إِلَى نَفْسِهَا فَأَبَى وَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ تَعَالَى."

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayette bulunmuştur:
"Allah gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde yedi sınıf insanı kendi arşının gölgesinde gölgelendirir: Adil yönetici, Allah'a ibadet içinde yetişen genç, tek başınayken Allah'ı anıp da Allah korkusundan gözleri dolan kimse, tekrar (camiye) dönene kadar kalbi camilere bağlı olan kimse, sağ elinin verdiği sadakayı sol elinin bilmediği kimse, birbirlerini Allah için seven kimseler, güzellik sahibi bir kadın tarafından davet edildiği halde "Ben Allah'tan korkarım" deyip teklifi geri çeviren adam."

Hadis *Münebbihat*'ta Ebu Hureyreden nakledilerek rivayet edilmiştir. Bu hadisi Buharî, Malik b. Enes, Ahmet b. Hanbel, Tirmizî, Nesaî, İbn Hibban, İbn Huzeyme, Beyhakî ve Taberanî Ebu Hureyre'den tahrir etmişlerdir.²²⁴

Hadis şu senet ve metinle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ،
عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لَا
ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ
اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ، فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ، أَخْفَى
حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاصَتْ عَيْنَاهُ."

²²⁴ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buharî el-Ca'fî, **Sahihu'l-Buharî**, Mektebetu Daru's-Selam, Riyad 1999, 2. Baskı, Zekât 16; Malik, **Muvatta**, Şiir 14; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.15, s.414; Tirmizî, **Sünen**, Zühd 53, (had. no: 2391); Nesaî, **Sünenü'l-Kubra**, c.10, s.387, (had. no: 11798); Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme en-Nisaburi, **es-Sahih**, thk. Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut ty., c.1, s.185, (had. no:385); İbn Hibban, **Sahih**, c.10, s.338, (had. no: 4486); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.251-252, (had. no: 6324); Beyhakî, **Sünenü'l-Kubra**, c.3, s.93, (had. no: 4987).

Hadis bir de Müslim tarafından “sol elinin verdiğini sağ eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse” yerine “sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse” şeklinde, hadisi maklup olarak rivayet etmiştir.²²⁵

Görüldüğü gibi hadiste takdim ve tehirler lafız eksiklikleri, bazı yerlerde ise ilave lafızlar mevcuttur. Söz konusu hadis muteber hadis kitaplarında geçmekte olup Buharî ve Müslim’in ittifak ettikleri hadisler arasında da yer almaktadır. Ayrıca hadisin senedinde yer alan raviler sika kimselerdir. Bu nedenle hadis sahihtir.

2. Hadis

وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "الدُّنْيَا دَارٌ مَنْ لَادَارَ لَهُ وَمَالَ مِنْ لَامَالَ لَهُ وَهَلَا يَجْمَعُ مَنْ لَاعْقَلَ لَهُ وَيَشْتَغِلُ بِشَهْوَتِهَا مَنْ لَافْتَهُمْ لَهُ وَعَالِيهَا يُعَاقَبُ مَنْ لَاعِلَمَ لَهُ وَهَلَا يَحْسُدُ مَنْ لَا لُبَ لَهُ وَهَلَا يَسْعَى مَنْ لَا يَقِينُ لَهُ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Dünya, (ahirette) evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Ancak akli olmayan sadece dünya için çabalar. Anlayışı kıt kimse çekiciliğine kapılır. Bilgisiz kimse dünyalık için cezalandırılır. Akılsız kimse dünyalık için başkasına haset eder. İnancı tam olmayan onun için çabalar.”

Hadis *Münebbihat*’ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde bir bütün olarak hadisin rivayetine rastlayamadık ama hadisin sadece baş bölümünü, İbn Ebi Şeybe mevkuף olarak İbn Abbas’tan tahrir etmiştir.²²⁶ Ahmet b. Hanbel, Beyhakî ve İbn Ebi Dünya ise hadisi hem merfu olarak Hz. Aişe’den hem de mevkuף olarak İbn Mes’ud’tan tahrir etmiştir.²²⁷

Ahmet b. Hanbel hadisi şu senet ve lafızlarla rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا دُوَيْدُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ زُرْعَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الدُّنْيَا دَارٌ مَنْ لَادَارَ لَهُ، وَمَالَ مِنْ لَامَالَ لَهُ، وَهَلَا يَجْمَعُ مَنْ لَاعْقَلَ لَهُ.»

²²⁵ Müslim, *Sahih*, Zekât 91.

²²⁶ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c.7, s.243, (had. no: 35707).

²²⁷ Beyhakî, *Şu’abü’l-İman*, c.13, s.184-185; İbn Ebü’d-Dünya, *ez-Zühed*, s.29, 117, (had. no: 16, 240); Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.40, s.480; Ahmet b. Hanbel, *ez-Zühed*, s.132.

Hadis bir de mevkuf olarak şu senetle İbn Mes'ud'un sözü olarak rivayet edilmiştir:

قَالَ: وَثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ، ثَنَا عَنبَسَةُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَن مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ،

قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: "الدُّنْيَا دَارٌ مِّنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالٌ مِّنْ لَا مَالَ لَهُ، وَهَذَا يَجْمَعُ مَن لَّا عَقْلَ لَهُ."²²⁸

Elbanî merfu olarak gelen rivayetin zayıf olduğunu söylemekte, ayrıca bu hadis hakkında İbn Kudame'nin “*bu munkar bir hadistir*” dediğini aktarmaktadır. Hadisin senedinde bulunan Ebu İshak'ın da mudellis ravilerden sayıldığını ve ihtilata duçar olduğunu belirtmiştir.²²⁹ İbn Mes'ud'tan gelen mevkuf rivayet için ise hadisin mu'dal olduğunu İbn Mağlul ve İbn Abbas arasında en az iki kişinin düşürüldüğünü söylemiş ve hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.²³⁰ Elbanî başka eserlerinde de merfu ve mevkuf yolla gelen bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.²³¹

Başta Şuayb el-Arnautî, Adil Mürşid olmak üzere Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'ini tahkik edenler bu hadisin isnadının zayıf olduğunu, senedinde bulunan Suveyd isimli şahsın da tam olarak kim olduğunun bilinmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Beyhakî'nin merfu olarak rivayet ettiği hadisin senedinde yer alan ki hadis şu senetle rivayet edilmiştir:

قَالَ: وَثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو سَلَيْمَانَ النَّصَبِيُّ، عَن

أَبِي إِسْحَاقَ، عَن زُرْعَةَ، عَن عَائِشَةَ.²³²

Ebu Süleyman en-Nasibî'ye ait bir tercemenin olmadığını bu şahsın bilinmediğini söylemişlerdir. Mevkuf rivayetin de illetli olduğunu çünkü İbn Mağlul'un İbn Mes'ud'a ulaşmadığını belirtmişlerdir.²³³

²²⁸ Beyhakî, *Şu'abü'l-İman*, c.13, s.184, (had. no: 10153).

²²⁹ Elbanî, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Da'ife*, c.4, s.405, (had. no: 1933).

²³⁰ Elbanî, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Da'ife*, c.14, s.249, (had. no: 6694).

²³¹ Elbanî, *Daifu'l-Camiu's-Sağir*, s.442, (had. no: 3012); Elbanî, *Da'ifu't-Terğibi ve't-Terhib*, c.2, s.171, (had. no: 1884).

²³² Beyhakî, *Şu'abü'l-İman*, c.13, s.185, (had. no: 10154).

²³³ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.40, s.480-481.

Her ne kadar bazı muhaddislerce hadisin isnadı sağlam görülmüş olsa da²³⁴ hadisin gerçekte illetli oluşu ve yukarıda zikrettiğimiz değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bizde de hadisin zayıf olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

3. Hadis

وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "مَا زَالَ يُوصِينِي جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْحَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يَجْعَلُهُ وَاثًا وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِالنِّسَاءِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيَحْرُمُ طَلَاقَهُنَّ وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِالْمَمْلُوكِينَ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يَجْعَلُ هُمْ وَقْتًا يُعْتَقُونَ فِيهِ وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِالسَّوَاكِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ فَرِيضَةٌ وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِالصَّلَاةِ فِي الْجَمَاعَةِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاةً إِلَّا فِي الْجَمَاعَةِ وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِقِيَامِ اللَّيْلِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا نَوْمَ بِاللَّيْلِ وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِذِكْرِ اللَّهِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا يَنْفَعُ قَوْلَ الْإِبَةِ."

Cabir b. Abdullah el-Ensarî (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cebrail bana komşu hakkında o kadar çok tavsiyede bulundu ki onu mirasçı kılacak zannettim. Bana kadınlar konusunda o kadar tavsiyede bulundu ki onları boşamayı haram kılacak zannettim. Bana köleler konusunda o kadar tavsiyede bulundu ki onlar için azat edilecekleri bir vakit tayin edeceğini zannettim. Bana misvak kullanma hususunda o kadar çok tavsiyede bulundu ki neredeyse farz olduğunu zannettim. Cemaatle namaz kılma hususunda o kadar tavsiyede bulundu ki yüce Allah'ın ancak cemaatle kılınan namazları kabul edeceğini zannettim. Gece namazı hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki geceleyin uykuya ayıracak zaman kalmayacak zannettim ve Allah'ı zikretme konusunda bana o kadar tavsiyede bulundu ki onsuz hiçbir sözün fayda etmeyeceğini zannettim."*

Hadis *Münebbihat*'ta Cabir b. Abdullah'tan tahric edilmiştir. Bir bütün olarak Cabir b. Abdullah'tan gelen böyle bir rivayete hadis kitaplarında rastlayamadık. Fakat hadisin bazı bölümleri bazen müstakil bir hadis olarak rivayet edilmiş, bazen de aynı anlamı ifade edecek şekilde tek başına rivayet edilmiştir.

²³⁴ Münziri, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, c.4, s.86, (had. no: 4912); Irakî, *el-Muğni an Hamli'l-Esfar*, s.1103; Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, c.10, s.288, (had. no: 18078).

Bu hadisin ilk bölümünü Buharî, Müslim, Tirmizî, Taberanî ve Beyhakî hem Hz. Aişe'den hem de Abdullah b. Ömer'den tahrir etmişlerdir.²³⁵

Buharî hadisi şu senet ve metinle rivayet etmiştir:²³⁶

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهَالٍ، حَدَّثَنَا يَرِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا زَالَ جَبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورِثُهُ.»

Hadiste lafız farklılıkları olmakla beraber anlam bakımından bir değişiklik söz konusu değildir. Müslim de hadisi aynı metinle İbn Ömer'den tahrir etmiştir. Ayrıca hadis Buharî tarafından şu senetle Hz. Aişe'den de tahrir edilmiştir.²³⁷

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا زَالَ يُوصِينِي جَبْرِيلُ بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لِيُورِثُهُ.»

Görüldüğü gibi bu rivayette bir önceki rivayetten farklı olarak “*seyüverrisuhu*” lafzı yerine “*leyuverrisuhu*” lafzı kullanılmıştır. Müslim de hadisi aynı lafızlarla Hz. Aişe'den tahrir etmiştir.

Tirmizî bu rivayetin “*hasen sahih*” olduğunu belirtmiştir.²³⁸

Bu hadisi İbn Ebi Şeybe, İbn Mace, Ebu Davut ve Ebu Ya'la'da Hz. Aişe'den tahrir etmişlerdir.²³⁹

²³⁵ Buharî, **Sahih**, Edeb 28; Müslim, **Sahih**, Birr ve Sıla, 140-141; Tirmizî, **Sünen**, Birr ve Sıla 28, (had. no: 1942, 1943); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.1, s.202, (had. no: 647), c.3, s.38, (had. no: 2403); Beyhakî, **Sünenü'l-Kubra**, c.6, s.450, (had. no: 12609), c.7, s.44, (had. no: 13225).

²³⁶ Buharî, **Sahih**, Edeb 28.

²³⁷ Buharî, **Sahih**, Edeb 28.

²³⁸ Tirmizî, **Sünen**, Birr ve Sıla 28, (had. no: 1942).

²³⁹ İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.5, s.220, (had. no: 25416); İbn Mace Ebu Abdullah Muhamed b. Yezid El-Kazvini, **es-Sünen**, thk. Muhammed Fuat Abdalbaki, Daru'l-İyhai'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy. ty., Edep 4; Ebu Davut Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr el-Ezdi es-Sicistani, **es-Sünen**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamid, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut ty., Edeb 131; Ebu Ya'la, **Müsned**, c.8, s.65, (had. no: 4590).

Elbanî hem Ebu Davut hem de İbn Mace'nin Hz Aişe'den naklettikleri hadis için sahih hükmünde bulunmuştur.²⁴⁰

Ayrıca bu hadisi Ahmet b. Hanbel ve Bezzar *Musned*'lerinde İbn Hibban ise *Sahih* adlı eserinde Hz. Aişe ve Ebu Hureyre'den tahrir etmişlerdir.²⁴¹

İmam Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'ini tahkik edenler her iki rivayetin de sahih olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. İbn Hibban'ın *Sahih*'ini tahkik eden Şuayb el-Arnautî de hem Hz Aişe'den nakledilen hem de Ebu Hureyre'den rivayet edilen bu hadis için sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.

Bu hadisin müttefekun aleyh olması diğer meşhur muhaddislerce de rivayet edilmesi ve yukarıda zikrettiğimiz hadis hakkındaki değerlendirmelere istinaden bu hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik.

Hadisin daha sonraki bölümünü ise Beyhakî Hz. Aişe'den şu metin ve senetle tahrir etmiştir.²⁴²

أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الطُّوسِيُّ الْفَقِيهَ، أَنبَأَ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبُوشَنجِيُّ، ثنا ابْنُ بَكْرِ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا زَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِيَنِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يُورِثُهُ، وَمَا زَالَ يُوصِيَنِي بِالْمَمْلُوكِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يَضْرِبُ لَهُ أَجَلًا أَوْ وَقْتًا إِذَا بَلَغَهُ عَتَقَ.

Beyhakî *Şu'abü'l-İman* adlı eserinde de kadınlar ile ilgili kısmı zikretmeksizin sadece kölelerle ilgili bölümü nakletmiş ve bunun Buharî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.²⁴³

²⁴⁰ İbn Mace, *Sünen*, Edeb 4; Ebu Davut, *Sünen*, Edeb 131.

²⁴¹ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.12, s.491, c.42, s.347; Bezzar, *Musned*, c.16, s.212, (had. no: 9357), c.18, s.236, (had. no: 258); İbn Hibban, *Sahih*, c.2, s.265,267, (had. no: 511, 512).

²⁴² Beyhakî, *Sünenü'l-Kubra*, c.8, s.19, (had. no: 15801).

²⁴³ Beyhakî, *Şu'abü'l-İman*, c.11, s.69, (had. no: 8194).

Bu rivayeti *Camiu's-Sağir* adlı eserinde nakleden Suyutî, Beyhakî'nin Hz. Aişe'den naklettiği bu hadis için hasen olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁴⁴ *Camiu's-Sağir*'i şerh eden Munavî ise bu hadisin sıhhati konusunda Beyhakî'nin görüşüne işaretle bulunarak Suyutî'nin az bile söylediğini dile getirmiştir.²⁴⁵

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin en az hasen olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

Hadisin misvak ile ilgili bölümünü ise Ahmet b. Hanbel, Ebu Ya'la ve Heysemî, İbn Abbas'tan merfu olarak tahrir etmişlerdir.²⁴⁶ Ahmet b. Hanbel hadisi iki farklı tarikle ve şu metinle tahrir etmiştir:

حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ التَّمِيمِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَقَدْ أَمَرْتُ بِالسَّوَاكِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُنزَلُ بِهِ عَلَيَّ قُرْآنٌ، أَوْ وَحْيٌ. "

Ahmet b. Hanbelin *Müsned*'ini tahkik edenler bu hadisin hasen li gayrihi olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Zira bu hadisin isnadı zayıftır. İsnadında bulunan et-Temimî'den -ki bu şahsın adı Erbed et-Temimî'dir- sadece Ebu İshak rivayette bulunmuştur ve bu şahsın muhaddislerce cerh edilip, meçhul olduğu belirtilmiştir. Ayrıca senette yer alan Şerik b. Abdullah'ın hafızasının kötü olduğu söylenilmiştir.²⁴⁷ Ebu Ya'la'nın İbn Abbas'tan tahrir ettiği rivayetin senedinde de yukarıda ismini verdiğimiz raviler yer almaktadır. Ayrıca Ebu Ya'la'nın *Müsned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.²⁴⁸

Beyhakî de hadisi mevkuf olarak İbn Abbas'tan şu senet ve metinle tahrir etmiştir:

²⁴⁴ Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, c.2, s.483, (had. no: 7914).

²⁴⁵ Munavî, *Fayzu'l-Kadir*, c.5, s.542.

²⁴⁶ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.4, s.29; Ebu Ya'la, *Müsned*, c.4, s.218, (had. no: 2330); Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, c.2, s.98, (had. no: 2556).

²⁴⁷ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.4, s.29, c.5, s.229.

²⁴⁸ Ebu Ya'la, *Müsned*, c.4, s.218.

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ التَّمِيمِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ السَّوَّكِ، فَقَالَ: " مَا زَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِهِ حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَنْزَلَ عَلَيْهِ فِيهِ."²⁴⁹

Görüldüğü gibi yukarıda ismini verdiğimiz raviler bu hadisin de senedinde yer almaktadırlar. Hadisin senedi zayıf olmakla beraber başka tariklerle desteklenerek hasen li gayrihi seviyesine çıktığı kanaatindeyiz.

Hadisin gece namazı ile ilgili bölümünü ise Deylemî, Enes b. Malik'ten şu metinle tahrir etmiştir:

" مَا زَالَ جَبْرِيلُ يوصيني بِقِيَامِ اللَّيْلِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنْ خِيَارَ أُمَّتِي لَنْ يَنَامُوا إِلَّا قَلِيلًا."²⁵⁰

Görüldüğü üzere Cabir b. Abdullah'tan bir bütün olarak böyle bir rivayet mevcut değildir. Kanaatimizce yedili öğütleri içeren bu bölümde farklı hadisler bir araya getirilerek yedili öğütler tamamlanmak istenmiş ve hadis bir bütün halinde Cabir bir Abdullah'a nispet edilmiştir.

4. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "سَبْعَةٌ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمُ الْخَالِقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَ يَدْخِلُهُمُ النَّارَ الْفَاعِلُ وَالْمَفْعَلُ بِهِ وَالنَّاكِحُ بِيَدِهِ وَالنَّاكِحُ الْبَهِيمَةَ وَالْمَرْأَةُ مِنْ دُبُرِهَا وَالْجَامِعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَابْنَتِهَا وَالزَّانِي بِحَلِيلَةِ جَارِهِ وَالْمُؤَذَى جَارِهِ حَتَّى يَلْعَنُهُ." "

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Yedi kişi vardır ki, Allah kıyamet gününde onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onları cehenneme koyar. Bunlar: Eşcinseller, mastürbasyon yapanlar, hayvanla cinsel ilişkiye girenler, kadınla makattan cinsi münasebette bulunanlar, kadını kızı ile beraber nikâhlayanlar,

²⁴⁹ Beyhakî, *Sünenü'l-Kubra*, c.1, s.57, (had. no: 144).

²⁵⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, c.4, s.97, (had. no: 6306)

komşusunun hanımı ile zina edenler ve verdiği rahatsızlıktan dolayı komşusunun kendisine lanet okuduğu kimseler.”

Hadis *Münebbihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Bu hadisi Beyhakî, Enes b. Malik’ten, Deylemî ise hem Enes b. Malik’ten hem de İbn Ömer’den tahrir etmiştir.²⁵¹ Beyhakî hadisi şu senetle rivayet etmiştir:

"أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوَدَبَارِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ بُرْهَانَ الْعَزَّالِ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنِ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتِ الْجَزْرِيِّ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ"

Hadisin senedinde bulunan Mesleme b. Cafer için el-Ezdî “zayıftır” değerlendirmesinde bulunmuştur. Zehebî de, Mesleme b. Cafer ve onun Şeyhi Hassan b. Hümejd’in meçhul olduklarını söylemiştir.²⁵² Aclunî’nin *Keşfu’l-Hafa* adlı eserini tahkik eden Hindavî, yukarıda zikrettiğimiz hususlardan dolayı hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.²⁵³

Elbanî, İbn Büşran’ın Abdullah b. Luhay’a’dan, onun da Abdurrahman b. Ziyad b. En’am’dan, onun da Abdurrahman el-Halebi’den, onun da Abdullah İbn Ömer’den rivayet ettiği tarihin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Elbanî, senedin zayıf olmasının sebebi olarak da İbn Luhay’a ve şeyhinin hafızalarının kötü olmasını göstermektedir. Ayrıca Elbanî, İbn Ebi Dünya ve El-Haraitî’nin bu hadisin zayıflığına işarette bulduklarını söylemiş, kendisi de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁵⁴

Bu bilgiler ışığında hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

²⁵¹ Beyhakî, *Şu’abü’l-İman*, c.7, s.329, (had. no: 5087); Deylemî, *el-Firdevs*, c.2, s.332, (had. no: 3497).

²⁵² Zehebî, *Mizanu’l-İtidal*, c.4, s.328.

²⁵³ Aclunî, *Keşfu’l-Hafa*, c.1, s.513, (had. no: 1462).

²⁵⁴ Elbanî, *Silsiletü’l-Ehadisi’d-Da’ife*, c.1, s.490, (had. no: 319).

5. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الشُّهَدَاءُ سَبْعَةٌ سِوَى الْمَقْتُولِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْهُمْ الْمَبْطُونُ شَهِيدٌ وَالْعَرِيقُ شَهِيدٌ وَصَاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيدٌ وَالْمَطْعُونُ شَهِيدٌ وَالْحَرِيقُ شَهِيدٌ وَالْمَيْتُ تَحْتَ الْهَدَمِ شَهِيدٌ وَالْمَرْأَةُ الَّتِي مَاتَتْ عَنِ الْوَلَادَةِ شَهِيدٌ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda öldürülen kimse dışında yedi tür şehit vardır: Karın hastalıklarından ölen şehittir. Suda boğulup ölen şehittir. Zatu'l-Cenb (Akciğer zarında meydana gelen ilthaplı yaralara denir) hastalığından ölen şehittir. Taun (veba) hastalığından ölen şehittir. Yangında (yanarak) can veren şehittir. Göçük altında kalarak ölen şehittir. Doğumda ölen kadın şehittir."

Hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Bu hadisi İmam Malik, Ahmet b. Hanbel, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban, Hâkim ve Taberanî Cabir b. Âtik'ten tahrir etmişlerdir.²⁵⁵ Hadiste ufak bazı lafız değişiklikleri mevcuttur.

Bu rivayetlerde hadis "وَالْمَرْأَةُ الَّتِي مَاتَتْ عَنِ الْوَلَادَةِ شَهِيدٌ" lafzı yerine "وَالْمَرْأَةُ تَمُوتُ" lafzıyla rivayet edilmiş, bazı rivayetlerde ise "الشُّهَدَاءُ سَبْعَةٌ" lafzı yerine "الشَّهَادَةُ سَبْعٌ" lafzıyla rivayet edilmiştir.

Hadisi Ahmet b. Hanbel şu senetle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ، عَنْ عَتِيكِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَتِيكٍ، فَهُوَ جَدُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو أُمِّهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَتِيكٍ

²⁵⁵ Malik, *Muvatta*, Cenaiz 36; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.39, s.163; Ebu Davut, *Sünen*, Cenaiz 15; Nesaî, *Sünenü'l-Kubra*, c.2, s.389, (had. no: 1985); İbn Hibban, *Sahih*, c.7, s.463-464, (had. no: 3190); Hakim, *el-Müstedrek*, c.1, s.503, (had. no: 1300); Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebir*, c.2, s.191, (had. no: 1780).

Ahmet b. Hanbel'in *Müsed'*ini tahkik eden Şuayb el-Arnâvutî ve diğerleri hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Ayrıca senedinde bulunan ravilerin de sika raviler olduğunu beyan etmişlerdir.²⁵⁶

Hâkim en-Nisaburi de hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.²⁵⁷ Hadisi el-Camiu's-Sağir adlı eserinde nakleden Suyutî ise bu hadisin Malik b. Enes, Ahmet b. Hanbel, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban ve Hâkim tarafından Cabir b. Âtik'ten tahrir edildiğini söylemekte ve hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermektedir.²⁵⁸ Munavî, *Faydu'l-Kadir* adlı eserinde İmam Nevevî'nin bu hadis için "*sahih olduğunda ihtilaf yoktur*" dediğini aktarır.²⁵⁹ Elbanî de bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁶⁰

Bu hadisin meşhur muhaddislerce rivayet edilmiş olması, senedinin sahih olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden bu hadisin sahih olduğu kanaatine ulaştık.

1.2.7. Sekizli Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ لَا تَشْبَعُ مِنْ ثَمَانِيَةِ الْعَيْنِ مِنَ النَّظَرِ وَالْأَرْضِ مِنَ الْمَطَرِ وَالْأُنْثَى مِنَ

الدُّكْرِ وَالْعَالِمُ مِنَ الْعِلْمِ وَالسَّائِلُ مِنَ الْمَسْئَلَةِ وَالْحَرِيصُ مِنَ الْجَمْعِ وَالْبَحْرُ مِنَ الْمَاءِ وَالنَّارُ مِنَ الْحَطَبِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sekiz şey sekiz şeye doymaz: Göz bakmaya, yer yağmura, kadın erkeğe, alim ilme, dilenci (soru soran) dilenmeye (sorulara), hırslı kimse mal yığmaya, deniz suya ve ateş oduna doymaz.*"

Hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Yaptığımız kaynak taramalarında bir bütün olarak hadisin böyle bir rivayetine rastlayamadık. Fakat

²⁵⁶ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.39, s.163.

²⁵⁷ Hakim, *el-Müstedrek*, c.1, s.503.

²⁵⁸ Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, c.2, s.304, (had. no: 4952).

²⁵⁹ Münavî, *Fayzu'l-Kadir*, c.4, s.230.

²⁶⁰ Elbanî, *Sahihu'l-Cami'i's-Sağir*, c.1, s.695, (had. no: 3739).

hadisin bir bölümünü Ukaylî ve Ebu Nu'aym Ebu Hureyre'den Taberanî ise Hz. Aişe'den tahric etmişlerdir.²⁶¹

Ukaylî, hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

"حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ زُبَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَرْبَعٌ لَا يَشْبَعَنَّ مِنْ أَرْبَعٍ: أَرْضٌ مِنْ مَطَرٍ، وَلَا أَنْثَى مِنْ ذَكَرٍ، وَلَا الْعَيْنُ مِنَ النَّظَرِ، وَلَا الْعَالَمُ مِنَ الْعِلْمِ "

Görüldüğü gibi bu rivayet *Münebbihat*'ta zikredilen hadisin içerisindeki öğütlerden ilk dördünü manen karşılamaktadır.

Taberanî ise hadisi metin aynı olmakla beraber şu senetle tahric etmiştir:

"حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جُمُهورٍ، نا أَبُو تَفِيٍّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْحَمِصِيُّ، ثنا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُوسِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ."

Ukaylî'nin rivayet ettiği tarikin senedinde bulunan Muhammed b. Hasan b. Zübale için Ebu Davut "kezzabun" değerlendirmesinde bulunmuştur. Nesaî ve Ezdî ise onun için "metrukün" demişlerdir. Darekutnî "munkiru'l-hadis" Ebu Hatim ise "vahi'l-hadis" olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir.²⁶² Ayrıca İbn Hibban bu rivayetin senedinde bulunan Abdullah b. Muhammed b. Âclan için "bu kimsenin hadislerinin yazılması caiz değildir" diyerek, bu rivayetin mevzu olduğunu beyan

²⁶¹ Ukaylî, *ed-Du'afau'l-Kebir*, c.2, s.296; Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.2, s.281; Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.8, s.159, (had. no: 8266).

²⁶² Zehebî, *Mizanu'l-İtidal*, c.4, s.87-88.

etmiştir.²⁶³ Taberanî'nin rivayet ettiği hadisin senesinde bulunan Abdusselam b. Abdulkuddüs'ün de hadis uydurduğu söylenmiştir.²⁶⁴

İbn Cevzî hadisi *Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiş ve uydurma olduğunu söylemiştir.²⁶⁵ Elbanî'de bu hadisin uydurma olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁶⁶ Ayrıca Suyutî, mevzu hadisleri topladığı eserinde bu rivayetlere de yer vermiştir.²⁶⁷

Yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden hadisin mevzu olduğu kanaatine ulaştık. Ayrıca hadisin sonundaki dört öğüte muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle hadisin sonunda bulunan bu ziyadenin aslının olmadığına kanaat getirdik.

1.2.8. Dokuzlu Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فِي التَّوْرَةِ أَنَّ أَمَهَاتِ الْخَطَايَا ثَلَاثَةٌ الْكِبْرُ وَالْحَسَدُ وَالْحِرْصُ فَتَنَشَأُ مِنْهَا سِتَّةٌ فَصِرْنَ تِسْعَةً الْأُولَى مِنَ السِّتَةِ الشَّبَعُ وَالنُّومُ وَالرَّاحَةُ وَحُبُّ الْأَمْوَالِ وَحُبُّ الثَّنَاءِ وَالْمَحْمَدَةِ وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah Tevrat'ta Musa b. İmran'a şöyle vahyetmiştir: "Hataların kaynağı üç şeydir: Kibir, haset ve hirs. Bu üç hatadan altı hata daha meydana gelir. Böylece dokuz hata olur. Bu altı hatanın ilki tokluk diğerleri ise; uyku, rahatlık, mal sevgisi, övülmekten hoşlanmak ve liderlik arzusudur."

Bu hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde bu rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat söz

²⁶³ Muhammed b. Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî el-Bustî, **el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin**, thk. Muhammed İbrahim Zayid, Daru'l-Vai'y, Halep 1977, 1. Baskı, c.2, s.19.

²⁶⁴ Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.539.

²⁶⁵ Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, Medine 1966, 1. Baskı, c.1, s.235.

²⁶⁶ Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.110, (had. no: 763).

²⁶⁷ Celaleddin Abdurrahman es-Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Avide, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1996, 1. Baskı, c.1, s.192.

konusu rivayeti Ebu Nu'aym *Hilye ve Tarihu Esbehan*, İsmail b. Muhammed b. Fadl (Kivamu's-Sunne) *Et-Terğib ve't-Terhib* adlı eserlerinde Ferkad es-Sebehî'nin Tevrat'tan okuyup aktardığı bir söz olarak şu senetle tahrir etmişlerdir:²⁶⁸

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبُدٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مُطَرِّفٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ قَرِينٍ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا فَرْقَدُ السَّبْحِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَةِ: أَمْهَاتُ الْخَطَايَا ثَلَاثٌ: أَوَّلُ ذَنْبٍ عُصِي اللَّهُ بِهِ: الْكِبْرُ وَالْحَسَدُ وَالْحِرْصُ، فَاسْتَلَّ مِنْ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ سِتًّا، فَصَارُوا تِسْعًا: الشَّبَعُ وَالتَّوْمُ وَالرَّاحَةُ وَحُبُّ الْمَالِ وَحُبُّ الْجَمَاعِ وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ.²⁶⁹

Görüldüğü gibi bu rivayette ziyadeler ve lafız değişiklikleri olmakla beraber, manen aynı anlam ifade edilmiştir. Bu rivayetin muteber hadis eserlerinde geçmiyor olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadis olarak aslının olmadığı kanaatine varmış bulunmaktayız.

1.2.9. Onlu Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَلَيْكُمْ بِالسَّوَاكِ فَإِنَّ فِيهِ عَشْرَ خِصَالٍ يُطَهِّرُ الْقَلْبَ وَيَرْضَى الرَّبَّ وَيَسْخَطُ الشَّيْطَانَ وَيُجِبُهُ الرَّحْمَنُ وَالْحَفِظَةَ وَيَشُدُّ اللَّيْتَةَ وَيَقْطَعُ الْبَلْعَمَ وَيَطِيبُ النَّكْهَةَ وَيَطْفِئُ الْمِرَّةَ وَيُجَلِّي الْبَصَرَ وَيُذْهِبُ الْبَحْرَةَ وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الصَّلَاةُ بِالسَّوَاكِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةً بِغَيْرِ سَّوَاكٍ."

H.z.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Misvak kullanınız. Çünkü onda on haslet vardır: Ağız temizler, Allah'ı hoşnut eder, şeytani kızdırır, Allah ve koruyucu melekler onu sever, diş etlerini sağlamlaştırır, balgamı keser, ağızda güzel bir koku bırakır, gözü keskinleştirir, ağızdaki kötü kokuyu giderir. Ayrıca misvak kullanmak sünnettendir(fitrattandır). Sonra H.z. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Misvakla kılınan bir namaz, misvaksız kılınan yetmiş namazdan daha faziletlidir.”*

²⁶⁸ Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.3, s.45; Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillan b. İshak el-İsfahani, *Tarihu İsbahan*, thk. Seyyid Kisravi Hasan, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 1. Baskı, c.1, s.426; et-Teymî, *et-Terğib ve't-Terhib*, c.3, s.207, (had. no: 2359).

²⁶⁹ Ebu Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliya*, c.3, s.45.

Bu hadisi Darekutnî İbn Abbas'tan mevkuf olarak şu senet ve metinle tahrir etmiştir:

نا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَاقُ ، نا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ بُرْدِ الْأَنْطَاكِيِّ ، نا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ ، نا مُعَلَّى بْنُ مَيْمُونٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ: " فِي السِّوَاكِ عَشْرُ خِصَالٍ: مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ تَعَالَى ، وَمَسْحَطَةٌ لِلشَّيْطَانِ ، وَمَفْرَحَةٌ لِلْمَلَائِكَةِ ، جِدَّةٌ لِلتَّائِبِ ، وَمُدْهَبٌ بِالْحَفْرِ ، وَيَجْلُو الْبَصَرَ ، وَيُطَيِّبُ الْفَمَ ، وَيُقَلِّلُ الْبَلْغَمَ ، وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ ، وَيُرِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ ."

Hadisin lafızlarında değişiklik olmakla beraber mana itibariyle aynı şey ifade edilmiştir. Burada bir önceki hadisten farklı olarak misvakın faydaları arasında "iyilikleri arttırır" maddesi de bulunmaktadır. Hadisin devamında Darekutnî, eş-Şeyh Ebu'l-Hasan'ın bu rivayetin senedinde bulunan Mualla b. Meymun için "da'ifun metrukün" değerlendirmesinde bulunduğunu aktarır.²⁷⁰

Beyhakî ise hadisi İbn Abbas'tan merfu olarak şu senet ve metinle tahrir etmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَزَوِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ مَرَّةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ فَإِنَّهُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ، مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ، مَفْرَحَةٌ لِلْمَلَائِكَةِ، يُرِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ، وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ، وَيَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُدْهَبُ الْحَفْرَ، وَيَشُدُّ اللَّتَّةَ، وَيُدْهَبُ الْبَلْغَمَ، وَيُطَيِّبُ الْفَمَ ."

Bu hadiste de misvak ile ilgili hasletlerin içinde yer alan "şeytanı kızdırır" lafızlarına yer verilmemiş onun yerine "ağız temizleyicidir" lafızları kullanılmıştır. Beyhakî bu hadisin sadece Halil b. Mürre'den rivayet edildiğini söylemekte, onun

²⁷⁰ Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Mehdi ed-Darekutnî, **Sünen**, Muessesetu'r-Risale, Lübnan-Beyrut 2004, 1. Baskı, c.1, s.92, (had. no: 160)

için “*leyse bi kaviyyi’l-hadis*” değerlendirmesinde bulunarak zayıf bir ravi olduğuna işaret etmektedir.²⁷¹

Hadisi Camiu’s-Sağir adlı eserinde zikreden Suyutî, bu hadisi Ebu Şeyh *Kitabu’s-Sevab*, Ebu Nu’aym ise *Kitabu’s-Sivak* adlı bölümlerde İbn Abbas’tan tahrir edildiğini ifade edip ardından hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermektedir.²⁷² Ayrıca bu rivayetlerin senedinde bulunan Halil b. Murre için Munavî “*zayıftur*” demiştir.²⁷³

Elbanî ise *Silsiletu’l-Ehadisi’d-Daife ve’l-Mevzu’a’* adlı eserinde hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.²⁷⁴ Ayrıca *Daifu’l-Camiu’s-Sağir ve ziyadetuhu* eserinde de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermektedir.²⁷⁵

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı bu hadisin zayıf olduğu kanaatine ulaştık.

Hadisin sonunda yer alan “*Sonra efendimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Misvakla kılınan namaz, misvaksız kılınan yetmiş namazdan daha faziletlidir.”* ifadesi bir önceki hadisin devamı gibi görünmektedir. Fakat bu kendi başına rivayet edilmiş müstakil bir hadistir.

Bu hadisi Beyhakî, Ahmet b. Hanbel, Bezzar, İbn Huzeyme ve Hâkim Hz. Aişe’den tahrir etmişlerdir.²⁷⁶ Beyhakî hadisi şu senet ve metinle tahrir etmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ
يَزِيدَ السُّلَمِيُّ، ثنا حَمَّادُ بْنُ قِيرَاطٍ، ثنا فَرَجُ بْنُ فَصَّالَةَ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " صَلَاةٌ سِوَاكَ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةً بَعْدَكَ سِوَاكَ "

²⁷¹ Beyhakî, *Şu’abü’l-İman*, c.4, s.281, (had. no: 2521).

²⁷² Suyutî, *el-Camiu’s-Sağir*, c.2, s.367, (had. no: 5930).

²⁷³ Münavî, *Fayzu’l-Kadir*, c.4, s.572.

²⁷⁴ Elbanî, *Silsiletu’l-Ehadisi’d-Da’ife*, c.9, s.21, (had. no: 4016)

²⁷⁵ Elbanî, *Daifu’l-Camiu’s-Sağir*, s.583, (had. no: 4002).

²⁷⁶ Beyhakî, *Sünenü’l-Kubra*, c.1, s.62, (had. no: 161); Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.43, s.316; Bezzar, *Musned*, c.18, s.145, (had. no: 108); İbn Huzeyme, *Sahih*, c.1, s.71, (had. no: 137); Hakim, *el-Müstedrek*, c.1, s.244, (had. no: 515).

Görüldüğü gibi hadisin lafızlarında farklılıklar olmakla beraber manen bir değişiklik söz konusu değildir. Ayrıca Beyhakî hadisin devamında isnadının güçlü olmadığını söylemiştir.²⁷⁷ Beyhakî hadisi başka bir tarikte de rivayet etmiştir. Söz konusu tarikte hadis şu metinle rivayet edilmiştir:

" تَفْضُلُ الصَّلَاةِ الَّتِي يُسْتَأْتِكُ لَهَا عَلَى الصَّلَاةِ الَّتِي لَا يُسْتَأْتِكُ لَهَا سَبْعِينَ ضِعْفًا ."

Burada da metin farklı olmakla beraber manada bir değişiklik söz konusu değildir. Beyhakî, bu hadisin farklı tariklerle de Hz. Aişe'den rivayet edildiğini söylemekte ve bu tariklerin zayıf olduğunu beyan etmektedir.²⁷⁸

Ahmet b. Hanbel ise hadisi şu senet ve metinle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: وَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ بْنُ شَهَابٍ الرَّهْرِيُّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عَائِشَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: " فَضْلُ الصَّلَاةِ بِالسَّوَالِ، عَلَى الصَّلَاةِ بِغَيْرِ سَوْالٍ، سَبْعِينَ ضِعْفًا ."

Bu hadisin lafızlarında da ufak değişiklikler vardır ama bu değişikliklerin manaya bir etkisi yoktur. *Musned*'i tahkik eden muhakkik âlimler, bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Ayrıca rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. İshak'ın, mudellis ravilerden olduğunu söyleyip onun bu hadisi Zühri'den işitmediğini dolayısıyla bu rivayetin senedinin munkati' olduğunu dile getirmişlerdir.²⁷⁹ Bezzar da hadisi aynı senet ve metinle tahrir etmiştir. Bu nedenle yukarıda zikrettiğimiz hususlar bu rivayet için de söz konusudur.²⁸⁰ Hadisi "*Sahih*" adlı eserinde aynı senetle rivayet eden İbn Huzeyme ise sahih hadisler arasından bu hadisi ayırmakta ve şöyle demektedir: "*Korkarım ki bu hadisi Muhammed b. İshak Zühri'den işitmemiştir. Ancak tedlis yaparak ondan rivayette bulunmuştur.*"²⁸¹

²⁷⁷ Beyhakî, *Sünenu'l-Kubra*, c.1, s.62, (had. no: 161).

²⁷⁸ Beyhakî, *Sünenu'l-Kubra*, c.1, s.61, (had. no: 159).

²⁷⁹ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, c.43, s.316.

²⁸⁰ Bezzar, *Musned*, c.18, s.145, (had. no: 108).

²⁸¹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c.1, s.71.

Suyutî, İbn Huzeyme'nin Hz. Aişe'den tahrir ettiği bu hadis için zayıf hükmünü vermiştir.²⁸² Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.²⁸³ Ayrıca Aclunî de hadisin zayıf olduğunu söylemiş, *Keşfu'l-Hafa*'yı tahkik eden Hindavî de zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁸⁴ İbn Kayyim bu hadisin tariklerini sıraladıktan sonra hadisin son derece zayıf olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hâkim'in "bu hadis Müslim'in kriterlerine göre sahihtir" sözüne ise itirazda bulunmaktadır. İmam Müslim'in *sahih* adlı eserinde bu senetle hiçbir hadis rivayetinde bulunmadığını, ayrıca Muhammed b. İshak'ı da hüccet olarak kabul etmediği, ancak mutabaat ve şahid amaçlı ondan tahrirte bulunduğunu söylemektedir.²⁸⁵

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadisin zayıf olduğu kanaatine ulaştık.

2. Hadis

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "عَشْرَةٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ هُمْ كُفَّارٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَيَطْنُونَ أَنَّهُمْ الْمُؤْمِنُونَ الْقَاتِلُ بِغَيْرِ حَقٍّ
وَالسَّاحِرُ وَالذُّيُوثُ الَّذِي لَا بَعَارُ عَلَى أَهْلِهِ وَمَانِعُ الزَّكَاةِ وَشَارِبُ الْحَمْرِ وَمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْحُجُّ فَلَمْ يَحُجَّ وَالسَّاعِي
فِي الْفِتَنِ وَبَائِعُ السِّلَاحِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَنَاكِحُ الْمَرْأَةِ فِي ذُبْرِهَا وَنَاكِحُ ذَاتِ رَجْمٍ تَحْرِمُ إِنْ عَلِمَ هَذِهِ الْأَفْعَالَ حَلَالًا
فَقَدْ كَفَرَ."

Efendimiz (a.s) şöyle buyurmuştur: "Bu ümmetten kâfir olup, kendilerini mümin zanneden on kimse vardır: Haksız yere adam öldüren, sihirbazlık yapan, başkalarından eşini kıskanmayan (deyyus), zekât vermeyen, içki içen, kendisine vacib olduğu halde hacca gitmeyen, fitne çıkarmak için çabalayan, İslam düşmanlarına silah satan, kadınla makattan ilişkiye girenler, mahremleri ile cinsi münasebette bulunan. Eğer bir kimse bu fillerin helal olduğuna inanırsa kâfir olur."

²⁸² Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, c.2, s.314, (had. no: 5100).

²⁸³ Elbanî, *Daifu'l-Camiu's-Sağir*, s.514, (had. no: 3519).

²⁸⁴ Âclunî, *Keşfu'l-Hafa*, c.2, s.28, (had. no:104).

²⁸⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menaru'l-Munif*, s.20-22, (had. no: 6).

Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi, Deylemî ve İbn Âsakir Berra b. Azib'ten tahrir etmişlerdir.²⁸⁶ İbn Âsakir hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

محمد بن خالد الفزاري الدمشقي قرابة مطر بن العلاء حدث عن مطر بن العلاء روى عنه عمر بن عبد الله المقرئ ومحمد بن أحمد بن مطر ذكره أبو عبد الله بن مندة أخبرنا أبو القاسم نصر بن أحمد أنبأنا أبو إسحاق إبراهيم بن يونس بن محمد الخطيب أنبأنا أبو محمد عبد العزيز بن أحمد إجازة أنبأنا أبو بكر محمد بن أحمد الواسطي حدثنا أبو حفص عمر بن علي العتكي حدثني علي بن محمد بن سليم الحلبي حدثنا أبو نصر عمر بن عبد الله المقرئ حدثنا محمد بن خالد الدمشقي حدثنا مطر بن العلاء عن حنظلة بن أبي سفيان عن أبيه عن البراء بن عازب قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كفر بالله العظيم، جل وعز، عشرة من هذه الأمة: الغال، والساحر، والديوث، وناكح المرأة في دبرها، وشارب الخمر، ومانع الزكاة، ومن وجد سعة ومات ولم يحج، والساعي في الفتن، وبائع السلاح أهل الحرب، ومن نكح ذات محرم منه."

Görüldüğü gibi bu rivayette bir öncekinden farklı olarak "*haksız yere adam öldüren*" lafzı yerine "*ganimetten mal çalan kimse*" lafzı kullanılmıştır. Bu rivayette ufak lafız değişiklikleri, takdim ve tehirler olmakla beraber manen aynı anlam ifade edilmiştir.²⁸⁷ Ayrıca Deylemî'de de hadis aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.

Suyutî İbn Âsakir'in Berra b. Azib'ten tahrir ettiği bu hadis için "*zayıftır*" hükmünde bulunmuştur.²⁸⁸ Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.²⁸⁹

Yukarıda zikrettiğimiz âlimlerin hadis hakkındaki görüşlerine istinaden hadisin zayıf olduğuna kanaat getirdik. Ayrıca bu hadisin rivayetleri arasından hadisin sonunda yer alan "*Eğer bir kimse bu fillerin helal olduğuna inanırsa kâfir*

²⁸⁶ Deylemî, *el-Firdevs*, c.3, s.308, (had. no: 4922); Ebu'l-Kasım İbn Asakir Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Tarihu Dimeşk*, thk. Amr b. Garametu'l-Amrevi, Daru'l-Fikr, yy. 1995, c.52, s.391, (had. no: 6308).

²⁸⁷ İbn Asakir, *Tarihu Dimeşk*, c.52, s.391.

²⁸⁸ Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, c.2, s.390, (had. no: 6263).

²⁸⁹ Elbanî, *Daifu'l-Camiu's-Sağir*, s.610, (had. no: 4188).

olur.” ziyadesinine raslayamadık. Bu nedenle bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَكُونُ الْعَبْدُ فِي السَّمَاءِ وَلَا فِي الْأَرْضِ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ وَصُولًا وَلَا يَكُونُ وَصُولًا حَتَّى يَكُونَ مُسْلِمًا وَلَا يَكُونُ مُسْلِمًا حَتَّى يَسْلَمَ النَّاسُ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ وَلَا يَكُونُ مُسْلِمًا حَتَّى يَكُونَ عَالِمًا وَلَا يَكُونُ عَالِمًا حَتَّى يَكُونَ بِالْعِلْمِ عَامِلًا وَلَا يَكُونُ بِالْعِلْمِ عَامِلًا حَتَّى يَكُونَ زَاهِدًا حَتَّى يَكُونَ وَرِعًا وَلَا يَكُونُ وَرِعًا حَتَّى يَكُونَ مُتَوَاضِعًا وَلَا يَكُونُ مُتَوَاضِعًا حَتَّى يَكُونَ عَارِفًا بِنَفْسِهِ وَلَا يَكُونُ عَارِفًا بِنَفْسِهِ حَتَّى يَكُونَ عَاقِلًا فِي الْكَلَامِ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kul akrabayla ilişkilerini devam ettirmediği müddetçe ne yerde ne de gökte gerçek mümin olamaz. Müslüman olmadan akraba ile ilişkileri devam ettiremez. İnsanlar elinden ve dilinden emin olmadıkları müddetçe gerçek manada müslüman olamaz. Âlim olmadan da müslüman olamaz. İlmi ile amel etmedikçe de gerçek manada âlim olamaz. Zahit olmadıkça da gerçek anlamda ilmiyle amel edemez. Vera sahibi olmadan zahit olamaz. Mütevazı olmadıkça da vera sahibi olamaz. Kendini bilmedikçe mütevazı olamaz. Sözlerinde akıllı davranmadıkça da arif olamaz.”

Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilen bu hadise muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde rastlayamadık. Hadisin senedinin olmaması yaptığımız araştırmalar neticesinde hiçbir hadis kaynağında böyle bir rivayete rastlamamış olmamız bizde hadisin aslının olmadığı kanaati oluşturmuştur.

4. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْعَافِيَةُ عَلَى عَشْرَةِ أَوْجُهٍ خَمْسَةٌ فِي الدُّنْيَا وَخَمْسَةٌ فِي الْآخِرَةِ فَأَمَّا الَّتِي فِي الدُّنْيَا الْعِلْمُ وَالْعِبَادَةُ وَالرِّزْقُ مِنَ الْحَلَالِ وَالصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ وَالشُّكْرُ عَلَى التَّعَمَّةِ وَأَمَّا الَّتِي فِي الْآخِرَةِ فَإِنَّهُ

يَأْتِيهِ مَلَكُ الْمَوْتِ بِالرَّحْمَةِ وَاللُّطْفِ وَلَا يُرْوَعُهُ مُنْكَرٌ وَنَكِيرٌ فِي الْقَبْرِ وَيَكُونُ آمِنًا فِي الْفِرْعِ الْأَكْبَرِ وَتُحَى سَيِّئَاتُهُ
وَتُقْبَلُ حَسَنَاتُهُ وَيَمُرُّ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ اللَّامِعِ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ فِي السَّلَامَةِ."

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Huzur ve esenliğin on kısmı vardır. Bunların beşi dünyada beşi ise ahirettedir. Dünyadaki esenlik şunlardan ibarettir: İlim, ibadet, helal rızık, zorluklara karşı sabır, nimete şükür. Ahiretteki huzur ve esenlik ise şu şekildedir: Ölüm meleğinin ona rahmet ve lütufla gelmesi, Münker ve Nekir'in onu kabirde korkutmaması, kıyamet dehşetinden emin olması (güvende olması), günahlarının silinip iyiliklerinin kabul edilmesi ve sırat köprüsünden şimşek gibi geçip esenlik içinde cennete girmesidir."*

Bu hadis *Munebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesin böyle bir rivayete hiçbir hadis kaynağında rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

5. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ كَثُرَ ضَحْكُهُ عَوقِبَ بِعَشْرِ عُقُوبَاتٍ أَوْهَا يَمُوتُ قَلْبُهُ وَيَذْهَبُ
الْمَاءُ عَلَى وَجْهِهِ وَيَشْمَتُ بِهِ الشَّيْطَانُ وَيَغْضَبُ عَلَيْهِ الرَّحْمَنُ وَيُنَاقِشُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُعْرِضُ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَتَلْعَنُهُ الْمَلَائِكَةُ وَيَبْغِضُهُ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَيَنْسَى كُلَّ شَيْءٍ وَيَفْتَضِحُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ."

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Çok gülen on şekilde cezalandırılır: Kalbi ölüyor, utanma duygusu kaybolur, şeytan onun düştüğü duruma sevinir, Allah ona kızar, kıyamet günü sorgusu ağır olur, kıyamet günü Hz.Peygamber (s.a.v) ondan yüz çevirir, melekler ona lanet eder, göklerin ve yerlerin sakinleri ona buğz eder, her şeyi unuttur ve kıyamet günü rezil olur."*

Bu hadis senetsiz olarak *Münebbihat*'ta nakledilmiştir. Her ne kadar çok gülmenin kalbi öldürdüğü ile ilgili sahih hadisler mevcut olsa da bu tafsilatla

zikredilen bir rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

6. Hadis

قال ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم: "عَشْرَةُ أَصْنَافٍ مِنْ أُمَّتِي لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ تَابَ أَوْهُمْ الْقَلَاعُ وَالْجِيُوفُ وَالْقَتَاتُ وَالذَّبُوبُ وَالذَّبْيُوثُ وَصَاحِبُ الْعَرْطَبَةِ وَصَاحِبُ الْكُوبَةِ وَالْعُتْلُ وَالزَّنِيمُ وَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا الْقَلَاعُ قَالَ الَّذِي يَمْشِي بَيْنَ يَدَيِ الْأَمْرَاءِ وَقِيلَ مَا الْجِيُوفُ قَالَ النَّبَّاشُ وَقِيلَ مَا الْقَتَاتُ قَالَ النَّمَامُ وَقِيلَ مَا الذَّبُوبُ قَالَ الَّذِي يَجْمَعُ فِي بَيْتِهِ الْفَتَيَاتِ لِلْفُجُورِ وَقِيلَ مَا الذَّبْيُوثُ قَالَ الَّذِي لَا يَغَارُ عَلَى أَهْلِهِ وَقِيلَ مَا صَاحِبُ الْعَرْطَبَةِ قَالَ الَّذِي يَضْرِبُ بِالطَّبْلِ وَقِيلَ مَا صَاحِبُ الْكُوبَةِ قَالَ الَّذِي يَضْرِبُ الطَّنْبُورَ وَقِيلَ مَا الْعُتْلُ قَالَ الَّذِي لَا يَغْفُو عَنِ الذَّنْبِ وَلَا يَقْبَلُ الْعُدْرَ وَقِيلَ مَا الزَّنِيمُ قَالَ الَّذِي وُلِدَ مِنَ الزَّيْنَى وَيَقْعُدُ عَلَى قَارِعَةِ الطَّرِيقِ فَيَعْتَابُ النَّاسَ وَالْعَاقُ مَشْهُورٌ."

İbn Abbas (r.a) Hz Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Tevbe etmedikçe ümmetimden on sınıf insan cennete giremeyecektir. Bunlar: Kalla', ceyuf, kattat, debub, deyyus, sahibu'l-Artebe, sahibu'l-Kube, utull, zenim ve ebeveynlerine karşı asi olanlardır." Ey Allah'ın Resülü (s.a.v) kalla' kimdir? denildi, "Hükümdarlarla kalkıp oturan kimsedir" buyurdular. Ceyuf kimdir? denildi, "Mezarları açıp/kazıp hırsızlık yapanlar (kefen hırsızdır)" buyurdular. Kattat kimdir? denildi, "İnsanların arasını bozmak için laf taşıyan kimsedir" buyurdular. Debub kimdir? denildi, "Evinde kadın pazarlayan kimsedir" buyurdular. Deyyus kimdir? denildi, "Başkasından eşini kıskanmayan kimsedir" buyurdular. Sahibu'l-Artebe kimdir? denildi, "Davul çalan kimsedir" buyurdular. Sahibu'l-Kube kimdir? denildi, "Tambur çalan kimsedir" buyurdular. Utull kimdir? denildi, "Hatayı affetmeyip, özür kabul etmeyen kimsedir" buyurdular. Zenim kimdir? denildi, "Yol ağzında oturup insanların gıybetini yapan veledi zinadır. Anne babasına karşı asi olanlar ise bilinmektedir" buyurdular.

İbn Abbas'tan rivayet edilmiş böyle bir rivayete, ne meşhur hadis kaynaklarında ne de Mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık. Bu nedenle hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

7. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَشْرَةٌ نَفَرٍ لَنْ يَقْبَلَ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاتَهُمْ رَجُلٌ صَلَّى وَحِيدًا بغيرِ قِرَاءَةٍ وَرَجُلٌ لَا يُؤَدِّي الزَّكَاةَ وَرَجُلٌ يَوْمٌ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ وَرَجُلٌ مَمْلُوكٌ أَبَقَ وَرَجُلٌ شَارِبُ الْحَمْرِ مُدْمِنٌ وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَرَوْحَهَا سَاخِطٌ عَلَيْهَا وَامْرَأَةٌ حُرَّةٌ تُصَلِّي بِغَيْرِ حِمَارٍ وَآكِلُ الرِّبَا وَالْإِمَامُ الْجَائِرُ وَرَجُلٌ لَا تَنْهَاهُ صَلَاتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ لَا يَزِدَادُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى إِلَّا بُعْدًا."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah on kişinin namazını kabul etmez: “tek başına kıraatsiz namaz kılan, zekatını vermeyen, cemaat hoşnut olmadığı halde imamlık yapan, sahibinden kaçan köle, içki içen alkolik, kocası kendisine kızgın bir şekilde geceleyen kadın, örtünmeden namaz kılan kadın, faiz yiyen, zalim yönetici ve kıldığı namaz kendisini kötülüklerden ve ahlaksızlıktan alıkoymayan kimse. Böyle kimseler Allah’tan uzaklaşmaktan başka bir şey elde edemezler.”

Senetsiz olarak Münebbihat’ta nakledilen bu rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bundan dolayı bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

8. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَتَّبِعِي لِلدَّاخِلِ فِي الْمَسْجِدِ عَشْرُ خِصَالٍ أَوْهَا أَنْ يَتَعَاهدَ حُفْيَهُ أَوْ نَعْلَيْهِ وَأَنْ يَبْدَأَ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَى وَأَنْ يَقُولَ إِذَا دَخَلَ بِسْمِ اللَّهِ وَسَلَامَ اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَعَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ أَللَّهُمَّ افْتَحْ لَنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ وَأَنْ يُسَلِّمَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ وَأَنْ يَقُولَ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ أَحَدٌ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ وَأَنْ يَقُولَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَلَا يُؤْمِرُ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي وَأَنْ

لَا يَعْمَلُ بِعَمَلِ الدُّنْيَا وَلَا يَتَكَلَّمُ بِكَلَامِ الدُّنْيَا وَأَنْ لَا يَخْرُجَ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ وَأَنْ لَا يَدْخُلَ إِلَّا بوضوءٍ وَأَنْ يَقُولَ إِذَا قَامَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ."

Hız. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Camiye giren kimseye on şey gerekir: Ayakkabılarını veya mestlerini temiz tutmak, sağ ayağıyla camiye girmek, camiye girince şu şekilde dua etmek; Bismillah Allah resulüne ve meleklerle selam olsun. Ey Allahım bize rahmet kapılarını aç. Muhakkak ki sen istemeden verensin. Camide bulunanlara selam vermek, eğer camide kimse yoksa "Selam bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun diyerek" verdiği selamı almak, Kelime-i şehadet getirmek, namaz kılanın önünden geçmemek, dünya işiyle meşgul olmamak, dünya kelamı konuşmamak, camide iki rekât namaz kılmadan dışarı çıkmamak, abdestsiz camiye girmemek, kalkacağı zaman da "Ey Allah'ım! Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim. Yalnız sana hamd ederim. Senden başka ilah olmadığına şahitlik eder, senden bağışlanma diler ve sana tövbe ederim" demek.

Bu hadis Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Hadisin tamamının nakledildiği böyle bir rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadiste aktarılan bilgiler ayrı ayrı müstakil birer rivayet olarak hadis kaynaklarında yer almaktadır. Kanaatimizce musannif farklı hadisleri manen bir araya getirip tek bir hadis olarak rivayet etmiştir.

Hadisin ilk bölümünü Hâkim ve Beyhakî Enes b. Malik'ten mevkuf olarak şu lafızlarla tahric etmişlerdir.²⁹⁰

حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ جَعْفَرِ الْمُبَيْدِ الْبَصْرِيُّ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ الْقَاضِي، ثنا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، ثنا شَدَّادُ أَبُو طَلْحَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ قُرَّةَ، يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ كَانَ، يَقُولُ: «مِنَ السُّنَّةِ إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ أَنْ تَبْدَأَ بِرِجْلِكَ الْيُمْنَى، وَإِذَا خَرَجْتَ أَنْ تَبْدَأَ بِرِجْلِكَ الْيُسْرَى»

²⁹⁰ Hakim, el-Müstedrek, c.1, s.338, (had. no: 791); Beyhakî, Sünenu'l-Kubra, c.2, s.620, (had. no: 4322).

Bu rivayette Enes b. Malik mescide sağ ayakla girip, sol ayakla çıkmanın sünnetten olduğunu söylemiştir. Sahabenin “*falan şey sünnettendir.*” demesi hadisi merfu hükmüne koymaktadır. Bu yüzden hadis hükmen merfu kabul edilmektedir.

Hâkim: “*Bu hadis, Müslim’in şartlarına göre sahih bir hadistir.*” demiştir.²⁹¹ Beyhakî ise bu hadisin yalnızca Şeddad Ebu Talha tarafından rivayet edildiğine dikkat çekmiş ve onun için “*leyse bi kavvin*” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁹² Elbanî de Beyhakî’nin sözünün doğru olduğunu zira İmam Müslim’in takviye amacıyla Şeddad Ebu Talha’dan sadece bir hadis rivayetinde bulunduğunu söylemiştir. Elbanî devamında İbn Hacer’in *Tehzib* adlı eserinde Şeddad Ebu Talha için “*mühtelefun fihi*” dediğini, Ahmet b. Hanbel, İbn Main, Ebu Haysem, Nesâî, İbn Hibban ve Bezzar’ın ise onun sika olduğu yönünde görüş beyan ettiklerini açıklamıştır. Ayrıca Elbanî, bu şahsın Abdussamed b. Abdul Haris tarafından zayıf kabul edildiğini de aktarmıştır. Buna ek olarak Hâkim ve Ebu Ahmet’in “*leyse bi kaviyyin*” Darekutnî’nin “*ona itibar edilir*” İbn Adî’nin “*la be’se bihi*” dediğini aktarır. Tüm bu mulahazaları göz önünde bulunduran Elbanî meşhur mutekaddimun âlimlerinin Şeddad Ebu Talha’nın sika olduğunda ittifak ettiklerini söylemektedir. Ayrıca onun zayıf olduğunu söyleyen Abdussamed b. Abdul Haris’in ise cerh ve ta’dil’de meşhur biri olmadığını bildirmiştir. Şeddad Ebu Talha’yı zayıf kabul eden diğer kimselerin ise cerh sebeplerini açıklamadıklarını söyleyen Elbanî, Zehebî’nin bu kimse hakkında “*salihu’l-Hadis*” dediğini aktarıp hadisin sahih olmasa bile en az hasen seviyesinde olduğunu bildirmiştir.²⁹³

Yukarıda verdiğimiz bilgiler göz önünde bulundurulduğunda hadisin hasen olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

Hadisin bir sonraki bölümü ise İbn Mace tarafından Ebu Hureyre’den Şu senetle rivayet edilmiştir:

²⁹¹ Hakim, *el-Müstedrek*, c.1, s.338.

²⁹² Beyhakî, *Sünenu’l-Kubra*, c.2, s.620.

²⁹³ Muhammed Nasrüddin el-Elbanî, *Silsiletü’l-Ehadisi’s-Sahihâ ve Şeyun min Fıkhiha ve Fevaidiha*, Mektebetü’l-Ma’rif, 1. Baskı, Riyad ty, c.5, s.624, (had. no: 2478).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَإِذَا خَرَجَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ اغْصِنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ "

İbn Mace'nin *Sünen*'ini tahkik eden Muhammed Fuad Abdulbaki yukarıda zikrettiğimiz hadisin senedinin sahih ve ricalinin sika olduğunu bildirmiştir.²⁹⁴

Ayrıca bu hadisi Müslim, Ebu Davut, Nesaî, Beyhakî, Ahmet b. Hanbel ve İbn Hibban Ebi Hümejd veya Ebu Üseyd'ten tahrir etmişlerdir.²⁹⁵

Elbanî Ebu Davut'un *Sünen*'inde naklettiği bu rivayetin senedinin sahih olduğunu ayrıca hadisin Müslim ve Ebu Avvane tarafından *Sahih* isimli eserlerinde rivayet edildiğini beyan etmiştir.²⁹⁶ Hadisi *el-Camiu's-Sağir* adlı eserinde zikreden Suyutî, Ebu Davut'un Ebu Hümejd veya Ebu Üseyd'den, İbn Mace'nin ise Ebu Hümejd'ten tahrir ettikleri hadis için sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.²⁹⁷ Ayrıca İbn Hibban'ın *Sahih*'ini tahkik eden Arnavutî hadisin senedinin sahih, ravilerinin ise sika olduğunu söylemiştir.²⁹⁸ Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'inde nakledilen rivayetin senedi için de sahih olduğu yönünde muhakkiklerce görüş beyan edilmiştir.²⁹⁹ Hadisi, *el-Ezkar* adlı eserinde zikreden İmam Nevevî de bu hadisin Müslim, Ebu Davut, Nesaî ve İbn Mace tarafından sahih bir isnatla rivayet edildiğini söylemiştir.³⁰⁰

²⁹⁴ İbn Mace, **Sünen**, Mesacid 13.

²⁹⁵ Müslim, **Sahih**, Salatu'l-Müsafirin, 67; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 18; Nesaî, **Sünenü'l-Kubra**, c.1, s.400, (had. no: 810); Beyhakî, **Sünenü'l-Kubra**, c.2, s.619, (had. no: 4317, 4319); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.21; İbn Hibban, **Sahih**, c.5, s.397, (had. no: 2048)

²⁹⁶ Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Sahihu Ebi Davut**, Muessesetu'l-Giras, Kuveyt 2002, 1. Baskı, II, 361, (had. no: 484).

²⁹⁷ Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.41, (had. no: 582).

²⁹⁸ İbn Hibban, **Sahih**, c.5, s.397.

²⁹⁹ Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.21.

³⁰⁰ Ebu Zekerriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, **el-Ezkar**, Daru'l-Fikr, thk. Abdulkadir El-Arnauti, Lübnan-Beyrut 1994, s.31, (had. no: 81).

Bu hadisin meşhur muhaddislerce rivayet edilip muteber hadis kaynaklarında yer alıyor olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden bizde de bu hadisin sahih olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

Hadisin sonraki bölümü başta *Kütüb-i Tis'a* olmak üzere pek çok muteber hadis kaynaklarından manen değişik tarihlerle rivayet edilmiştir. Buharî, hadisi Ebu Cüheyym'den şu metinle tahrir etmiştir:³⁰¹

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ، أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ: مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَارِ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي؟ فَقَالَ أَبُو جُهَيْمٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ حَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لَا أَدْرِي، أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، أَوْ شَهْرًا، أَوْ سَنَةً.

Müslim de hadisi yine aynı metinle Yahya b. Yahya tarikiyle Ebu Cüheyym'den tahrir etmiştir. Suyutî İmam Malik, Buharî ve Muslim'in Ebu Cüheyym'den tahrir ettikleri bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.³⁰²

Ahmet b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden muhakkik âlimler hadisin isnadının sahih olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir.³⁰³ Darimî'nin *Sünen*'ini tahkik eden Hüseyin Selim de hadisin isnadının sahih olduğu görüşündedir.³⁰⁴ Elbanî Ebu Davut'un *Sünen*'inde naklettiği hadis için sahih hükmünü vermiştir.³⁰⁵

Bu hadis Buharî ve Müslimin ittifak ettiği hadisler arasında yer almakta ve senediyle ilgili bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bu hadisin muteber hadis kaynaklarında

³⁰¹ Buharî, **Sahih**, Salat 101; Müslim, **Sahih**, Salat, 261; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 109.; İbn Mace, **Sünen**, İkame 37; Tirmizî, **Sünen**, Mevakit 134, (had. no: 336); Nesaî, **Sünenü'l-Kubra**, c.1, s.410, (had. no: 834); Malik, **Muvatta**, Kasru's-Salat fi's-Sefer 34; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.29, s.83; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl b. Behram b. Abdussamed ed-Darimî, **Sünen**, Daru'l-Muğni, Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani, Suudi Arabistan 2000, 1. Baskı, Salat 130.

³⁰² Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.459, (had. no: 7497).

³⁰³ Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.29, s.83.

³⁰⁴ Darimî, **Sünen**, c.2, s.888.

³⁰⁵ Elbanî, **Sahihu Ebi Davut**, c.3, s.283-284, (had. no: 698).

geçmesi ve meşhur muhaddislerce de rivayet edilmiş olması bizde de hadisin sahih olduğu kanaatine neden olmuştur.

Hadisin bir sonraki bölümü olan “camiden çıkmadan iki rekât namaz kılsın” kısmına hadislerde rastlayamadık. Fakat bunun yerine “Sizden biri camiye girince oturmadan önce iki rekât namaz kılsın” mealinde bir hadisi Buharî, Müslim, Malik b. Enes, İbn Ebi Şeybe, Ahmet b. Hanbel, Darimî, İbn Mace, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban ve Beyhakî Ebu Katade’den değişik tariklerle rivayet etmişlerdir.³⁰⁶ Hadiste lafız değişiklikleri takdim ve tehirler olmakla beraber manen hepsi aynı şeyi ifade etmektedir.

Buharî hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمِ الزُّرْقِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ السَّلْمِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ».

İmam Müslim de hadisi Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb ve Kuteybe b. Said tarikiyle aynı metinle rivayet etmiştir.

Şuayb el-Arnautî ve diğer muhakkik âlimler Ahmet b. Hanbelin Ebu Katade’den tahrir ettiği hadisin senedinin sahih olduğunu söylemişlerdir.³⁰⁷ El-Arnautî İbn Hibban’ın naklettiği hadis için de “*senedi sahihtir*” demektedir.³⁰⁸ Darimî’nin *Sünen*’ini tahkik eden Hüseyin Selim Darimî’nin Ebu Katade’den tahrir ettiği bu hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.³⁰⁹

³⁰⁶ Buharî, **Sahih**, Salat 60; Müslim, **Sahih**, Salatu’l-Müsafirin, 69; Malik, **Muvatta**, Kasru’s-Salat fi’s-Sefer 57; İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.1, s.299, (had. no: 3419); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.37, s.326; Darimî, **Sünen**, Salat 114; İbn Mace, **Sünen**, İkame 37; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 19; Nesaî, **Sünenü’l-Kubra**, c.1, s.281, (had. no: 524); Nesaî, **Sünen**, Mesacid, 37, (730); İbn Hibban, **Sahih**, c.6, s.242, (had. no: 2495); Beyhakî, **Sünenü’l-Kubra**, c.3, s.75, (had. no: 4922, 4923).

³⁰⁷ Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.37, s.326.

³⁰⁸ İbn Hibban, **Sahih**, c.6, s.242.

³⁰⁹ Darimî, **Sünen**, c.2, s.875.

Bu hadisin *muttefekun aleyh* olması diğer meşhur hadis âlimleri tarafından da rivayet edilmesi ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik.

Hadisin son bölümünde yer alan camiden kalkılacağı zaman “*Ey Allah’ım! Seni bütün noksanlıklardan tenzih eder ve yalnız sana hamd ederim. Senden başka ilah olmadığına şahitlik eder, senden bağışlanma diler ve sana tövbe ederim*” dausını okuma hususundaki bir rivayete rastlayamadık. Fakat herhangi bir mecliste oturan bir kimsenin kalkacağı zaman bu duyuyu okuması gerektiği ve bu duanın o mecliste işlenen hatalara kefarete olduğunu bildiren rivayetler mevcuttur. Söz konusu rivayetleri Ahmet b. Hanbel, Darimî, İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya’la ve Bezzar, Ebu Berze’den tahrir etmişlerdir.³¹⁰

Ahmet b. Hanbel hadisi şu senet ve metinle tahrir etmiştir:

حَدَّثَنَا يَعْلَى، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ، عَنْ رُفَيْعِ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ
قَالَ: لَمَّا كَانَ بِأَخْرَةِ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ فِي الْمَجْلِسِ، فَأَرَادَ أَنْ يَقُومَ قَالَ: "
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ". فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تَقُولُ
الآنَ كَلَامًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا خَلَا. قَالَ: " هَذَا كَفَّارَةٌ مَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ ".

Müsned’i tahkik eden âlimler bu rivayetin senedinin sahih ve ravilerinin sika olduğunu söylemişlerdir.³¹¹ Darimî’nin Ebu Berze’den tahrir ettiği rivayet için muhakkik Hüseyin Selim isnadının sahih olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.³¹² Aynı Muhakkik Ebu Ya’la’nın *Müsned*’ini tahkik ederken söz konusu hadis için “*isnadı sahihtir*” demektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz bilgilere istinaden hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik. Ayrıca zikrettiğimiz hadisin bir bütün olarak rivayeti mevcut değildir.

³¹⁰ Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.33, s.47; Darimî, **Sünen**, İsti’zan 29; İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.6, s.41, (had. no: 29325); Ebu Ya’la, **Müsned**, c.13, s.421, (had. no: 7426); Bezzar, **Musned**, c.9, s.295, (had. no: 3848).

³¹¹ Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.33, s.47.

³¹² Darimî, **Sünen**, c.3, s.1739.

Görüldüğü gibi ayrı ayrı hadisler bir araya getirilmiş ve sanki müstakil bir hadismiştir gibi sunulmuştur.

9. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ وَفِيهَا عَشْرُ خِصَالٍ زَيْنُ الْوَجْهِ وَنُورُ الْقَلْبِ وَرَاحَةُ الْبَدَنِ وَأُنْسٌ فِي الْقَبْرِ وَمَنْزِلُ الرَّحْمَةِ وَمِفْتَاحُ السَّمَاءِ وَتَقْلُ الْمِيزَانِ وَمَرْضَاةُ الرَّبِّ وَتَمَنُّ الْجَنَّةِ وَحِجَابٌ مِنَ النَّارِ وَمَنْ أَقَامَهَا فَقَدْ أَقَامَ الدِّينَ وَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ."

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber'den şöyle rivayette bulunmuştur: “*Namaz dinin direğdir ve onda on haslet mevcuttur: Yüzün süsüdür, kalbin nurudur, bedeninin istirahatıdır, kabirdeki arkadaştır, rahmetin inmesine vesile olur, göğün anahtarı, mizanın ağırlığıdır, rabbın rızasını kazanmaya vesiledir, cennetin karşılığıdır, ateşe perde olur. Her kim namazı kılarsa dini ayakta tutmuş olur. Kim de namazı terk ederse dini yıkmış olur.*”

Münebbihat'ta Ebu Hureyre'ye isnat edilen bu rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadisin bir bölümünü ifade eden bir hadise Şevkanî'nin *el-Fevaidu'l-Mecmua* adlı eserinde rastladık, söz konusu hadis şu metinle nakledilmiştir:

"الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ."

Şevkanî hadisin devamında bu rivayetin hem Firuzabadi hem de Sehavi tarafından *Muhtasar* isimli eserlerinde zayıf kabul edildiğine dikkat çekmiştir.³¹³

Bu hadisin asli kaynaklarda geçmiyor olması, ayrıca Sehavi ve Firuzabadi'nin de bu rivayet hakkındaki görüşleri nazar-i itibare alındığında hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

³¹³ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkanî, *el-Fevaidu'l-Mecmua fi Ehadisi'l-Mevzua*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Mu'lami el-Yemani, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut ty., s.27.

10. Hadis

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "إِذَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَدْخُلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ بَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا وَمَعَهُ هَدِيَّةٌ وَكِسْوَةٌ مِنَ الْجَنَّةِ فَإِذَا أَرَادُوا أَنْ يَدْخُلُوهَا قَالَ لَهُمُ الْمَلَكُ قِفُوا إِنَّ مَعِيَ هَدِيَّةً مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالُوا وَمَا تِلْكَ الْهَدِيَّةُ فَيَقُولُ الْمَلَكُ هِيَ عَشْرَةُ خَوَاتِمَ مَكْتُوبٍ عَلَى أَحَدِهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِيبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ. وَفِي الثَّانِي مَكْتُوبٌ رُفِعَتْ عَنْكُمْ الْأَحْزَانُ وَالْهُمُومُ وَفِي الثَّلَاثِ مَكْتُوبٌ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ وَالرَّابِعُ مَكْتُوبٌ أَلْبَسْنَاكُمْ الْحَلَلَ وَالْحَلِيَّ وَفِي الْخَامِسِ مَكْتُوبٌ وَرَزَوْنَاكُمْ بِخُورِ عَيْنٍ إِنْ جَزَيْتُمْهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَفِي السَّادِسِ مَكْتُوبٌ هَذَا جَزَاؤُكُمْ الْيَوْمَ بِمَا فَعَلْتُمْ مِنَ الطَّاعَةِ وَفِي السَّابِعِ مَكْتُوبٌ صِرْتُمْ شَبَابًا لَا تَهْرُمُونَ أَبَدًا وَفِي الثَّامِنِ مَكْتُوبٌ صِرْتُمْ آمِنِينَ لَا تَخَافُونَ أَبَدًا وَفِي التَّاسِعِ مَكْتُوبٌ رَافَقْتُمُ الْأَنْبِيَاءَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءَ وَ الصَّالِحِينَ وَفِي الْعَاشِرِ مَكْتُوبٌ سَكَنْتُمْ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ ذِي الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ثُمَّ يَقُولُ الْمَلَكُ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَ يَقُولُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَّهُ وَأُورِثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّءُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَدْخُلَ أَهْلَ النَّارِ فِي النَّارِ بَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا وَمَعَهُ عَشْرَةُ خَوَاتِمَ أَوْلَهَا مَكْتُوبٌ ادْخُلُوهَا لَا تَمُوتُونَ فِيهَا أَبَدًا وَلَا تَحْيُونَ وَلَا تَخْرُجُونَ وَفِي الثَّانِي مَكْتُوبٌ خُوضُوا فِي الْعَذَابِ لِرَاحَةِ لَكُمْ وَفِي الثَّلَاثِ مَكْتُوبٌ يَبْسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَالرَّابِعُ مَكْتُوبٌ ادْخُلُوهَا فِي الْهَمِّ وَالْغَمِّ وَالْحُزْنِ أَبَدًا وَفِي الْخَامِسِ مَكْتُوبٌ لِبَاسِكُمْ النَّارُ وَطَعَامُكُمْ الزَّقِيمُ وَشَرَابِكُمْ الْحَمِيمُ وَمِهَادُكُمْ النَّارُ وَغَوَاشِيَكُمْ النَّارُ وَفِي السَّادِسِ مَكْتُوبٌ هَذَا جَزَاؤُكُمْ الْيَوْمَ بِمَا فَعَلْتُمْ مِنْ مَعْصِيَتِي وَفِي السَّابِعِ مَكْتُوبٌ سَخَطِي عَلَيْكُمْ فِي النَّارِ أَبَدًا وَفِي الثَّامِنِ مَكْتُوبٌ عَلَيْكُمْ اللَّعْنَةُ بِمَا تَعَمَّدْتُمْ مِنَ الذُّنُوبِ الْكَبَائِرِ وَلَمْ تَتُوبُوا وَلَمْ تَنْدَمُوا وَفِي التَّاسِعِ مَكْتُوبٌ قُرْنَاكُمْ الشَّيَاطِينَ فِي النَّارِ أَبَدًا وَفِي الْعَاشِرِ مَكْتُوبٌ اتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ وَأَرَدْتُمُ الدُّنْيَا وَتَرَكْتُمُ الْآخِرَةَ فَهَذَا جَزَاؤُكُمْ."

Hiz. Aişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre Hiz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah cennet ehlini cennete koymak istediği vakit onlara bir melek gönderir ve bu meleğin yanında cennetten bir hediye ve bir elbise

bulunmaktadır. Cennet ehli cennete girmek istedikleri vakit melek onlara; “Durun! bende âlemlerin rabbinden size bir hediye bulunmaktadır” der.

Cennet ehli “O hediyeler nelerdir?” diye sorarlar. Melek şöyle der: “On tane yüzüktür. Birinci yüzüğün üzerinde şunlar yazılıdır: “Selâm olsun size! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedî kalmak üzere cennete girin.”³¹⁴ İkinci yüzükte: “Sizden üzüntü ve kederleri kaldırdım.” yazılıdır. Üçüncü yüzükte: “İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size mîras verilen cennettir.”³¹⁵ yazılıdır. Dördüncü yüzükte: “Size elbiseler ve ziynet eşyaları giydirdik.” yazılıdır. Beşinci yüzükte: “Onları iri siyah gözlü hurilerle evlendiririz.”³¹⁶ “Sabretmiş olmaları sebebiyle, bugün ben onları mükâfatlandırdım. Şüphesiz onlar başarıya erenlerin ta kendileridir.”³¹⁷ yazılıdır. Altıncı yüzükte: “Bu yaptığınız itaatin bir karşılığıdır.” yazılıdır. Yedinci yüzükte: “Gençleştirildiniz ve bir daha asla ihtiyarlamayacaksınız.” yazılıdır. Sekizinci yüzükte: “Artık emniyet içerisindeyiz, bir daha asla korkmayacaksınız.” yazılıdır. Dokuzuncu yüzükte: “Nebilerle siddiklerle ve şehitlerle arkadaş oldunuz.” yazılıdır. Onuncu yüzükte ise: “Yüce arşın sahibi olan Rahman’ın yakın komşusu oldunuz.” yazılıdır.

Daha sonra melek onlara şöyle diyecektir: “Oraya emniyet ve selâmetle girin.”³¹⁸ Onlar da cennete girerler ve şöyle derler: “Hamd, bizden hüznü gideren Allah’a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.”³¹⁹ “Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!”³²⁰

Ayrıca yüce Allah cehennem ehlini cehenneme koyacağı vakit de onlara beraberinde on yüzük bulunan bir melek gönderir.

³¹⁴ Zumer, 73.

³¹⁵ Zuhrûf, 72.

³¹⁶ Duhan, 54

³¹⁷ Muminûn, 111.

³¹⁸ Hicr, 46.

³¹⁹ Fâtır, 34.

³²⁰ Zumer, 74.

Birinci yüzükte şunlar yazılıdır: “Girin bakalım cehenneme orada asla ölüp dirilmeyecek ve oradan ebediyyen çıkarılmayacaksınız.” İkinci yüzükte şunlar yazılıdır: “Artık size rahat yok dalın bakalım azaba.” Üçüncüsünde şunlar yazılıdır: “Rahmetimden ümidinizi kesin”. Dördüncüsünde şunlar yazılıdır: “Oraya ebediyyen bir üzüntü gam ve keder içinde girin”. Beşincisinde şunlar yazılıdır: “ Giyeceğiniz ateş, yiyeceğiniz ise zakkumdur. İçeceğiniz kaynar su, yatağınız ve örtünüz ise ateştir.” Altıncısında şunlar yazılıdır: “İşte bana karşı gelmenizin cezası budur.” Yedincisinde şunlar yazılıdır: “Gazabım sonsuza dek üzerinizde olacak.” Sekizincide şunlar yazılıdır: “Kasten işlemiş olup tövbe ve pişmanlık duymadığınız büyük günahlardan dolayı size lanet olsun.” Dokuzuncuda şunlar yazılıdır: “Sonsuza dek cehennemdeki arkadaşlarınız şeytanlardır.” Onuncuda ise: “Şeytana tabi oldunuz, dünya hayatını arzuladınız, ahireti bir kenara bıraktınız. İşte bu da cezanızdır!” yazılıdır.”

Bu hadis Münebbihat'ta Hz. Aişe'ye nispet edilmiştir. Bu hadise bir bütün olarak hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadisin cennetliklerle ilgili bölümüne, metinde lafız değişiklikleri olmakla beraber, bazı mevzu hadisleri ele alan eserlerde rastladık.

Hadisin cennet ehli ile ilgi olan bölümünü İbnu'l-Cevzî *el-Mevzu'at*, Suyutî *Lealiu'l-Masnua* ve İbn Arrak *Tenzihu's-Şeria* isimli eserlerinde nakletmişlerdir.³²¹ Söz konusu eserlerde bu rivayet Abdullah İbn Mesu'd'tan tahrir edilmiştir.

Zikrettiğimiz eserlerde metinler arasında bir değişiklik bulunmamaktadır. İbnu'l-Cevzî hadisi şu senet ve metinle rivayet etmektedir:

أَنْبَاءُ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ الْبَرْزَاؤُ أَنْبَاءًا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ عَلِيِّ الْبَصْرِيِّ أَنْبَاءًا أَبُو مسعدة عبد الرحمن
بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ الْإِدْرِيسِيِّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَرِيْشِ الْمَرْوَزِيِّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ
إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْكَاتِبِ الْمَرْوَزِيِّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَوْرٍ بْنِ هَائِنِ الْقُرَشِيِّ حَدَّثَنَا الشَّاهُ بْنُ فَرَعِ أَبُو

³²¹ İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzuât*, c.3, s.251; Suyutî, *el-Le'ali'l-Masnu'a*, c.2, s.375; İbn Arrak, *Tenzihü's-Şerî'a*, c.2, s.378.

بَكَرٍ حَدَّثَنَا الْفَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُدْخِلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ

بَعَثَ اللَّهُ مَلَكًا، فَيَقُولُ الْمَلِكُ: كَمَا أَنْتُمْ وَمَعَهُ عَشْرُ خَوَاتِيمٍ مِنْ خَوَاتِيمِ الْجَنَّةِ هَدِيَّةً مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَوَضَعَهُ فِي أَصَابِعِهِمْ، مَكْتُوبٌ فِي أَوَّلِ خَاتِمٍ: طِبْتُمْ فَأَدْخُلُوهَا خَالِدِينَ، وَفِي الثَّانِي مَكْتُوبٌ: ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْحُلُودِ، وَفِي الثَّلَاثِ مَكْتُوبٌ: ذَهَبَ عَنْكُمْ الْأَحْزَانُ وَالْغُمُومُ، وَفِي الرَّابِعِ مَكْتُوبٌ: لِبَاسُهُمْ الْحُلِيُّ وَالْحُلَلُ، وَفِي الْخَامِسِ مَكْتُوبٌ: زَوْجَانِكُمْ الْحَوْرَ الْعَيْنِ، وَفِي السَّادِسِ مَكْتُوبٌ: إِنِّي جَزَيْتُهُمْ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ، وَفِي السَّابِعِ مَكْتُوبٌ: صِرْتُمْ شُبَّانًا لَا تَهْرَمُونَ، وَفِي الثَّامِنِ مَكْتُوبٌ: صِرْتُمْ آمِينَ لَا تَخَافُونَ أَبَدًا، وَفِي التَّاسِعِ مَكْتُوبٌ: رَافَقْتُمْ النَّبِيِّينَ وَالشَّهَدَاءَ، وَفِي الْعَاشِرِ مَكْتُوبٌ: أَنْتُمْ فِي جَوَارٍ مَنْ لَا يُؤْذِي الْجِيرَانَ.

فَلَمَّا دَخَلُوا بُيُوتَهُمْ قَالُوا: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ "

Hadisin devamında İbnu'l-Cevzî "Bu uydurma olduğundan şüphe duymadığımız bir hadistir. Hadiste meçhul ve zayıf raviler yer almaktadır. Ayrıca hadisin senedinde bulunan Şah isimli ravi hadis uyduran bir kimsedir." diyerek bu hadisin uydurma olduğunu söylemektedir.³²² Bu konuda Suyutî de İbnu'l Cevzî gibi düşünmekte ve hadisin uydurma olduğu yönünde görüş beyan etmektedir.³²³

Bu rivayetin mevzu hadisleri ele alan eserlerde geçmesi, muteber hadis kaynaklarında bulunmaması, senedinde bulunan raviler hakkında ciddi sıkıntıların olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden ötürü bu hadisin uydurma olduğu kanaatine vardık.

Hadisin cehennem ehli ile ilgili kısmına ise ne muteber hadis kaynaklarında ne de mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık, bu nedenle cehennemliklerle ilgili bölümün de aslının olmadığı kanaatine vardık.

³²² İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzuât*, c.3, s.251.

³²³ Suyutî, *el-Le'ali'l-Masnu'a*, c.2, s.375.

11. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ فِي لَيْلَةٍ عَرَفَةَ أَلْفَ مَرَّةٍ وَهِيَ عَشْرُ كَلِمَاتٍ لَمْ يُسْتَلِ اللَّهُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ مَا لَمْ يَدْعُ بِقَطِيعَةٍ رَجِمَ أَوْ مَا نَمَّ أَوْهَا سُبْحَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ عَرْشُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْأَرْضِ مُلْكُهُ وَقُدْرَتُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْبَرِّ سَبِيلُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْهَوَى رُوحُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي النَّارِ سُلْطَانُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْأَرْحَامِ عِلْمُهُ سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْقُبُورِ قَضَاؤُهُ سُبْحَانَ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاءَ بِلا عَمَدٍ سُبْحَانَ الَّذِي وَضَعَ الْأَرْضَ عَلَي الْمَاءِ فَجَمَدَ سُبْحَانَ الَّذِي لَامَلَجًا وَلَا مَنَجًا مِنْهُ إِلَّا إِلَيْهِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, erkek kadın kim olursa olsun günah işlemeyi veya akrabalık bağlarını koparmayı istemediği müddetçe arefe günü şu on cümleden oluşan duayı bin kere tekrar edenin dileğini geri çevirmez:

“Arşı gökte bulunan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yeryüzünde mülk ve kudret sahibi olan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Karada yolları bulunan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Havada ruhu olan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Ateşe hükmeden yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Rahimlerdekini bilen yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kabirlerde hükmü uygulanan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Gökleri direksiz olarak yükselten yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yeryüzünü su üzerine yerleştirip (yayıp) onu sabitleyen yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kendisinden başka sığınak ve dayanak olmayan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir.”

Bu hadis *Munebbihat*’ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Metinler arasında manaya etki eden lafız değişiklikleri olmakla beraber bu hadisi Ebu Ya’la, İbn Ebi Şeybe, Taberanî ve Beyhakî İbn Mesu’d’tan tahrir etmişlerdir.³²⁴

³²⁴ Ebu Ya’la, **Müsned**, c.9, s.264, (had. no: 5385); İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.6, s.103, (had. no: 29823); Taberanî, **Mu’cemu’l-Kebir**, c.10, s.227, (had. no: 10554); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **ed-Dua**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut 1993, 1. Baskı, s.274, (had. no: 876); Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî

Ebu Ya'la hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أُمُّ الْفَيْضِ قَالَتْ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ قَالَ لَيْلَةَ عَرَفَةَ هَذِهِ الْعَشْرُ كَلِمَاتٍ أَلْفَ مَرَّةٍ، لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِلَّا قَطِيعَةَ رَجِمٍ أَوْ مَأْتَمًا: سُبْحَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ عَرْشُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْأَرْضِ مَوْطِنُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْبَحْرِ سَبِيلُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي النَّارِ سُلْطَانُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْجَنَّةِ رَحْمَتُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْقُبُورِ قَضَاؤُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْهَوَاءِ رُوحُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاءَ، سُبْحَانَ الَّذِي وَضَعَ الْأَرْضَ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا مَنْجَا مِنْهُ إِلَّا إِلَيْهِ "

Bu rivayeti Şevkanî *el-Fevaidu'l-Mecmua* adlı eserinde, İbnu'l-Cevzî ise *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiştir. Şevkanî bu hadisin Ukaylî tarafından İbn Mesu'd'tan rivayet edildiğini söylemiştir. Ayrıca Ukaylî'nin bu rivayetin senedinde bulunan Azra b. Kays için "da'ifun la yutabeu aleyhi" değerlendirmesinde bulunduğunu zikretmektedir.³²⁵ İbnu'l-Cevzî de "Böyle bir hadisin Peygamber'e nispeti sahih değildir." dedikten sonra Ukaylî'nin Azra b. Kays için yaptığı değerlendirmeye yer vermektedir.³²⁶ Ayrıca Yahya b. Main'e Azra b. Kays'ın durumu sorulunca onun için "La şey'e" dediği aktarılmaktadır.³²⁷ Elbanî ise arefe gecesinde bu on cümleden oluşan duanın bin kere tekrar edilmesini arefe bidatları arasında nakletmektedir.³²⁸

Hadisi ayrıca el-Fittenî *Tezkiretu'l-Mevzu'at* adlı eserinde Suyutî de *el-Le'ali'l-Masnua* adlı eserinde nakletmiştir.³²⁹ Suyutî devamında Ukaylî'nin görüşüne

Ebubekr el-Beyhakî, **ed-Da'avatu'l-Kebir**, thk. Bedr b. Abdulah el-Bedr, Daru'l-Ğiras, Kuveyt 2009, 1. Baskı, c.2, s.162, (had. no: 538); Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **Fedailu'l-Evkat**, thk. Adnan Abdurrahman Mecid el-Kaysi, Mektebetu'l-Minare, Mekke 1990, 1. Baskı, s.391, (had. no:207).

³²⁵ Şevkanî, **el-Fevaidu'l-Mecmua**, s.103.

³²⁶ İbnu'l-Cevzî **el-Mevzuât**, c.2, s.211.

³²⁷ İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.7, s.21.

³²⁸ Ebu Abdurrahman Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Menasiku'l-Hacci ve'l-Umre**, Mektebetu'l-Maarif, yy. ty., 1. Baskı, s. 51; Ebu Abdurrahman Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Hiccetü'n-Nebî**, el-Mektebetu'l-İslamî, Beyrut 1967, 5. Baskı, s. 121.

³²⁹ Muhammed b. Tahir b. Ali es-Siddikî el-Hindî el-Fettennî, **Tezkiretu'l-Mevzuat**, İdaretu't-Teba'ati'l-Munirriye, yy. 1925, 1. Baskı, s.74; Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnua**, c.2, s.101.

de yer vererek Azra b. Kays'ın bu durumunun hadisin uydurma olmasına sebebiyet vermediğini, nitekim hadisin Beyhakî ve Taberanî tarafından da rivayet edildiğini belirtmiştir.³³⁰ Ebu Ya'la'nın *Musned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim de bu hadisin isnadının zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.³³¹ İbn Adî ise hadisin senedinde bulunan Azra b. Kays için “*Bize İbn Hammad ona'da Muaviye Yahya b. Main'nin şöyle dediğini bildirdi: “Azra b. Kays zayıftır.”*”³³²

Şunu da belirtmeliyiz ki bu rivayetin diğer tariklerinde de muhaddislerce cerh edilen Azra b. Kays bulunmaktadır. Ayrıca bazı tariklerde hadisin son kısmında şöyle bir ziyade de yer almaktadır:³³³

قَالَتْ أُمُّ الْفَيْضِ: فَقُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

قَالَ: نَعَمْ.

Bu hadis her ne kadar bazı mevzu'at türü eserlerde geçse de hadisin İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya'la, Beyhakî ve Taberanî tarafından nakledilmiş olması, ayrıca Suyutî'nin de belirttiği gibi Azra b. Kays'ın zayıf olması hadisin uydurma olduğu anlamına gelmeyeceği için, hadisin zayıf olduğu kanaatine vardık.

12. Hadis

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ لِإِبْلِيسَ عَلَيْهِ
الْلَعْنَةُ: "كَمْ أَحْبَابًاؤُكَ مِنْ أُمَّتِي قَالَ عَشْرَةٌ نَفَرًا أَوْهُمْ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَالْمُتَكَبِّرُ وَالْغَنِيُّ الَّذِي لَا يُبَالِي مِنْ أَيْنَ يَكْتَسِبُ
الْمَالَ وَفِي مَاذَا يُنْفِقُ وَالْعَالِمُ الَّذِي صَدَّقَ الْأَمِيرَ عَلَى جَوْرِهِ وَالتَّاجِرُ الْحَائِنُ وَالْمُحْتَكِرُ وَالزَّانِي وَآكِلُ الرِّبَا وَالبَخِيلُ
الَّذِي لَا يُبَالِي مِنْ أَيْنَ يَجْمَعُ الْمَالَ وَشَارِبُ الْحَمْرِ مُدٌّ مِنْ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَمْ أَعْدَاؤُكَ مِنْ
أُمَّتِي قَالَ عَشْرُونَ نَفَرًا أَوْهُمْ أَنْتَ يَا مُحَمَّدُ فَإِنِّي أَبْغَضُكَ وَالْعَالِمُ الْعَامِلُ بِالْعِلْمِ وَالْحَامِلُ الْقُرْآنَ إِذَا عَمِلَ بِمَا فِيهِ
وَالْمُؤَدِّتُونَ لِلَّهِ فِي خَمْسِ صَلَوَاتٍ وَمُحِبُّ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْيَتَامَى وَذُو قَلْبٍ رَحِيمٍ وَالْمُتَوَاضِعُ لِلْحَقِّ وَشَابٌّ نَشَأَ

³³⁰ Suyutî, *el-Le'ali'l-Masnu'a*, c.2, s.102.

³³¹ Ebu Ya'la, *Musned*, c.9, s.264.

³³² İbn Adî, *el-Kamil fi Duafai'r-Rical*, c.7, s.95.

³³³ Beyhakî, *ed-Da'avatu'l-Kebir*, c.2, s.162, (had. no: 538).

فِي طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَآكِلِ الْحَلَالِ وَالشَّابَّانِ الْمُتَحَابِّانِ فِي اللَّهِ وَالْحَرِيصِ عَلَى الصَّلَاةِ وَالْجَمَاعَةِ وَالَّذِي يُصَلِّي بِاللَّيْلِ
وَالنَّاسُ نِيَامٌ وَالَّذِي يُمَسِّكُ نَفْسَهُ عَنِ الْحَرَامِ وَالَّذِي يَنْصَحُ وَفِي رِوَايَةٍ يَدْعُو لِلْإِخْوَانِ وَلَيْسَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ وَالَّذِي
يَكُونُ أَبَدًا عَلَى وُضوءٍ وَسَخِيٍّ وَحَسَنُ الْخُلُقِ وَالْمُصَدِّقُ رَبَّهُ بِمَا ضَمِنَ اللَّهُ لَهُ وَالْمُحْسِنُ إِلَى مَسْتُورَاتِ الْأَرَامِلِ
وَالْمُسْتَعِدُّ لِلْمَوْتِ.

İbn Abbas (r.a)'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir gün Şeytan'a (Allah'ın laneti üzerine olsun): “Ümmetinden kaç tane dostun var diye sordu?” Şeytan: “Ümmetinden on kişi benim dostumdur: Zalim yönetici, kibirli kimse, malı nereden kazanıp nereye harcadığını umursamayan zengin, yöneticinin zulmünü tasdik eden âlim, hain tüccar, karaborsacı/stokçu, zina eden, faiz yiyen, malı nereden topladığını umursamayan cimri kimse, şarap içen alkolik.” diye cevapladı.

Daha sonra efendimiz (s.a.v) “Ümmetinden kaç tane düşmanın var?” diye sordu. Şeytan “Yirmi kişidir” dedi: Birincisi sensin ey Muhammed! Çünkü ben sana düşmanım. Ayrıca ilmi ile amel eden âlim, Kur'anın içindekilerle amel eden hafız, Allah için beş vakit ezan okuyan, yetimleri, fakirleri ve miskinleri seven, merhametli bir kalbe sahip olan, hakkı iştince boyun büküp hemen kabul eden, Allah'a itaat ederek yetişen genç, helal lokma yiyen, Allah için birbirlerini seven iki genç, namazı cemaatle kılmaya dikkat eden kimse, insanlar uykudayken gece kalkıp namaz kılan, nefsinin haram olan şeylerden sakınan kimse, kalbinde bir menfaat beklentisi olmaksızın arkadaşlarına nasihat (bir rivayete göre dua) eden, daima abdestli olan, cömert olan, güzel ahlaklı olan, Allah'ın garanti edip kendi üzerine aldığı şeylere güvenen, iffetini koruyan dul kadınlara iyilikte bulunan ve ölüme hazırlanan kimse de benim düşmanlarımdır.”

Münebbihat adlı eserde İbn Abbas'a dayandırılarak nakledilen bu hadise ne mutber hadis kaynaklarında ne de mevzu hadisleri konu alan mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın ikinci bölümünde *Münebbihat*'ta yer alan hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi sonucunda elde ettiğimiz verileri sunmaya gayret sarfettik. Söz konusu kitapta Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen elli dokuz hadis yer almaktadır. Yaptığımız araştırma neticesinde bu hadislerden on üç tanesinin aslının olmadığı, on dokuz tanesinin de hem aslınının hem de senedinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Böylece aslı olmayan hadis sayısı otuz iki olmaktadır. Ayrıca sahih olan hadis sayısının dokuz, hasen olanların beş ve on üç hadisinde son derece zayıf olduğu müşahede edilmiştir. Bu kitapta bazı hadisler müstakil birer rivayet olarak sunulmuştur. Yaptığımız araştırma sonucunda o rivayetlerinde bir bütün olarak değil farklı hadislerin bir araya getirilerek hadis başlığına uygun olarak öğüt sayısını tamamlamak için bir araya getirildiği saptanmıştır. Bir bütün olarak sunulan bu rivayetlerden bir kaçını ilk bölümü itibariyle zayıf veya hasen olduğu tesbit edilmiş iken son bölümlerinin ise aslının olmadığı görülmüştür.

Bu eserin İbn Hacer'e nispetinden dolayı içinde nakledilen bilgilere sıhhat gözüyle bakılmış vaizler ve camii imamları tarafından halkı bilgilendirilmek amacıyla kullanılmıştır. Eser aynı sebepten dolayı medreselerde de öğrencilere okutulmuştur. Fakat eserin içinde yer alan hadislerin yarısından fazlasının aslının olmaması, içerisinde son derece zayıf hadisleri barındırması ve aynı zamanda İbn Hacer'e ait olmadığının tespit edilmesi söz konusu eserin halkı bilgilendirmede kullanılamayacağını ortaya çıkarmıştır.

Zira yukarıda sayısını verdiğimiz hadislerden on dokuz tanesinin hem senedi hemde aslı bulunamamıştır. Hâlbuki sened bize ulaşan metnin sahih mi sakim mi olduğunu tesbit etmemize yardımcı olan ve ilk planda hadisin sıhhatini tespit etmede kullanılan bir araçtır. Eğer gelen rivayetin senedinin sağlamlığı tespit edilirse hadisin metnine bakılır ve hadis metin tenkidine tabi tutulur. Hâlbuki bu eserde aslı ve senedi olmayan rivayetler mevcuttur. Senedi olmayan rivayetlerin ise hadis olarak nitelendirilmeyeceği gün gibi ortadadır. Birkaç hadisin bir araya getirilerek bir hadis gibi sunulması da kanaatimizce son derece sakıncalı bir durumdur. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) "*şöyle yapan bu on şeyi yapsın gibi*" bir şey buyurmamış ve

hadisleri bir birinden bağımsız olarak irad etmiştir. Musannif ise Hz. Peygamber'in söylemediği bir şeyi sanki Hz. Peygamber söylemiş gibi aktararak hata etmiştir. Ayrıca bu rivayetlerin halkı bilgilendirilmede kullanılıyor olması da bu davranışın ne derece yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Zira bu tür rivayetleri işiten kimse Hz. Peygamber'in tek bir seferde hadisi aktardığını zannedecektir. Söz konusu hadisleri değerlendirirken müşahede ettiğimiz olumsuzluklardan biri de mevzu hadislere kaynaklık teşkil eden israiliyattan veya kelam-ı kibar dediğimiz İslam büyüklerine ait sözlerden yararlanılıp bunun hadis olarak okuyucuya sunulmasıdır. Bu minvalde Tevrat'ta geçip yahut tasavvuf erbabına ait olup hadisleştirilen sözlere rastlanılmıştır.

Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda hadis olduğu kesin bir şekilde bilinmeyen sözlerin halka hadis diye sunulmasının son derece yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eserin vaazlarda halkı bilgilendirmek amacıyla kullanılmasının sakıncalı olduğu kanaatini taşımak olup halkı bilgilendirirken mevcut güvenilir hadis kaynaklarından yararlanması gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca öğrencinin yanlış bilgilendirilip yönlendirilmesinin doğuracağı tehlikeler göz önünde bulundurulduğunda eserin medreselerde de okutulmasının doğru olmadığını düşünmekteyiz.

SONUÇ

Tefsir, fıkıh ve usulü, tarih, edebiyat ve lügat ilimlerinde otorite kabul edilen İbn Hacer, hayatının büyük bir bölümünü hadis ilmine vermiştir. Hadis ilminin hem rivayet hem de dirayet alanlarında devrinin en yetkin alimi sayılmıştır.

Kaleme almış olduğu eserlerin büyük bir bölümünün hadis ilmi ile ilgili olması, onun bu sahadaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Tezimizin konusu olan ve İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı eserde kırk dokuz tane hadis bulunmaktadır. Bu hadisler “*Resulullah buyurdu*” denilerek öncesinde hiçbir senet getirilmeksizin direkt Hz. Peygamber’e nispet edilerek rivayet edilmiştir. Kitapta müstakil birer hadis olarak rivayet edilen bu kırk dokuz hadisten bazılarının, aslında müstakil birer rivayet olmadıkları görülmüştür. Birkaç hadis bir araya getirilerek müstakil bir hadismişi gibi rivayet edilen bu hadisler ayrı ayrı ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu hadislerle beraber bu eserde yer alan hadis sayısı elli dokuz çıkmaktadır. Bu eserin içerisinde yer alan her bir hadisin senedi ortaya konulmaya çalışılmış, hadisin geçtiği kaynaklar tespit edilerek çalışmada okuyucuya sunulmuştur. Ravileri hadis rivayetine ehliyetleri açısından inceleyen eserlere başvurularak, hadis rivayet eden raviler hakkında münekkit hadis alimlerinin görüşlerine ayrıca yer verilmiştir. Daha sonra hadisin sıhhat durumu ile ilgili hadis alimlerinin ve muhakkiklerin görüşleri sıralanmıştır.

Eser İbn Hacer’e nispetinden dolayı halk arasında rağbet bulmuş ve halkın teveccühüne mazhar olmuştur. İbn Hacer’in ilmi kişiliği, hadis rivayet ve dirayet ilimlerindeki yetkin kişiliği göz önünde bulundurularak içindeki bilgilere sahih

gözüyle bakılmış ve vaazlarda da bu eserden yararlanılmıştır. Fakat yaptığımız araştırma neticesinde bu kitapta bulunan hadislerin büyük bir çoğunluğunun aslının olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu elli dokuz hadisten otuz ikisinin aslı yoktur. Ayrıca bu hadislerden on üç tanesi ise son derece zayıf hadislerdir. Beş hadis hasen olmak üzere sahih olan hadis sayısı ise sadece dokuz tanedir. Bu durum eserin İbn Hacer'e nispeti hususunda bizi ciddi şüphelere sevk etmiş ve eserin ona adiyeti araştırılmıştır. Evvela İbn Hacer'in hayatını ve eserlerini kaleme alan eserlere başvurulmuş, söz konusu eserlerde tezimizin konusu olan ve ona nispet edilen bu esere rastlanılmamıştır. Daha sonra eserin otuzdan fazla mahtut nüshası incelenmiş ve eserin bir kaç hariç mahtut nüshaların çoğunda İbn Hacer'e nispet edilmediği görülmüştür.

İçindeki hadislerin büyük bir kısmının uydurma olması, el yazma nüshaların büyük çoğunluğunda eserin İbn Hacer'e nispet edilmemesi eserin ona ait olmadığına en büyük göstergesidir. Zira onun gibi büyük bir muhaddisin içerisinde uydurma haberleri ve son derece zayıf rivayetleri barındıran bir eser yazması son derece uzak bir ihtimaldir.

Sonuç olarak bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığı kanaatine varmış bulunmaktayız. Kanaatimizce bu eser mahtut nüshalarda ismi geçen İbn Hicci/Haceri'ye ait olup isim benzerliğinden dolayı ona nispet edilmiştir.

KAYNAKÇA

ABDU'L-MUNİM, Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecihi ve Mevaridihi fi Kitabihî'l-İsâbe**, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1997.

ASLANTÜRK, Ayşe Hümeýra, "NESEFÎ, Necmeddin" **DİA**, TDV Yayınları, c.32, İstanbul 2006.

ABDULLAH B. MUBAREK, Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mubarek b. Vadih el-Hanzelî et-Türkî el-Mervezî, **ez-Zühd ve'r-Rekaik**, thk. Habibu'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut ty.

AYDIN, Cemal Abdullah, "**Hadiste Tahric**", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, İstanbul 2009).

ALUSÎ, Şihbuddin Muhammed b. Abdullah el-Hüseynî, **Ruhu'l-meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim**, thk. Ali Abdulbari Atiyye, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1995.

ACLUNÎ, İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi el-Cürcanî ed-Dımeşkî, **Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas anma İştehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas**, thk. Abdulhamid b. Ahmet b. Yusuf b. Hindavî, Mektebetu'l-Asriyye, 1. Baskı, yy. 2000.

AHMET B. HANBEL, Ebu Abdullah Ahmet b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybani, **Müsnedu'l-İmam Ahmet b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnauti-Adil Mürşid, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, yy. 2001.

_____ **ez-Zühd**, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1999.

BEYHAKÎ, Ebubekir Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Husrevcirdî el-Horasanî, **el-Medhal ila's-Süneni'l-Kubra**, thk. Muhammed Diyau'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Hülefa li'l-Kitabi'l-İslami, Kuveyt ty.

- _____ **Şu'abü'l-İman**, thk. Abdulali Abdülhamid Hamid, Mektebetu'r-Rüşd-Daru's-Selefiyye, 1. Baskı, Riyad, Bombay-hind 2003.
- _____ **es-Sünenu'l-Kubra**, Muhammed Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2. Baskı, Lübnan-Beyrut 2003.
- _____ **Kitabu'z-Zühdü'l-Kebir**, thk. Amir Ahmet Haydar, Muessesetu'l-Kutubu's-Sekafiyye, 2. Baskı, Beyrut 1996.
- _____ **el-Kada ve'l-Kader**, thk. Muhammed b. Abdullah al Amir, Mektebetu'l-Abikan, 1.Baskı, Suud-Riyad 2000.
- _____ **ed-Da'avatu'l-Kebir**, thk. Bedr b. Abdulah el-Bedr, Daru'l-Ğirasl. Baskı, Kuveyt 2009.
- _____ **Fedailu'l-Evkat**, thk. Adnan Abdurrahman Mecid el-Kaysi, Mektebetu'l-Minare, 1. Baskı, Mekke 1990.
- BUHARÎ, Ebu Abdillan Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Cu'fi el-Buharî, **Kitabu'd-Du'afa**, thk. Ebu Abdullan Ahmet b. İbrahim b. Ebi Aynen, Mektebu İbn Abbas, 1. Baskı, yy. 2005.
- _____ **et-Tarihu'l-Kebir**, Dairetu'l-Me'arifi'l-Osmaniyye, ed-Dekn-Haydarabad ty.
- _____ **ed-Du'afau's-Sağir**, thk. Muhammed İbrahim Zayed, Daru'l-Va'iy, Halep 1976.
- _____ **el-Cami'u's-Sahih/Sahihu'l-Buharî**, Mektebetu Daru's-Selam, 2. Baskı, Riyad 1999.
- BUSEYRÎ, Abdullah b. Muhammed el-Buseyrî, **el-Hacc ve'l-Umre ve'z-Ziyare**, Mektebetu'l-Melik Fehd el-Vataniyye, yy. 2002.
- BUDAK, Ali, **Tahric Literatürü ve Hadis Tenkidindeki Yeri**, Işık akademi yayınları, İzmir 2012.
- BEZZAR, Ebubekr Ahmet b. Ömer b. Abdulhalık b. Hallad b. Ubeydullah el-Atekî, **Musnedu'l-Bezzar**, thk. Adil b. s'ad, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 1. Baskı, Medine 1988-2009.
- İSMAİL PAŞA, el-Bağdadî, **Hediyetu'l-Ârifin Esmâu'l-Müellefin ve Asaru'l-Musannifin min Keşfi'z-Zunûn**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992.
- BUSÎRÎ, Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmet b. Ebi Bekr b. İsmail b. Selim b. Kaymaz b. Osman el-Busîrî, **İthafu'l-hiyarati'l-Mehara bi Zevaidi'l-Mesanidi'l-Aşere**, Daru'l-Vatan, Riyad 1999.

- BAGCI, H. Musa, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-”, **e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi** Sayı: 1, Nisan 2009.
- BİLEN, Mehmet, **İbn Hacer’in Buhari Savunusu**, Ankara okulu yayınları, 1. Baskı Ankara 2013.
- _____ “Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine”, **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007.
- _____ “Hadis Şarihi Olarak İbn Hacer El-Askalânî”, **e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Kasım 2009,
- CAVÎ, Muhammed b. Ömer Nevevî el-Cavî, **Nesâihu’l-İ’bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a’la’l-İsti’dâdi li Yevmi’l-Mea’d**, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 2013.
- ÇAKAN, İsmail Lütfü, **Hadis Edebiyatı**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Baskı İstanbul 2009.
- DEYLEMÎ, Ebi Şuca’ Şireveyh b. Şhredar b. Şireveyh, **el-Firdevs bi-Me’suri’l-Hitab**, thk. es-Said b. Bisunyi Zaglul, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1986.
- DAREKUTNÎ, Ebu’l-Hasen Ali b. Ömer b. Mehdi ed-Darekutnî, **es-Sünen**, Muessesetu’r-Risale, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2004.
- DARİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl b. Behram b. Abdussamed ed-Darimî, **Sünen**, Daru’l-Muğni, Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani, 1. Baskı, Suudi Arabistan 2000.
- EL-GAZZÎ, Ebu’l-Berekat Muhammed b. Ahmet b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafîi, **Behcetü’n-Nazirin**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000.
- EBU UBEYDE, Meşhur b. Hasan Al Selman, **Kütüb Hazzere minha’l-Ulema’**, Daru’s-Sumay’i, Riyad 1995.
- EBU YA’LA, Ahmet b. Ali b. Musenna b. Yahya b.İsa b. Hilal et-Temimî el-Mevsilî, **Musnedu Ebi Ya’la**, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru’l-Me’mun li’t-Turas, 1. Baskı, Dımeşk 1984.
- EBU DAVUT, Süleyman b. Eş’as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr el-Ezdi es-Sicistani, **es-Sünen**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdu’l-Hamid, Mektebetu’l-Asriyye, Beyrut ty.
- EBU HATİM ER-RAZÎ, Ebu Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. idris b. Münzir et-Temimî el-Hanzalî, **el-Cerh ve’t-Ta’dil**, Daru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, 1. Baskı, Beyrut 1952.

EBU NUAYM, Ahmed b. Abdillab b. İşhak el-İşfahanî, **Hilyetu'l-Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1989.

_____ **Tarihu İsbahan**, thk. Seyyid Kısraui Hasan, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1990.

ELBANÎ, Ebu Abdurrahman Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Da'ifu't-Terğibi ve't-Terhib**, Mektebetu'l-Me'arif, Riyad ty.

_____ **Daifu'l-Camiu's-Sağir ve Ziyadetuhu**, mektebetu'l-İslami, yy. yt.

_____ **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Daife ve'l-Mevzu'a ve Eseruhe's-Seyyiu fi'l-Ümme**, Mektebetu'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 1992.

_____ **Sahihu't-Terğibi ve't-Terhib**, Mektebetu'l-Me'arif, 1. Baskı, Riyad 2000.

_____ **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir ve Ziyadetuh**, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988.

_____ **Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha ve Şeyun min Fıkhiha ve Fevaidiha**, Mektebetu'l-Ma'arif, 1. Baskı, Riyad ty.

_____ **Sahihu Ebi Davut**, Muessesetu'l-Ğiras, 1. Baskı, Kuveyt 2002.

_____ **Menasiku'l-Hacci ve'l-Umre**, Mektebetu'l-Maarif, 1. Baskı, yy. ty.

_____ **Hiccetü'n-Nebî**, el-Mektebetu'l-İslamî, 5. Baskı, Beyrut 1967.

EBU ZEHV, Muhammed, **el-Hadis ve'l-Muhaddisun**, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1958.

EŞ-ŞEHY, Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî**, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, Dımeşk 1992.

EL-ĞUNEYMAN, Abdullab b. Muhammed el-Ğuneyman, **Şerhu Kitabı't-Tevhid min Sahihi'l-Buharî**, Mektebetu'd-Dar, 1. Baskı, Medine 1985.

ET-TEYMÎ, Kivamu's-Sunne Ebu'l-Kasım İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali et-Teymî, el-İşfahanî, **et-Terğib ve't-Terhib**, thk. Eymen b. Salih b. Şaban, 1. Baskı, Daru'l-Hadis, Kahire 1993.

FİRUZABADÎ, Muhammed b. Yakup, **Kamusu'l-Muhit** Muessesetu'r-Risale, 3. Baskı Lübnan-Beyrut 2009.

FETTENÎ, Muhammed b. Tahir b. Ali es-Siddikî el-Hindi el-Fettenî, **Tezkiretu'l-Mevzuat**, İdaretu't-Teba'ati'l-Munirriye, 1. Baskı, yy. 1925.

GÖRMEZ, Mehmet, "TAHRİC", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları c.39, İstanbul 2010.

GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed El-Gazalî, **Mukâşefetu'l-Kulub el-Mukarreb ila Hadreti Allami'l-Guyub**, Daru İyhau'l-Ulum, 6. Baskı, Lübnan-Beyrut 1994.

_____ **İhya-u Ulumi'd-din**, Daru'l-Marife, Beyrut ty.

HEYET, **Mu'cemu nefaisi'l-Kebir**, Darü'n-Nefais, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2007.

HEDDAD, Ebi Abdillâh Mahmut b. Muhammed, **Tahricu Ehadis İhya Ulumi'd-Din li'l-Irakî ve İbnu's-Subkî ve'z-Zebidî**, Daru'l-Asime, 1. Baskı, Riyad 1987.

HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebibekr b. Süleyman, **Mecmau'z-Zevaid ve Menbaü'l-Fevâid**, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetu'l-kudsî, Kahire 1994.

HADİMÎ, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. Osman Ebu Said el-Hadimi el-Hanefi, **el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye Fî Şerhi Tarikati'l-Muhammediye ve şeri'atin Nebeviyyetin fi Siretin Ahmediyetin**, Matba'atu'l-Halebi, yy. 1930.

HÂKİM EN-NİSABURÎ, Ebu Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Nisabur, **el-Mustedrek 'ale's-Sahihayn**, thk. Mustafa Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1990.

HİZMETLİ, Sabri , "İbn Hiccî", **DİA**, TDV Yayınları, c.20, İstanbul 1999.

IRAKÎ, Zeynuddin Ebu'l-Fazl Abdurrahim b. Hüseyin el-Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar fi Tahrici ma fi'l-İhya-i mine'l-Ahbar**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2005.

İBN KADÎ ŞÜHBE, Ebu Bekr b. Ahmet b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin İbn Kadi Şühbe ed-Dimeşkî, **Tabakatu's-Şafi'iyye**, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemu'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987.

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalanî, **el-Mecmau'l-Muessis li'l-Mu'cemi'l-Mufehris**, Dâru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1992.

_____ **Lisanu'l-Mizan**, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi-Muessesetu't-Tarihi'l-Arabi, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1995.

_____ **Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buharî**, Daru'l-Marife, Beyrut 1960.

_____ **ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani Mieti's-Semaniye**, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad-Hind 1972.

- İBNİ MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem el-İfrikî el-Misrî, **Lisanu'l- Arab**, müessesu'l-Alemi, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2005.
- İBN FEHD, el-Hafız Takyüddin Ebi'l-Fazl Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî, **Lahzu'l-Elhaz bi-Zeyli Tabakati'l-Huffaz**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty.
- İBNU'L-İ'MAD EL-HANBELÎ, Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmet b. Muhammed **Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbari men Zeheb**, Daru İbn Kesir, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1993.
- İBN ADÎ, Ebu Ahmet b. Âdî el-Cürcanî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, thk. Adil Ahmed Abdulmevcut ve Ali Muhammed Muavved, el-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı Lübnan-Beyrut 1997.
- İBNÜ'L- CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **El-İlelu'l-Mütenahi fi Ehadisi'l-Vahiye**, thk. İrşadu'l-Hak el-Eserî, İdaretu'l-Ulumi'l-Eseriyye, 2. Baskı Faysalâbad-Pakistan 1981.
- _____ **ed-Du'afa ve'l-Metrुकun**, thk. Abdullah el-Kadî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1986.
- _____ **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, 1. Baskı, Medine 1968.
- _____ **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, 1. Baskı, Medine 1966.
- _____ **Sıfatu's-Safve**, thk. Ahmet b. Ali, Daru'l-Hadis, Kahire-Mısır 2000.
- İBN ŞAHİN, Ebu hasf ömer b. Ahmet b. osman, **et-Tergib fi fedaili'l-A'mal ve Sevabi zalik**, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2004.
- İBN EBÜ'D-DÜNYA, Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Süfyan b. Kays, **ez-Zühd**, Daru İbn Kesir, 1. Baskı, Dımeşk 1999.
- İBN TEYMIYYE, Takyeddin Ebu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim b. Abdusselam b. Abdullah b. Ebi Kasım b. Muhammed el-Harranî el-Hanbelî ed-Dımeşkî, **Ehadisu'l-Kussas**, thk. Muhammed b. lütfi es-Sabağ, Mektebetu'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1988.
- İBNÜ'L-KAYSARANÎ, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Tahir b. Ali b. Ahmet el-Makdisî eş-Şeybanî, **Tezkiretu'l-Huffaz**, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Daru's-Sami'i, 1. Baskı, Riyad 1994.
- İBN S'AD, Ebu Abdullah Muhammed b. S'ad el-Bağdadi, **Tabakatu'l-Kubra**, Daru Sadır, 1. Baskı, Beyrut 1968.

- İBN ARRAK, Nuruddin Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Kinanî, **Tenzîhü's-şerî'ati'l-Merfû'a 'ani'l-Ahbâri's-Şen'ati'l-mevzu'a**, thk. Abdulvahhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Siddik el-Gumari, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1979.
- İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa'd Şemseddin İbn Kayyim el-Cevziyye, **el-Menaru'l-Munif fi's-Sahih ve'd-Da'if**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'ati'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 2004.
- _____ Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa'd Şemseddin İbn Kayyim el-Cevziyye, **Tariku'l-Hicreteyn ve Babu's-Se'adeteyn**, Daru's-Selefiyye, 2. Baskı, Kahire-Mısır 1974.
- İBN MÜFLİH, Muhammed b. Müflih b. Muhammed b. Müfric Ebu Abdullah Şemsuddin el-Makdisi er-Rameynî el-Hanbelî, **el-Adabu's-Şer'iyye ve'l-Minehu'l-Mer'iyye**, Alemu'l-Kutub, yy. ty.
- İBN RECEP, Zeynuddin b. Abdurrahman b. Ahmet b. Receb el-Hanbelî, **Letaifü'l-Mearif fima Limevasimi'l-Ami mine'l-Vezâif**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, yy. 2004.
- İBNÜ'L-MÜLAKKIN, Amr b. Ali b. Ahmet eş-Şafi'i el-Misri, **Tabakatu'l-Evliya**, thk Nureddin Şüreybih, Mektebetu'l-Hanci, 2. Baskı, Kahire 1994.
- İBN HİBBAN, Muhammed b. Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî ed-Darimî el-Büstî, **Sahihu İbn Hibban**, thk. Şuayb el-Arnauti, Muessesetu'r-Risale, 2. Baskı, Beyrut 1993.
- _____ **el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin**, thk. Muhammed İbrahim Zayîd, Daru'l-Vai'y, 1. Baskı, Halep 1977.
- İBNU'L-A'RABÎ, Ebu Said b. A'rabi Ahmet b. Muhammed b. Ziyad b. Beşir el-Basrî, **Kitabu'l-Mu'cem**, thk. Abdulmuhsin b. İbrahim b. Ahmet el-Hüseyni, Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Suudi Arabistan 1997.
- İBN EBİ ŞEYBE, Ebu bekr b. Ebi Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absi, **el-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar**, thk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 1989.
- İBN HUZEYME, Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisaburi, **es-Sahih**, thk. Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut ty.
- İBN MACE, Ebu Abdullah Muhamed b. Yezid El-Kazvini, **es-Sünen**, thk. Muhammed Fuat Abdalbaki, Daru'l-İyhai'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy. ty.

- İBN ASAKİR, Ebu'l-Kasım İbn Asakir Ali b. Hasan b. Hibetillah b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şafîî, Tarihu **Dımeşk**, thk. Amr b. Garametu'l-Amrevî, Daru'l-Fikr, yy. 1995.
- KETTANÎ, Abdulhay b. Abdulkebir, **Fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve Mu'cemi'l-Mea'cimî ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât**, Daru'l-Garbi'l-İslamî yy. ty.
- KUDAÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Sellame b. Cafer b. Ali b. Hakmun el-Misrî, **Musnedu's-Şihab**, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, 2. Baskı, Beyrut 1986.
- KUŞEYRÎ, Abdulkerim b. Hevazin b. Abdülmelik el-Kuşeyri, **er-Risaletu'l-Kuşeyriyye**, Daru'l-Me'arif, Kahire ty.
- KÂTİP ÇELEBÎ, Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, **Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "İbn Hacer el-Askalani", **DİA**, TDV Yayınları, c.19, İstanbul 1999.
- MÜSLİM, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburî, **Sahihu Müslim**, Daru's-Selam, 2. Baskı, Riyad 2000.
- MÜNZİRÎ, Abdulazim b. Abdulkavî b. Abdullah Ebu Muhammed Zekiyuddin, el-Münzirî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1997.
- MALİK B. ENES, İbn Malik b. Ebi Amr el-Asbahî el-Medenî, **el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müessesetü Ziyad b. Sultân el-Nihyan lil A'mali'l-Hayriyye ve'l-İnsaniyye, Ebudabî 2004.
- MÜNAVÎ, Muhammed Abdu'r-Rauf, **Faydu'l-Kadir Şerhu el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1996.
- MİZZÎ, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l-Haccac Cemaleddin el-Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal fi Esmâ'r-Rical**, thk. Beşşar Avvad M'aruf, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı Beyrut 1980.
- MEKKÎ, Abdullah b. Said b. Muhammed İbadi el-Mekki, **Münteha'l-su'li 'ala Vesaili'l-Vusuli ila Şemâli'r-Rasuli Sallallahu aleyhi ve Alihi ve Sellem**, Daru'l-Minhac, 3. Baskı, Cidde 2005.
- NESAÎ, Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasanî en-Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, thk. Hasan Abdülmün'im Şilbi, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2001.

- _____ **es-Sünenu's-Suğra**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'atu'l-İslamiyye, 2. Baskı, Halep 1986.
- NEVEVÎ, Ebu Zekerriya Yahya b. Şeref en-Nevevî, **el- Ezkar**, Daru'l-Fikr, thk. Abdulkadir El-Arnauti, Lübnan-Beyrut 1994.
- KEHHALE, Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye**, Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1993.
- RAMHÜR MÜZÎ, Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman b. Hallad, **Emsalu'l-Hadis**, thk. Dr. Abdulala' Abdülhamid el-A'zemi, ed-Daru's-Selefiyye, 1. Baskı, Bombay-Hind 1983.
- RUYANÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Harun er-Ruyanî, **Musnedu'r-Ruyanî**, thk. Eymen Ali Ebu Yemani, Muessesetu Kurtube, 1. Baskı, Kahire 1996.
- SEHAVÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman, **el-Cevâhir ve'd-Dürer fi Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer**, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999.
- _____ **ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'**, Daru'l-Cîl, 1. Baskı, Beyrut 1992.
- SUYUTÎ, el-Hafız Celaledin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî, **Zeylu Tabakati'l-Huffaz li'z-Zehebî**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty.
- _____ **Husnü'l-Muhadara fi Tarîhi Mısır ve'l-Kahire**, el-Mektebetu'l-Âsriyye, Sayda-Beyrut 2009.
- _____ **ed-Durrü'l-Mensûr**, Daru'l-Fikr, Beyrut t.y.
- _____ **el-Le'ali'l-Masnu'a fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Avide, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1996.
- _____ **el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1990.
- _____ **ed-Dureru'l-Müntesire fi Ehadisi'l-Müştehire**, thk. Muhammed b. Lütfi es-Sebbağ, İ'madetu Şuûni'l-Mektubat-Camia'tu'l-Melik su'ud-, Riyad ty.
- SIDDİK HASAN HAN, Muhammed el-Kannevcî el-Buharî, **Et-Tacu'l-Mükellil min Cevahiri Me'asiri't-Tirazi'l-Ahiri ve'l-Evveli**, Vizaretu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye İdaretu'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1. Baskı, Katar 2007.
- SAGANÎ, Radiyuddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Haydar el-Âdevî el-U'meri el-Kureşî es-Sağanî el-Hanefî, **el-Mevzu'at**, thk. Necm Abdurrahman Halef, Daru'l-Me'mun li't-Turas, 2. Baskı, Dımeşk 1985.

- SAYMERÎ, Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Cafer Ebu Abdullah es-Saymerî el-Hanefî, **Ahbaru Ebi Hanife ve Ashabihi**, Alemu'l-Kutub, 2. Baskı, Beyrut 1985.
- SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim es-Semerkandî, **Tenbihu'l-Gafilin bi Ehadisi Seyyidi'l-Murselin**, thk. Yusuf Ali Bedivi, Daru İbn Kesir, 3. Baskı, Beyrut, Dımeşk 2000.
- ŞA'RANÎ, Abdulvehhab b. Ahmet b. Ali el-Hanefi eş-Şa'ranî, **et-Tabakatu'l-Kubra**, Mektebetu Muhammed el-Milyeci'l-Kütübi ve Ahihi, Mısır 1898.
- ŞEVKANÎ, el-Kadî el-Allame Şeyhu'l-İslam Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkanî, **el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'**, Daru'l-Ma'rife, Lübnan-Beyrut ty.
- _____ **el-Fevaidu'l-Mecmua fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Mu'lami el-Yemani, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut ty.
- TAHHAN, Mahmut, **Usulu'tahric ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetu'l-Mea'rif, Riyad 1996.
- TABERANÎ, Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet, **el-Mu'cemü'l-Kebir**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Mektebetu İbn Teymiyye, 2. Baskı, Kahire 1994.
- _____ **el-Mu'cemu'l-Evsat**, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyini, Daru'l-Harameyn, Kahire ty.
- _____ **el-Mu'cemu's-Sağir**, thk. Muhammed Şekür Muhmud el-Haci Emrir, Daru Ammar, 1. Baskı, Umman 1985.
- _____ **Musnedu'ş-Şamiyyin**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1984.
- _____ **ed-Dua**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1993.
- TUSTERÎ, Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yusuf b. Refi', **Tefsiru't-Tusterî**, thk. Muhammed Basıl uyûnu's-Sûd, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 2002.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî **el-Camiu'l-Kebir/Süneni't-Tirmizî**, tkh. Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l-Ğarbi'l-İslami, Beyrut 1998.
- UKAYLÎ, Ebu ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Ukaylî el-Mekki, **ed-Du'afau'l-Kebir**, thk. Abdulmu'ti Emin Kal'aci, Daru'l-Mektebete'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1984.

ZİRİKLÎ, Hayreddin, **el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi ve'l-Müstarebîn ve'l-Musteşrikın**, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002.

ZEHEBÎ, Ebu Abdullah Şemsuddin Muhammed b. Ahmet b. Osman ez-Zehebî, **Mizanu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical**, thk. Muhammed Berekat, Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2009.

_____ **Siyeru A'lami'n-Nubela**, Daru'l-Hadis, Kahire 2006.

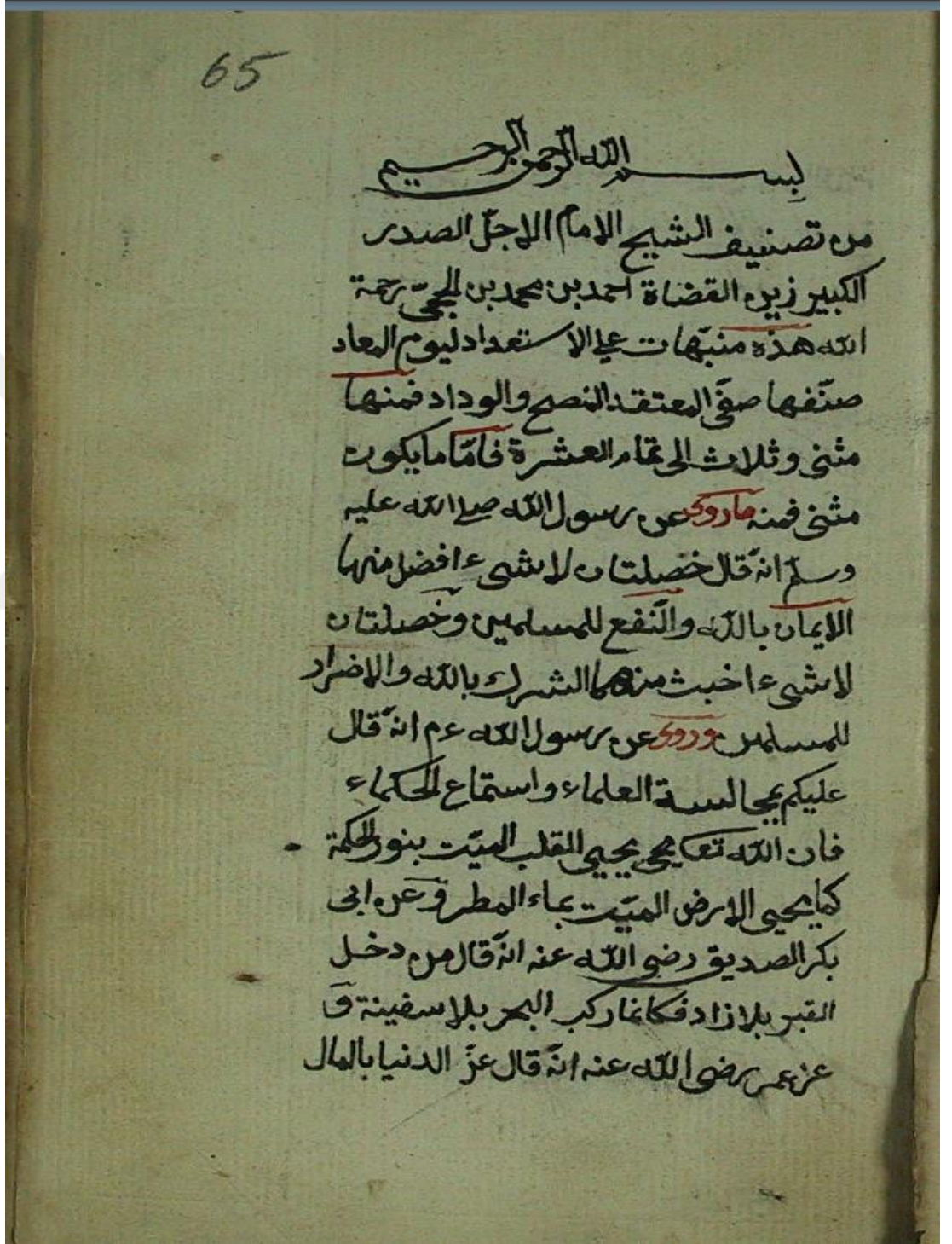
ZEYLAÎ, Cemaluddin Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zela'i, **Tahricu'l-Ehadis ve'l-Asari'l-Vaki'a fi Tefsiri'l-Keşşaf li'z-Zemahşeri**, thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'ad, Daru İbn Huzeyme, Riyad 1994.

EKLER

A) İbn el-Hiccî'ye nispet edilen nüshalar

I. Nüsha:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِسْمِ اللَّهِ
 تَمَّ صَنَفُ زَيْنِ الْعُقَاةِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدَ بْنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ هَذِهِ الْمَبْنِيَّاتُ عَلَى
 الْأَسْعَدِ وَيَوْمَ الْبِعَادِ مَقْتَرًا صَغِيرًا مَعْتَقًا لِلنَّصِيحِ وَالْوِدَادِ فَإِنْ مِنْهَا مَا يَكُونُ
 مَقْتَرًا وَمِنْهَا مَا يَكُونُ ثَلَاثَ الْعَشْرَةِ قَامًا مَا يَكُونُ مَقْتَرًا مَارُوحًا عَنِ النَّبِيِّ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَّيْنَا لَنَا فِي أَفْضَلِ مَقَرِّهَا الْإِيمَانُ بَاتَهُ
 وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ وَصَلَّيْنَا لَنَا فِي أَجْزَلِ مَقَرِّهَا الشُّرْكَ بَاتَهُ وَالنَّفْعُ
 وَالْأَضْعَافُ لِلْمُسْلِمِينَ وَرَوَى عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ عَلَيْكُمْ بِجَالِسَةِ الْعُلَمَاءِ
 وَأَسْمَاعِ كَلَامِ الْحَكَمَاءِ فَإِنَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَيْفِي الْعَلْبِ نَبْذُورُ الْحِكْمَةِ
 كَمَا كَيْفِي الْأَرْضِ بِجَاءِ الْعَطْرِ وَعَنِ أَبِي عُبَيْدٍ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ مَنْ دَخَلَ
 الْقَبْرَ بِمَا زَادَ فَكَانَ رُكِبَ الْبَحْرِ بِمَا سَفِينَةٌ وَعَنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَزَّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ
 وَعَزَّ الْأَخْرَةَ بِالْأَعْمَالِ وَعَنِ عُمَرَ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَمَّ الدُّنْيَا ظَلِيمَةً وَنَعَمَ الْأَخْرَةَ نُورًا
 فِي الْعَلْبِ وَعَنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلَبِهِ مَنْ كَانَ
 فِي طَلَبِ الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلَبِهِ وَعَنِ أَبِي حَسَنِ بْنِ عَمَّادٍ الرَّازِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
 مَا عَصَى اللَّهُ كَرِهَ فُظَّ وَجَاءَ اللَّهُ الدُّنْيَا عَلَى الْأَخْرَةَ حَكِيمًا وَعَنِ الْأَعْمَشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
 كَانَ زُرَّاسٌ جَالِسًا لَتَفْعُولِ الْإِسْحَاقِ عَمِّي وَصَفَّ رُجْمًا وَمَنْ كَانَ زُرَّاسٌ
 مَالَهُ دُنْيَا كَلَّتِ الْأَسْنُ عَنْ ضَمَانِ دِينِهِ وَمَنْ سَعَى فِي التَّقْوَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَلَّ
 مَعْصِيَتُهُ فِي الشَّهَادَةِ مَا تَدِيرُ جَانِحَاتُهَا وَكُلَّ مَعْصِيَتُهُ فِي الْكِبَرِ قَانَهُ لَأَسْرُوحُ فِيهَا
 لِأَنَّ مَعْصِيَةَ الْبَلْبِيسِ كَانَ أَصْلُهَا مِنَ الْكِبَرِ وَمَعْصِيَةُ أَدَمَ كَانَ أَصْلُهَا مِنَ الشَّهَادَةِ
 وَمَنْ لَوْغِي الْحَكَمَاءِ مِنْ أَرْبَابِ صَاحِبَاتِهِ دَخَلَ النَّارَ وَهُوَ يَسْتَبِيحُ وَمَنْ اطَّاعَ اللَّهَ

كتاب المنبهات

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب المنبهات فما ضفده زين القضاة احمد بن محمد الحجى هذه المنبهات على الايام
 ليوم الميعاد ضفها صفي معتقد للنسخ والورد فان منها ما يكون منثى منثى
 ومنها ما يكون ثلاث ثلاث الى عشر فاما ما يكون فيه منثى منه ما دوى
 عن النبي عليه السلام انه قال خصتان لاشئ افضل منهما الايمان بالله
 والتفيع للمسلمين وخصتان لاشئ اجبت منهما الشرك بالله والافراد
 للمسلمين قال النبي م عليكم بحسنة العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله
 يحيى القلب الميت بنور الحكمة كما يحيى الارض الميت بماء المطر وعن ابي بصير
 رضوانه عنه قال من دخل القبر بلا زاد فكأنه ركب البحر بلا سفينة وعن
 عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال من دخل الدنيا بالمال وعز الآخرة بالاعمال واما عز الدنيا يفتى وعز الآخرة
 يبقى وعن عثمان رضي الله عنه في القلب وهم الآخرة نور في القلب
 وعن علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كان في الجنة في طلبه ومن كان في طلب
 العيشة كانت النار في طلبه وعن يحيى بن معاذ رضي الله عنه ما عصى الله كرم
 وما اذرت الدنيا على الآخرة حكيم وعن الامام ابن ماجة رضي الله عنه من كان رأسه ماله التقوى
 كآلة اللسان وصف ربح دينه ومن كان رأسه ماله الدنيا كآلة اللسان
 عن وصف خسران دينه وعن سفبان الثوري رضي الله عنه اصلها من الكبر فانه لا يرجي غفرانها
 من الشروع فانه يرجي غفرانها وكل معصية اصلها من الكبر فانه لا يرجي غفرانها
 لان معصية ابليس كان اصلها من الكبر ومعصية ادم كان اصلها من الشهوة
 وعن بعض الحكماء من اذنب ذنبا ضاحكا فوالله دخل النار وهو يضحك

وهذا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّمَنَّم بِالْحَيْدِ كِتَابُ الْمُنَهَاتِ مَا صَنَعَهُ رَبُّنَا نَفَاةً
 أَحَدٌ نَحْمِلُ الْحِجَى عَلَى الْإِسْتِعْدَادِ لِيَوْمِ الْمَعَادِ صَبَّحَتْهَا صَبِيٌّ مُعْتَقِدٌ لِلنَّفْعِ وَالْوَدَادِ فَإِنْ سَهَا مَا يَكُونُ
 شَيْئًا وَمِنْهَا مَا يَكُونُ لِلْأَمَانَةِ إِلَى مَتَامِ الْعَشْرِ فَمَا مَا يَكُونُ مِنْهَا شَيْءٌ فِيهِ مَا **رَوَى** عَنِ النَّبِيِّ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ **قَالَ** خَصَلَتَانِ لَأَشْيٍ أَفْضَلُ مِنْهُمَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ
 وَخَصَلَتَانِ لَأَشْيٍ أَخْبَثُ مِنْهُمَا الشُّرْكُ بِاللَّهِ وَالِإِضْرَارُ لِلْمُسْلِمِينَ **وَرَوَى** عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 أَنَّهُ قَالَ **قَالَ** عَلَيْكَ بِمَحَاسِنِ الْعُلَمَاءِ وَأَسْتَمِعْ كَلَامَ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَجِيءُ الْقَلْبَ
 الْمَيِّتَ نُورَ الْحِكْمَةِ كَمَا يَجِيءُ الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ مَاءُ الْمَطَرِ **وَعَنْ** أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ
 قَالَ **قَالَ** مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلَا زَادٍ فَكَأَنَّ مَا رَكِبَ الْجَنَّةَ بِلَا سَهْمَةٍ **وَعَنْ** عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ
 الدُّنْيَا بِالمَالِ وَعِزُّ الأَخِيَّةِ بِالأَعْمَالِ **وَعَنْ** عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَمُّ الدُّنْيَا ظِلْمَةٌ فِي الْقَلْبِ وَهُوَ
 الأَخِيَّةِ نُورٌ فِي الْقَلْبِ **وَعَنْ** عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلْبِهِ وَمَنْ
 كَانَ فِي طَلَبِ الْعَفْصَةِ كَانَتِ النَّارُ فِي طَلْبِهِ **وَعَنْ** أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا عَصَى اللَّهَ
 كِبَرِيٌّ وَمَا أَوْزَرَ الدُّنْيَا عَلَى الأَخِيَّةِ حَكِيمٌ **وَعَنْ** الْأَعْمَشِ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ مَنْ كَانَ رَأْسُ مَالِهِ التَّقْوَى
 كَلِمَتِ الأَنْسَرِ وَمَنْ كَانَ رَأْسُ مَالِهِ الدُّنْيَا كَلِمَتِ الأَنْسَرِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ كَانَ رَأْسُ مَالِهِ
وَعَنْ شُعْبَانَ الثَّوْرِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ كُلُّ مَعْصِيَةٍ مِنَ السُّهُوَاتِ فَإِنَّهُ يُرْجَى غُفْرَانُهَا وَكُلُّ
 مَعْصِيَةٍ مِنَ الْعَبْرَاتِ فَإِنَّهُ لَا يُرْجَى غُفْرَانُهَا لِأَنَّ مَعْصِيَةَ الْبَلِيسِ كَانَ أَصْلُهَا مِنَ الْعَبْرِ وَكَانَ أَصْلُ
 مَعْصِيَةِ آدَمَ مِنَ السُّهُوَةِ **وَعَنْ** بَعْضِ الْحُكَمَاءِ مَنْ أَذِيبَ ضَارِحًا فَوَاللَّهِ دَخَلَ النَّارَ وَهُوَ يَبْجِي
 وَمَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَهُوَ يَبْجِي فَوَاللَّهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ وَهُوَ ضَارِحٌ **وَعَنْ** بَعْضِ الْحُكَمَاءِ لَا تَحْتَرِقَنَّ الذُّنُوبُ
 الصِّغَارَ فَإِنَّهَا تَنْشَعِبُ مِنْهَا الذُّنُوبُ الصِّبَارُ **وَعَنْ** النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا صَغِيرَةَ مَعَ
 الإِضْرَارِ وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الاسْتِغْفَارِ وَقِيلَ هَمُّ العَارِفِ الكِنَاءُ وَهَمُّ الزَّاهِدِ الدُّعَاءُ لِأَنَّ هَمَّ
 العَارِفِ رَبُّهُ وَهَمُّ الزَّاهِدِ نَفْسُهُ **وَعَنْ** بَعْضِ الْحُكَمَاءِ مَنْ نَوَّمَ أَرْأْسَهُ وَلِيَّتْهُ أَوْلَى يَرَى اللَّهَ قَلَّتْ
 مَعْرِفَتُهُ بِاللَّهِ وَمَنْ نَوَّمَتْهُ أَنْ لَمْ يَعُدْ وَأَعْدَمَتْهُ نَفْسُهُ قَلَّتْ مَعْرِفَتُهُ بِنَفْسِهِ **وَعَنْ** أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي مَوْلِهِ تَعَالَى ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْعَبْرِ وَالجَنَّةِ الْبَرِّ اللِّسَانُ وَالجَنَّةِ الْقَلْبُ فَإِذَا فَسَدَ
 اللِّسَانُ فَسَدَتْ عَلَيْهِ النُّفُوسُ وَإِذَا فَسَدَ الْقَلْبُ بَكَتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ **وَقَالَ** عَلَيْهِ السَّلَامُ
 إِنَّ السُّهُوَةَ نَفْسُ المُلُوكِ عَيْبٌ وَالصَّبْرُ نَفْسُ العَبِيدِ مَأْوِجًا كَالسُّهُوَةِ إِلَى زَيْجًا وَالصَّبْرُ
 الْبُشْفُ عَلَيْهِ السَّلَامُ **وَقَالَ** مَنْ تَرَكَ الذُّنُوبَ رَوَى قَلْبَهُ وَمَنْ تَرَكَ الحَرَامَ وَأَكَلَ

كان في القلب السلام
 كما في كتاب الرسل
 انما هو الاصل عليه
 من كل امرئ منعه
 وكذا في كتابه
 انما هو الاصل
 من كل امرئ منعه
 انما هو الاصل
 من كل امرئ منعه
 انما هو الاصل
 من كل امرئ منعه

I. Nüsha

هذا الكتاب الشريف اسمها منتهيات من حديث النبوي
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيد المرسلين وآله جميعين **آبا بعد**
فهذه منتهيات على الاستدال ليوم الميعاد وصنفتها صفي معتقدا للنصح والرضا
وهذاية الرشاد وهو زين القضاة احمد بن محمد الجرجسي رحمة الله عليه فان غيرها ما يكون
مشغلي وما يكون ثقلات العشر فاما يكون مشغلي فممن ما روى عن النبي صلى الله
عليه وسلم انه قال فصلتان الاشياء افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين
وفصلتان الاشياء اخيرت منها الشرك بالله والاضرار للمسلمين **وروى**
عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال عليكم بحجاسة العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله
يحب الغلب المبتت بنور الحكمة كما يحب الارض المبتت بماء المطر **وعن** ابي بكر الصديق رضي الله
انه قال من دخل القبر بلا زاد فحما كرسب البحر بلا سفينة **وعن** عمر رضي الله عنه انه قال
عجز الدنيا بالمال وعجز الآخرة بالاعمال **وعن** عثمان رضي الله عنه تمام الدنيا ظلمة في الغلب
وتمام الآخرة نور في الغلب **وعن** علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه
ومن كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه **وعن** يحيى بن معاذ ما صحى الله كرم والحكيم هو الذي
اصابت في رايه وما اثر الدنيا على الآخرة حكيم **وعن** الاعشى رضي الله عنه من كان رأسه له
التقوى كملت الاسن وعن وصف كوخ دينه ومن كان ماله الدنيا كملت الاسن عن خسرويه
وعن سفيان الثوري كل معصية من الشهوة فانه يجرى غفرانها وكل معصية من الكبر فانه

بسم الله الرحمن الرحيم
ما صنفته زين العنقاة احمد بن محمد الجرجاني هذه المصنفات على الاستعداد يوم
المعاد. صنف معتقد للنصح والوداد. فان منها ما يكون مشني ومنها ما يكون سلكا
الي تمام العشرة فاما ما يكون مشني فسنه ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال
حصلت لابني فضل منها الايمان بالله والنفع للمسلمين وحصلتان لابي حنيفة
منها الشرك بالله والاضراب بالمسلمين وروى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال عليكم
بجارية العباد واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحب العبد المصنف بنور الحكمة كما
يحيى الميت بماء المطر عرابي بكر الصديق رضي الله عنه قال من دخل القبر بلا زاد فكما نزل
بلا سيفنة وعن عمر رضي الله عنه قال غدا لنسألك بالمال وغدا لاخرة بالاعمال وعن عثمان رضي الله
انه قال هم الدنيا ظلمة والقلب وهم الآخرة نور والقلب وهم على رضي الله عنه قال من كان
في طلب العلم كانت الجنة في طلبه وفي كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن
معاوية رضي الله عنه وما أمر الدنيا على الآخرة حكيم وعن الحسن بن علي رضي الله عنهما
كلت الحسن بن علي رضي الله عنه وصف ربه ووصف كان رأسه الدنيا كلت الحسن بن علي رضي الله عنه
دينه وعن سفيان الثوري كل معصية في الشهوة فانه يجر غفرتها وكل معصية من الكفر
لا يجر غفرتها لان معصية ليس كان صلها في الكبر ومعصية ادم كان صلها في الشهوة وعن
بعض الحكماء من اذن في ناضحا فواحد دخل النار وهو يبكي وخر اطاع الله وهو يبكي
فواحد دخل الجنة وهو ناضح وعرض الحكماء لا تخون الذنوب الصغار فان بها تنشب
الذنوب الكبار وروى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال لا تصغروا مع الاثام ولا تكبروا مع الاستغفار
وقيل هم العارف الشاؤم وهم الراهب الدعاء لان غم العارف ربه وهم الراهب نفسه وعن
بعض الحكماء من توهم ان له وليا اولي ح الله قلت معرفة بالله وخر توهم ان له عدوا اشد
منه

يقال كل الدنيا بكل ما ليس في الدنيا
وكلمة وكلها انما هي في الآخرة
منه

الفرق

بِهَذَا مَا صَنَعَهُ زَيْنُ الْقَضَاتِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَوْنِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ
 بِرَأْسِهِ اللَّهُ تَعَالَى تَحِيَّةً
 هَذِهِ مَبْنِيَّاتٌ عَلَيَّ لِأَسْتَعِدَّ لِتَعْرِيمِ الْمِعَادِ صَنَعَهَا صَنِيٌّ مُعْتَقِدٌ لِلنَّفْعِ
 وَالْوَدَادِ فَإِنْ مِنْهَا مَا يَكُونُ مُشْتَبِهُاً وَمِنْهَا مَا يَكُونُ ثَلَاثَ أَلْفِ تَمَامِ الْعَشْرِ
 ثَمَّةٌ مَارُويٌّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ **خَصَلَتَانِ**
لَا شَيْءَ أَفْضَلَ مِنْهُمَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ وَخَصَلَتَانِ لِأَشْيٍ
 أَحَبَّتْ مِنْهُمَا الشِّرْكَ بِاللَّهِ وَالضَّرْرُ بِالْمُسْلِمِينَ **وَعَنْهُ عَلَيْهِ**
أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَكَمَلُ الْحَيَاتِ عَلَيْكُمْ بِمَجَالِسَتِ الْعُلَمَاءِ
وَأَسْتِمَاعِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحْيِي الْقَلْبَ الْمَيِّتَةَ بِنُورِ
الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِمَاءِ الْمَطَرِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَانظُرْ
إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ رَبِّكَ كَيْفَ حَيَّيْنَا الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَعَنْ أَبِي كَبْرٍ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلَا زَادَ فَكَأَنَّ تَمَارَكَ الْبَحْرِ بِلَا
سَفِينَةٍ وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَنِ الْآخِرَةِ
بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ فَعَرَّ الدُّنْيَا بِيَفْنِي وَعَنِ الْآخِرَةِ بِيَبِّي
وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَمُّ الدُّنْيَا ظِلْمَةٌ فِي الْقَلْبِ وَهَمُّ الْآخِرَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ
 النَّبِيِّينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ لَمَّا صَفَّقَهُ زَيْنُ الْقَضَاةِ
 أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَدِّي رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّبَاتِ عَلَى الْإِسْتِعْدَادِ
 فِي يَوْمِ الْمَعَادِ قَالَ الشَّيْخُ صَفَّقْتُمَا بِمَقْتَدِ النَّضْرِ وَالْوَدَادِ فَإِنْ فِيمَا
 مَا يَكُونُ مَشَقَّةً وَمَا يَكُونُ ثَلَاثًا الْإِيمَانُ الْعَشْرَةَ فَأَمَّا مَا يَكُونُ مَشَقَّةً فَمِنْهَا
 رَوَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتُمْ قَالَ خَصِلَتَا لِرَأْسَيْهِ أَخْضَلَتْ مِنْهَا
 الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ وَخَصِلَتَا لِرَأْسَيْهِ أَحْبَبْتُ مِنْهَا الْفِرَاقَ
 بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْتُمْ قَالَ عَلَيْكَ بِحُجَّاتِ السَّنَةِ
 الْعُلَمَاءُ وَبِهَيْبَةِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ الْقَلْبَ كَالْمَعْبُودِ يَنْفُورُ بِالْحُكْمَةِ
 حَاجِي الْأَرْضِ بِمَا وَالْمَطْرُوقُ عَنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ دَخَلَ الْقَلْبَ بِالْإِيمَانِ
 فَلَمَّا تَارَكَتِ الْعَيْنُ بِالْإِسْفِينَةِ وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 الْأَخْرَجَ بِالْأَعْمَالِ الْمَصَالِحِ وَعَنْ عُمَرَ عَثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 الْأَخْرَجَ بِمَقْعِي ظَمِّ الدُّنْيَا ظَمْتُهُ فِي الْقَلْبِ وَظَمُّ الْأَخْرَجَ فَوَزَنَ الْقَلْبَ وَقَالَ
 عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ كَانَ فِي طَلِبِ الْعَمَلِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلِبِهِ وَمَنْ كَانَ فِي طَلِبِ
 الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلِبِهِ وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ مِمَّا ذَكَرْتُهُ فِي كِتَابِي وَمِمَّا أَشْرَفَ الدُّنْيَا

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
 وَالصَّلَاةُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
 وَبَارِكَاتُهَا وَبَرَكَاتُهَا
 صَفَّقْتُ مَقْتَدِ النَّضْرِ وَالْوَدَادِ
 فِي يَوْمِ الْمَعَادِ

قَالَ النَّبِيُّ
 عَلَيْهِ
 السَّلَامُ

الشَّيْخُ

عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 أَنَّ الْقَلْبَ كَالْمَعْبُودِ يَنْفُورُ بِالْحُكْمَةِ

B) İbn el-Cümehi'ye nispet edilen

I. Nüsha

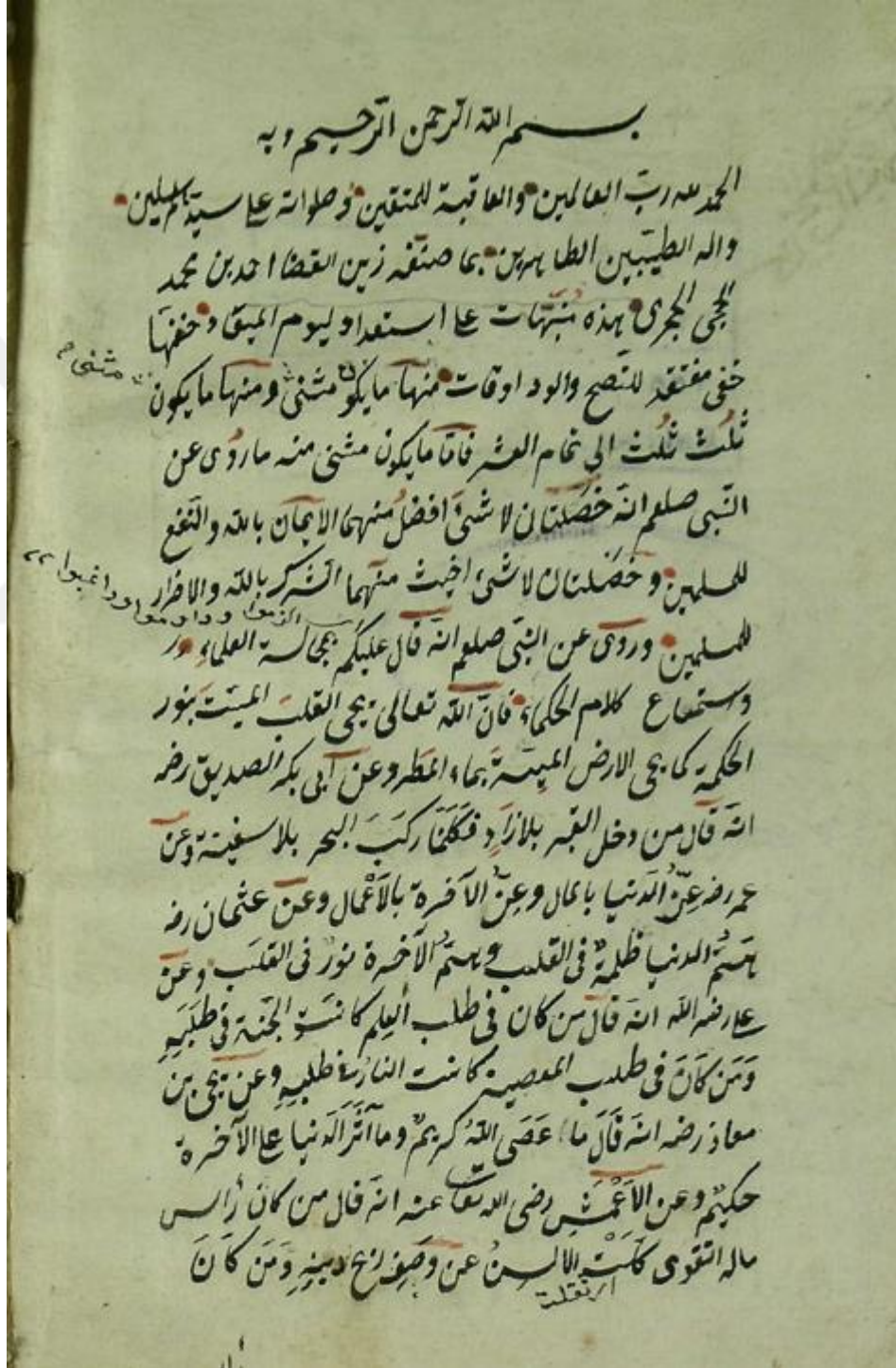
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ
مَنْ صَفَعَهُ زَيْنُ الْقَضَاءِ أَحَدُ بَنِي عَبْدِ الْمُجَلَّبِ هَلْ مِنْهَا بَرَاءَةٌ عَلَى الْإِسْتِعْدَادِ
لِيَوْمِ الْمِعَادِ صَفَرُ أَصْفَى الْمُعْتَقُونَ لِلنَّصِغِ وَالْوَدَّادُ فَإِنْ مِنْهَا مَا يَكُونُ مَشْقَى
وَمِنْهَا مَا يَكُونُ تَلَذُّثًا إِلَى الْعَشْرَةِ فَأَمَّا مَا يَكُونُ مِنْهَا مَشْقَى فَهُوَ مَا رُوِيَ عَنِ
النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَصَلَتْ أَنْ لَا يَشَى أَحْفَلُ مِنْهَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ وَجْهٌ
لِلْمُسْلِمِينَ وَحَصَلَتْ أَنْ لَا يَشَى أَحَبُّ مِنْهَا الشُّرَاكُ بِاللَّهِ وَالْأَرْضُ لِلْمُسْلِمِينَ
وَرَوَى عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ قَالَ عَلَيْكُمْ بِمَجَامِزِ الْعُلَمَاءِ وَاسْتِمَاعِ كَلَامِ
الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَمْحَى الْقَلْبَ مَحْمِيًّا بِتَوْفِيرِ كَلِمَةٍ كَمَا يَمْحَى الْأَرْضَ مَحْمِيًّا بِمَاءِ
الْمَطَرِ وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنْ قَالَ مِنْ دَفْعِ الْقَبْرِ بِلَادٍ وَأَزْرَقِ
فِي كُنْفَارِ كَبِ الْجَبْرِ لِإِسْفِينَةٍ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حَطَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنْ قَالَ
عَزَّ الدُّنْيَا بِمَالٍ وَعَزَّ الْآخِرَةُ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ وَعَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
أَنْ قَالَ هَتَمَ الدُّنْيَا ظِلْمَةً فِي الْقَلْبِ وَهَتَمَ الْآخِرَةُ نُورًا فِي الْقَلْبِ وَعَنْ عَلِيِّ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنْ قَالَ مَنْ كَانَ فِي الطَّلَبِ الْقَلَمُ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلْبِهِ وَمَنْ
كَانَ فِي طَلْبِهِ الْمَعْصِيَةُ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلْبِهِ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ مَعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ فَأَعْصَى اللَّهَ كَرِيمًا وَمَا أَشْرَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ حَلِيمًا وَعَنِ الْأَعْمَشِ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ مَنْ كَانَ رَأْسُهُ إِلَى السَّقْوَى كَلِمَتِ الْأَلْسُنِ عَزَّ وَصَفَرُ بِجَهْدِهِ وَمَنْ كَانَ رَأْسُهُ
بِمَالِهِ كَلِمَتِ الْأَلْسُنِ عَزَّ وَصَفَرُ حَرَامٌ دِينُهُ وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ
الْبُنْدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كُلُّ مَعْصِيَةٍ كَمَا أَصْلَاهَا مِنَ الشَّهَوَاتِ فَإِنَّهُ يُرْجَى
عَفْرَانَهَا وَكُلُّ مَعْصِيَةٍ كَمَا أَصْلَاهَا مِنَ الشَّهَوَاتِ كَبِيرٌ فَإِنَّهُ لَا يُرْجَى عَفْرَانَهَا
لِأَنَّ مَعْصِيَةَ آدَمَ كَانَ أَصْلَاهَا مِنَ الشَّهَوَاتِ وَجَعَلَتْهُ إِبْلِيسُ كَمَا كَانَ أَصْلَاهَا
مِنَ الشَّهَوَاتِ وَغَضِبَ عَلَى كَمَا أَصْلَاهَا مِنْهَا ضَاكِحًا فَوَاتَهُ دَخَلَ النَّارَ
أَكْرَمَتُهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 مَا صَفَّه زَيْنُ الْقَضَاةِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَمْعِيُّ هَذِهِ
 مَسْبُوحَاتٌ عَلَى الْأَسْتِحْدَادِ لِيَوْمِ الْمِيْعَادِ صُنْفُهَا تَرْفِيقُ
 الْمُعْتَقِدِ النَّصِيحِ وَالْوَدَادِ فَإِنَّ مِنْهَا مَا يَكُونُ مُشْتَرِيًّا وَمِنْهَا
 مَا يَكُونُ نِزْلَانِ إِلَى الصَّنْفَةِ فَأَمَّا مَا يَكُونُ مِنْهَا مُشْتَرِيًّا فَمِنْهُ
 مَا رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ خَصَلَتَانِ لِأَنْشَى أَحْضَلُ
 مِنْهُمَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِينَ وَخَصَلَتَانِ
 لِأَنْشَى أَخْبَثُ مِنْهُمَا الشُّكْرُ كَمَا لِلَّهِ وَالْإِضْرَارُ لِلْمُسْلِمِينَ
 وَرَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَلَيْكُمْ بِحُجَاةِ الْعُلَمَاءِ
 وَاسْتِمَاعِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَجِيءُ الْقَالَِبَ الْمَيِّتَ
 بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يَجِيءُ الْأَرْضَ الْمَيِّتَ بِجَمَاعِ الْمَطَرِ وَعَنْ أَبِي
 بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ هُنَّ دَخَلَ الْقَبْرَ بِالْأَذْوِكَاتِ
 رَكِيبَ الْجَمْرِ بِالْأَسْفِينِ وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ
 عَنْهُ قَالَ عَمَّرَ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَمَّرَ الْآخِرَةَ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ
 وَعَنْ عَثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ هُمْ الدُّنْيَا ظَلَمْتُمْ فِي الْقَلْبِ
 وَهُمْ الْآخِرَةُ نُورٌ فِي الْقَلْبِ وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ رِضْوَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ
 مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعَالَمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلَبِهِ وَمَنْ
 كَانَ فِي طَلَبِ الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلَبِهِ وَعَنْ مَعَا
 ذِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمَا نَشَرَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ
 حِكْمًا وَعَنْ الْأَعْمَشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ كَانَ رَأْسُهُ مَالَهُ التَّقْوَى
 كَانَتْ

C) İbn el-Hiccî el- Hacerî'ye nispet dilenler

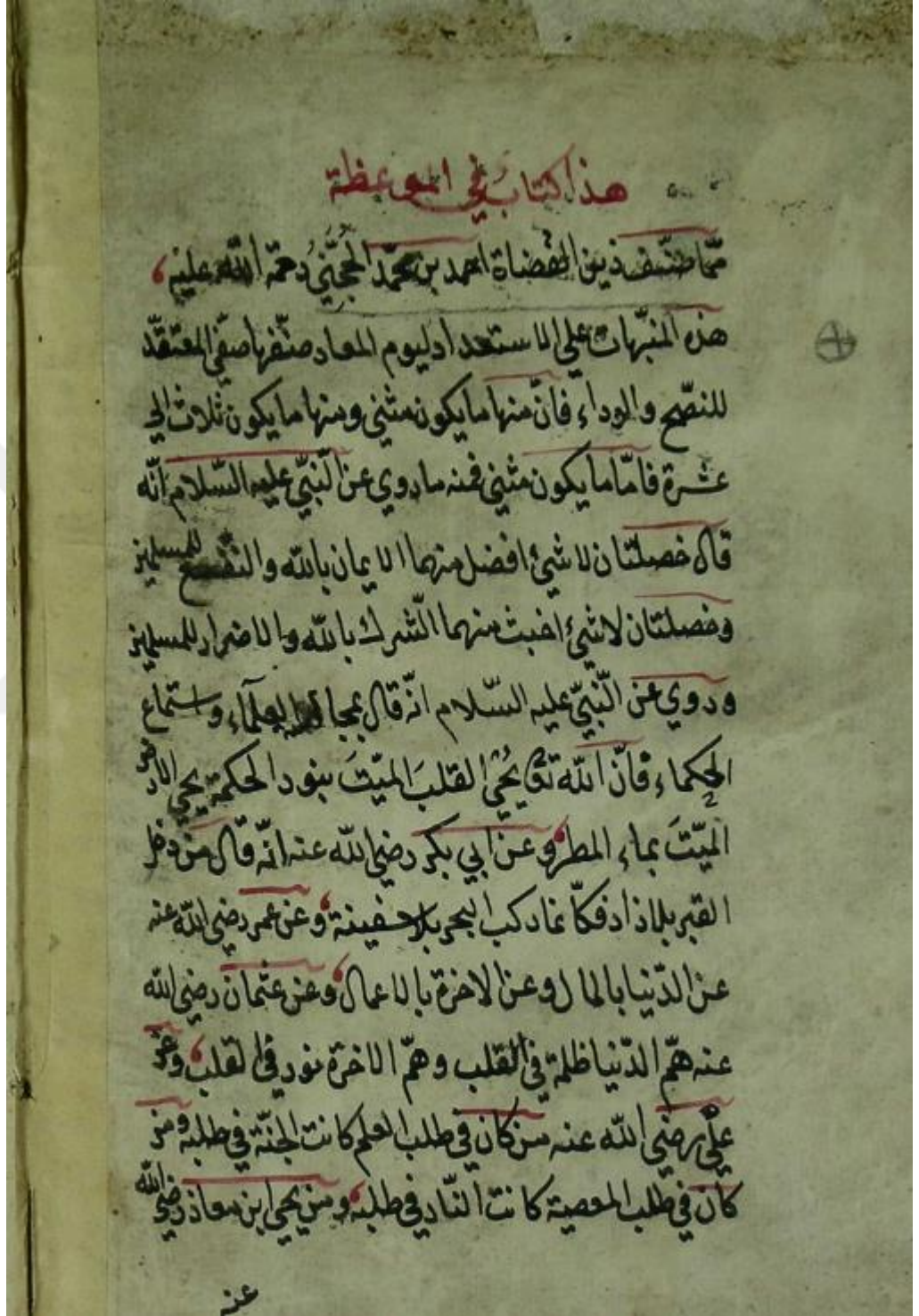
I. Nüsha

Bu nüshada yola çıkarak İbn el-Hiccî ve İbn el-Hacerî künyeli şahısların aynı kişi olduğu kanaatine vardık.

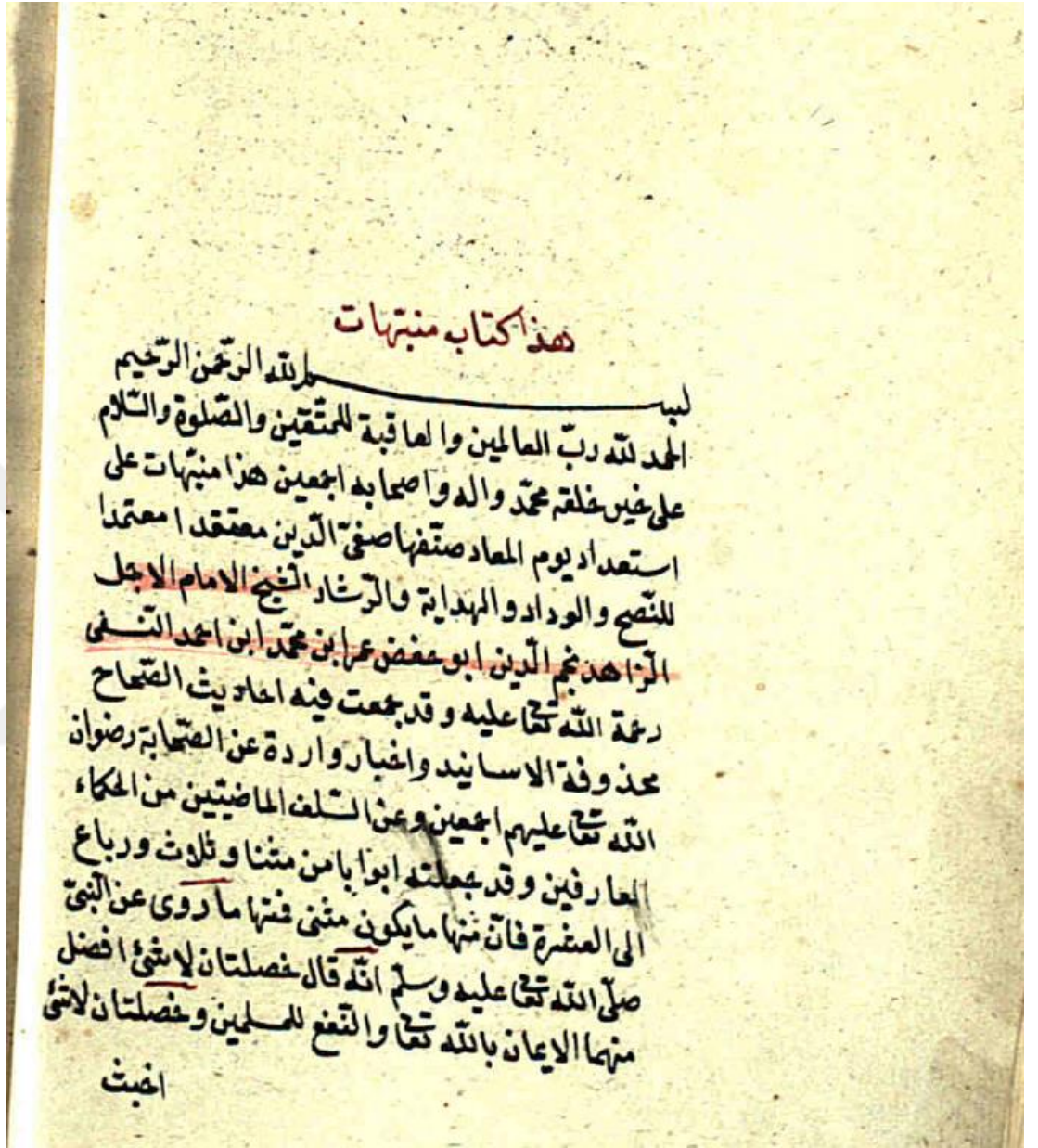
D) İbn el Hücçenî'ye nispet edilen

I. Nüsha

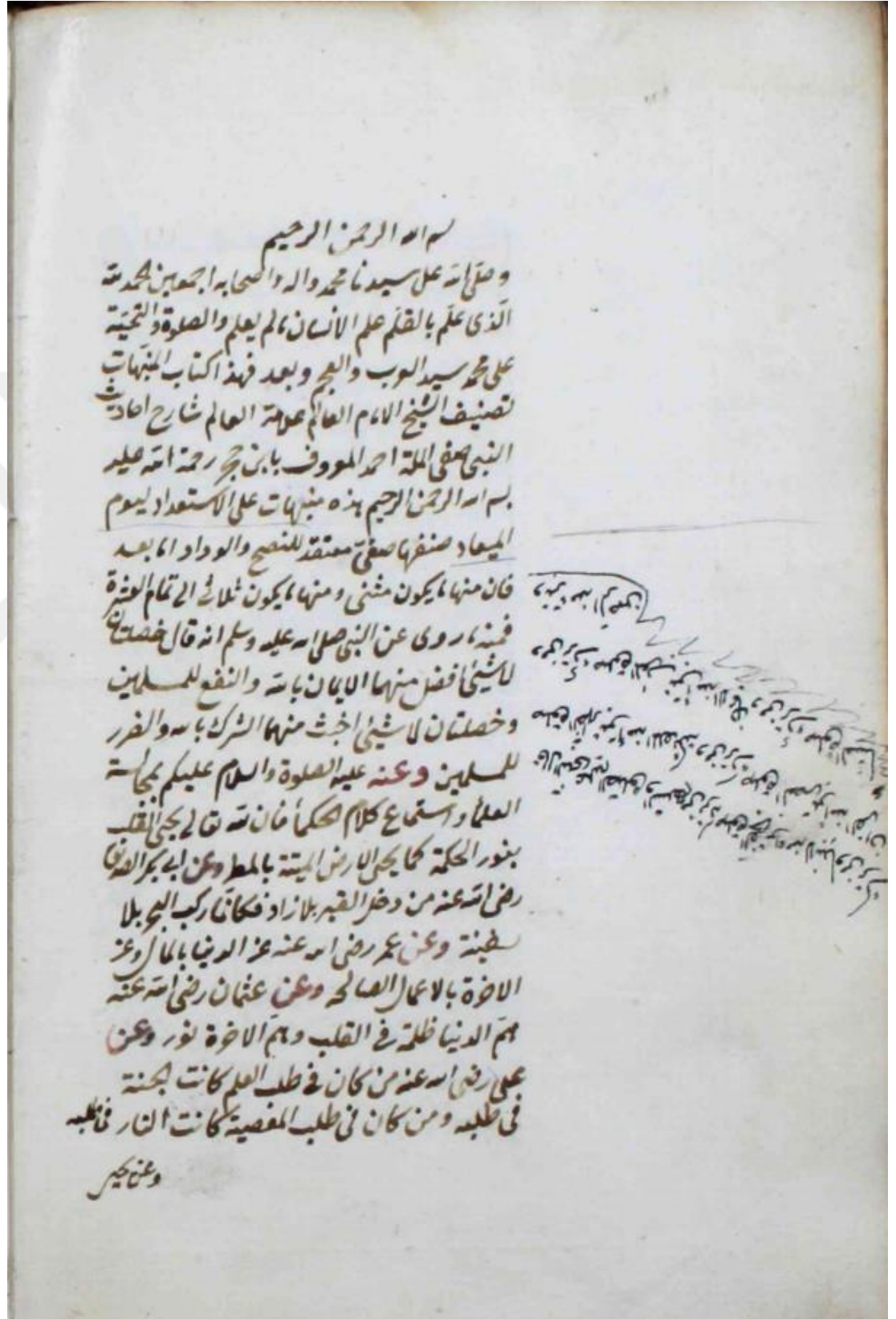
E) En-Nesefi'ye nispet edilenler

I. Nüsha

F) İbn Hacer'e nispet edilenler

I. Nüsha

II. Nüsha

Bu nüshada İbn Hacer'in İsmi'nin üstü çizilmiştir. Kanaatimizce bunu yazan kimse eserin İbn Hacer'e nispetinin doğru olmadığı kanısına varmış ve o nedenle ismin üstünü çizmiştir.

